NICCOLÒ MACHIAVELLI

HÜKÜMDAR

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN: NECDET ADABAĞ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

XI. BASIM

Genel Yayın: 1485

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

NICCOLÒ MACHIAVELLI
HÜKÜMDAR

ÖZGÜN ADI
IL PRINCIPE

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN
NECDET ADABAĞ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2008
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

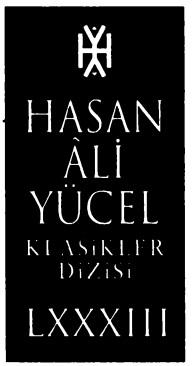
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM HAZİRAN 2008, İSTANBUL
XI. BASIM HAZİRAN 2016, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-376-4 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
MİMOZA MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
MERKEZ EFENDİ MAH. DAVUTPAŞA CAD. NO: 123 KAT: 1-3
ZEYTİNBURNU / İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 33198

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

NICCOLÒ MACHIAVELLI
HÜKÜMDAR

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
NECDET ADABAĞ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Giriş – Necdet Adabağ vii

Muhteşem Lorenzo de' Medici'ye 1

I Kaç Çeşit Hükümdarlık Vardır ve Nasıl Ele Geçirilir? 3

II Soydan Gelme Hükümdarlıklar 4

III Karma Hükümdarlıklar 5

IV İskender'in İşgal Ettiği Dareios Krallığı, İskender'in Ölümünden Sonra Ardıllarına Hangi Nedenle Baş Kaldırmadı? 15

V İşgalden Önce Kendi Yasalarıyla Ayakta Duran Hükümdarlıklar ve Kentler Nasıl Yönetilmelidir? 18

VI Kendi Askerleri ve Becerisiyle Elde Edilen Yeni Hükümdarlıklar 20

VII Başkalarının Silahlı Gücü ve Yazgıyla Ele Geçirilen Yeni Hükümdarlıklar 24

VIII Alçakça Yollardan Hükümdarlığa Ulaşanlar Üstüne 32

IX Sivil Hükümdarlıklar Üstüne 37

X Hükümdarlıkların Gücü Nasıl Ölçülmelidir? 40

XI Ruhban Sınıfın Hükümdarlıkları Üstüne 43

XII Askeri Birlik Türleri ve Paralı Askerler 46

XIII Yardımcı, Karma ve Ulusal Askerler 52

XIV Hükümdarın Orduya İlişkin Görevleri 56

XV İnsanlar, Özellikle Hükümdarlar Nelerden Övgü, Nelerden Yergi Alırlar? 59

XVI Cömertlik ve Cimrilik Üstüne 60
XVII Zalimlik ve Merhamet Üstüne; Hükümdar Korkulan mı, Yoksa Sevilen Bir Kişi mi Olmalı? 62
XVIII Hükümdarlar Sözlerinde Nasıl Durmalıdırlar? 66
XIX Aşağılanmak ve Nefret Edilmekten Nasıl Uzak Durmalı? 69
XX Hükümdarların Her Gün Yaptırdıkları Kaleler ve Öteki Şeyler Yararlı mıdır, Yoksa Değil midir? 80
XXI Beğenilmek İçin Hükümdar Ne Yapmalıdır? 84
XXII Hükümdarların Bakanları 88
XXIII Dalkavuklardan Nasıl Uzak Durulacaktır? 89
XXIV İtalya'daki Hükümdarlar Hangi Nedenler Dolayısıyla Devletlerini Yitirdiler? 92
XXV Dünya İşlerinde Yazgının Gücü Nedir ve Nasıl Karşı Konulması Gerekir? 93
XXVI İtalya'yı Barbarların Elinden Kurtarmaya Çağrı 97
Niccolò Machiavelli'nin Franceso Vettori'ye Yazdığı Mektup 103

Giriş

Yaşamındaki Dönüm Noktaları ve Temel Düşünceleri

Niccolò Machiavelli 3 Mayıs 1469'da Floransa'da doğdu. Soyadı *Mali clavelli* "kötü çiviler"den gelmektedir. Çiviler ailenin soylu bir aile olduğunu göstermektedir. Bir başka köken bilgisi yanlış bir yazılış biçimi kazandırmıştır soyadına: Macchiavelli. İki "c" harfi yanlış olarak 1800'lerin ilk yarısına dek kullanılmıştır. Soylu aileden olmasına karşın parasız bir babanın oğludur. Babasının oğluna ölmeden önceki vasiyeti "Mutlu yaşayın ve az harcayın" olmuştur. Böyle bir vasiyette bulunan adam bir hukuk doktoruydu ve eskil yazarların tutkulu bir okuruydu. Yazarın kendisi de yoksul bir ailede dünyaya geldiğini; başlarda zorluk çektiğini, ama daha sonra rahat yaşadığını söyler. 1498'in Mart ayı tarihli bir mektubunda Savonarola'nın güttüğü siyaseti şiddetle eleştirmişti. Daha bu mektubunda ileride nasıl bir yazar olacağının ipuçlarını verir. Aynı yıl Floransa Cumhuriyeti'nin ikinci yazmanı olarak sarayda göreve başlar. Çok önemli bir iş olmamasına karşın siyasal yaşama bir ilk adım olması nedeniyle kendisine çok çekici gelmiştir. O yıllarda kentin yönetimini elinde tutan Soderini ailesinin dikkatini çekmişti. Ortaya koyduğu tavır ve davranışlarıyla ikna edici bir duruş sergilediği için dışarıda da kentini gerektiği gibi temsil edeceğini düşünen yöneticiler onu dış ilişkilerden sorumlu biri yapmış-

lardır. Yabancı kral ya da yöneticilerin karşısında ülkesinin çıkarlarını korumak anlamında yaptığı girişimlerden ikisi o dönemlerde çok önem taşımaktaydı. İlki, Fransa Kralı XII. Louis'nin sarayına yaptığı ziyarettir ki, Floransa'nın Pisa'yı kuşattığı döneme rastlar; öteki de Cesare Borgia'ya (Valentino) yaptığı ziyarettir. Cesare Borgia, Papa VI. Alexander'ın oğludur ve müthiş bir siyasal ve yayılmacı ihtirasa sahip biridir. Orta İtalya'da kurduğu egemenliğin sınırlarını Floransa'ya taşımayı aklına koymuştu.

1506'dan başlayarak daha önemli görevler üstlendi. O yıllarda Floransa'nın olsun, İtalya'nın olsun o dingin havası dağıldı ve dengesi bozuldu. Çünkü bu kez sahneye bir başka papa çıktı: II. Giulius. O da çok ihtiraslı ve Kilise'nin egemenliğini tüm İtalya'ya taşımak isteyen bir papaydı. Onun yanı sıra Fransa Kralı XII. Louis vardı. 1506'da papaya, 1507'de İmparator Massimiliano'ya, ardından Pisa kuşatmasını sürdüren Floransa ordusuna, 1510'da Fransa'ya gönderildi. Kutsal Birlik'in ilanı öncesi bir kez daha Fransa'ya gitti. Kutsal Birlik, Fransızlara karşı, Papalık İspanya ve Venediklilerin oluşturdukları bir birlikti. Fransa, Papalık ve İspanya'nın İtalya'da söz sahibi olmalarını desteklemiş, ama bu iki güç daha sonra yaptıkları bu anlaşmayla aralarına Venedik'i de alarak Fransa'nın İtalya üzerindeki egemenliğine son vermişlerdir. Machiavelli ülkesinin o yıllardaki siyasal yaşamında etkin bir işlev üstlenmiştir.

1498 yılında Floransa Cumhuriyeti'nin yönetiminde ikinci yazman olarak görev alır; bu görev alçakgönüllü bir görev olmasına karşın yazarın kendisini göstermesine yaradığı için önem taşır. Siyasal yaşama adım atmış olmaktan büyük bir mutluluk duyan Machiavelli sonradan yapacağı gözlemlerine bir altyapı hazırlama fırsatını bulmuştur. Görünüşte sınırlı yetkilerle donatılmasına karşın, gerçekte belirli bir önemi içeren bu görevde yazar beklenileni vermiştir. Soderini ailesiyle kurduğu yakın ilişkiden ötürü monarşi yanlı-

sı Medici ailesi kentte iktidarı ele geçirince sürgüne yollanmıştır. (Bkz. Francesco Vettori'ye Mektup)

İtalya'nın özellikle o yıllardaki tarihine bir göz attığımızda ne denli çalkantılı siyasal olaylarla boğuştuğunu görürüz. Bu boğuşma, İtalya'nın Fransa ve Almanya gibi ulusal bütünlük sağlayamamasından kaynaklanır. Avrupa, derebeyliğe karşı kent devletlerini kurmuş ve kentsoylulaşmak çabası içine girmişken XIV. yüzyılda içlerinde en güçlü olanlardan birinin egemenliğine girerek artık kent devletlerindeki demokratik yapılanmadan uzaklaşmış ve monarşiyi benimsemişlerdir. Kent devletleri ne ölçüde demokratikse, monarşiler o ölçüde anti-demokratik siyasal dizgeler olarak ortaya çıkmışlardır. Ama İtalya'nın yazgısızlığı kuzey ve güney İtalya'nın birbirinden kopuk olması ve kuzey İtalya'da aralarında birbiriyle kavgalı Floransa, Milano, Venedik gibi büyük kent devletlerinin bulunması ve İtalya'nın parçalanmış olarak yabancı egemenliğine boyun eğmek zorunda kalmasıdır. Bu parçalanmışlık 1860'a dek sürmüştür. Ancak Floransa'nın büyüklüğü güçlü askeri ve siyasal niteliklerinden ötürü değildir. Onun önemi tüm insanlığa sunduğu uygarlık örneğinde ve yüzyıllarca sanat, ekin, yazın ve felsefede Avrupa tarihine yapmış olduğu katkılarda yatar.

Machiavelli'nin, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi Floransa'nın dış ilişkilerdeki çıkarlarını korumak noktasında ne denli önemli bir çaba gösterdiğini bilmek, bu konudaki becerisini anlamak anlamına gelir. Onun, Fransa Kralı XII. Louis'nin ünlü bakanı Rouen Kardinali'ne verdiği yanıt daha akıllardadır. Bakan kendisine, İtalyanların savaşmayı bilmediklerini söylediğinde, o da Fransızların siyaseti bilmediğini söyler. Bu karmaşanın içinde küçük bir cumhuriyet olan Floransa'nın işi zordu. Zordu, çünkü gerek içeriden (Mediciler) gerek dışarıdan baskı altındaydı. Dahası, 1860 yılına dek ulusal birliğini oluşturamamış İtalya'nın o yıllardaki en güçlü eyalet iktidarlarının da güç yitirmesine ve kimilerinin

çökmesine tanık olan yazarımızın özlemle beklediği İtalya birliği düşü, tıpkı Dante, Petrarca ve daha sonra Leopardi, Foscolo, Manzoni'de olduğu gibi onarılmaz yaralar alacaktı. Tüm bu olumsuzluklar ülkesinin yazgısını daha derinliğine düşünmesi gerektiği ve araştırıya dayalı inceleme yeteneğinin olmazsa olmaz bir koşul olduğu yönünde kendisini zorlamış, siyasal yazarlığa eğilimli mizacını harekete geçirmiş ve Machiavelli kuramsal ilk yapıtlarını vermeye başlamıştır. Bunlar arasında önemli olanlar, retorik ve akademik söylemlerden uzak güncel yaşanmışlıkların neden ve sonuçlarıyla dile getirildikleri yapıtlar olarak anılmaktadırlar. Örneğin, *Del modo di trattare i popoli di Valdichiana ribellati* (Ayaklanan Valdichiana Halklarına Nasıl Davranılacağı Üstüne) (1502). Burada uyguladığı yöntem daha sonra olgunluk yapıtlarında göreceğimiz ve eskil atalarının yaşam deneyimleri üzerine kurulu düzenlemelerle günceldeki uygulamaların karşılaştırılması biçimindedir. *la Descrizione del modo tenuto dal duca Valentino nello ammazzare Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo ecc* (Valentino'nun Vitelozzo Vitelli, Fermolu Oliverotto vd.'ni Öldürürken Takındığı Tavır Üstüne) adlı çalışması da gene o yıllara rastlar. Machiavelli, Valentino'yu Floransa için bir tehlike olarak gördüğünü söylerken, öte yandan yürekliliğinin örnek olması gerektiğini anımsatır. Yazar, *Hükümdar*'da Valentino'nun katliamlarına değinirken gereğini yaptığına ilişkin kendini inandırdığına dönük bir izlenim bırakmak istemektedir sanki.

Machiavelli Fransa ve Almanya üstüne de bir inceleme yazar ve adını da *Ritratto dele cose della Francia e il ritratto dele cose della Magna* (Fransa ve Almanya'daki Gelişmelerin Tablosu) koyar. Yazar, daha sonra *Hükümdar*'da değineceği kimi konuları gene bir inceleme konusu yapar: *Discorso dell'ordinare lo stato di Firenze alle armi* (Floransa Devletinin Silahlı Kuvvetlerini Düzenleme Konusu). Bu incelemesini Soderini hükümetini paralı askerlerden vazgeçirip,

kendi yurttaşlarından oluşan ordu kurmak konusunda ikna etmesinin ardından yazar.

Floransa Cumhuriyeti'nin üstünde kara bulutlar dönmektedir. Müttefiki Fransa, İtalya'dan kovulmuştur. Kutsal Birlik Floransa'da yeniden Medici ailesinin iktidarını istemektedir. 1512'de bir İspanyol ordu birliği kentte saldırır ve Cumhuriyet'in ordularını darmadağın eder. Mediciler kente girer. Yazar, sürgüne gönderildiği yetmiyormuş gibi Boscolo ve Capponi ile birlikte Medicilere karşı düzenlenen bir komploda adı geçtiği için yakalanarak işkence görür. Ülkenin siyasal yaşamından tüm bu olumsuzluklara karşın uzaklaşmaz, dikkatli bir gözlemci olarak uğraşını sürdürür ve 1512-1520 yılları arasında en büyük yapıtlarını yazar. Bu yapıtları uzun bir düşünce sürecinin ve ayrıntılı bir inceleme döneminin ardından yazılan yapıtlar olarak değerlendirilmektedir. Bu yapıtlarında günceldeki sorunlara bakış açısı saptamak ve çözüm önerileri getirebilmek için eskil dünyanın büyükleriyle görüş alışverişinde bulunarak sonuca varmak istemektedir. Özellikle *Discorsi sopra la Prima Deca di Tito Livio* (Tito Livio'nun İlk On Kitabı Üstüne Konuşmalar) ve *Il Principe* (Hükümdar) adlı yapıtlarında olduğu gibi. Bu yapıtların temel özelliği, yazara ün sağlayan yapıtlar olmasının yanı sıra, yazarın bu yapıtlarda o güne dek öne sürülen savların tersine, siyaset biliminin bağımsızlığını savunan iddialarının yer almasıdır.

Ortaçağın karanlığında her şeyin, dahası tarihsel sürecin bile Tanrı'nın iradesine bağlılığını savunan yaşam anlayışının geçersizliğini göstermek çabasına giren yazar, insanoğlunun her çağda var olduğunu ve siyasete, dolayısıyla tarihe yön verdiğini iddia eder. Hümanizma ile birlikte bu fikrin zemin kazanması doğaldır, diyenleri görür gibiyim, ama hümanizmanın da Machiavelli, Ariosto gibi yazarlar sayesinde derinlik kazandığını ve insana dönük irdelemelerdeki nesnel yaklaşımlarda bu iki yazarın payını görmek gerektiğini be-

lirtmek isterim. Dahası, siyasetin dinden ayrıldığını ve bağımsızlığını kazandığının işareti olarak Dante ile başlayan (*De Monarchia*: Monarşi Üstüne) laiklik anlayışının giderek yer ettiğini de gözden uzak tutmamak gerek. Bu sözümüzle, insanlık tarihinde bu denli önemli olan laiklik ilkesi konusunda da Machiavelli'nin işlevsel ağırlığını nasıl ortaya koyduğunu görmek gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Giambattista Vico, insanların doğa bilimlerini Tanrı'ya bırakmaları gerektiğini, ancak tarihle uğraşmalarının şart olduğunu söylerken tarihin insanoğlunun uğraşısı olduğu gerçeğinin altını çizmiş ve Machiavelli'nin ne kadar haklı olduğunu göstermiştir. İnsanın temel özelliği değişmezliğidir. İnsan geçmişte ne ise, güncelde aynıdır ve gelecekte de aynı kalacaktır. İnsanların zaman ve uzam farkına karşın, dünya görüşlerinde ya da dünyayı ele alış biçimlerinde farklılıklar yakalamanın pek de olanaklı olmadığını; ihtiras, kin, öfke, aşk ve sevdanın değişik ölçeklerine karşın, insanı yoğuran ve adam eden malzemeler olduğunu savunur. İnsan bu açıdan bakıldığında farklılık göstermediği için tarihsel ya da siyasal akışı değerlendirmekte tek bir değer yargısının var olduğunu savunmanın da olanaklı olacağını söyler. Bu nedenle geçmişin deneyimlerinden güncelde yararlanmak olanaklıdır. Tanrı ile insan arasındaki bir kıyaslamada insanın daha nesnel olduğunu pek açıkça söylemese de satır aralarından böyle bir söyleme yaklaştığını da belirtmek ona karşı haksızlık olmaz diye düşünüyorum. İnsanınki, insanla insan arasındaki bire bir bir hesaplaşmayken, Tanrı'nınki *a priori* Tanrı'nın lehine başlayan bir hesaplaşmadır. Bu önemli yapıtlarında duyarlılıkla üstünde durduğu konu, dinin siyasetten uzak olduğunu göstermeye yönelik eğilimidir. İtalya'nın kurtuluşunu dindarda, dinde, din işlerinde aramaz. Siyaset insanın işidir derken insan olan papaların din kisvesi altında dünya işlerinden ellerini çekmelerini ve siyaset yapmamalarını bekler. Machiavelli, yapıtlarında sık sık eskil dünyanın önde gelen liderle-

rini örnek gösterir. Nedeni o deneyimlerin günceldeki hükümdarlarca benimsenmesidir. Bu yaklaşımı, yaşanmışlıkların, yaşanmış gerçeklerin öneminin ne denli etkin olduğunun yazarca kabul gördüğünün göstergesidir.

Konuşmalar ve *Hükümdar*

Machiavelli 1513'te *Konuşmalar*'ı yazmaya başlar, ama ilk kitaptan sonra çalışmasını sürdürmez ve *Hükümdar*'ı yazmaya koyulur. Ardından gene *Konuşmalar*'a döner, 1514-1521 tarihleri arasında ikinci ve üçüncü kitabı yazar. *Konuşmalar*, Tito Livio'nun ilk on kitabı üzerine yazdığı değerlendirmeleri içerir. Livio, Roma tarihini yazmıştı bu kitapta. Machiavelli o kitaptan esinlenerek ülkesinin sorunlarına ışık tutmak istemişti, ama günceldeki sorunları daha yakından izlemek gerektiğini düşünerek *Konuşmalar*'ı bırakmış ve *Hükümdar*'ı yazmıştır. 1513'ün sonlarında *Hükümdar*'ı bitirmişti bile. Hükümdar adlı eser, ülkesinin bir an önce bağımsızlığını kazanabilmesi için bir çırpıda öğütler vererek ve İtalya'nın değişik eyaletlerini yöneten hükümdarlardan birinin çıkıp, yüreklilikle tüm İtalya'yı sahiplenmesini ve ülkeyi yabancı işgalinden kurtarmasını dileyen bir yazarın bugünden yarına gerçekleşmesini görmek istediği bir rüyasının ürünüdür. O yıllarda ve daha sonraki yüzyıllarda ancak bir ütopya olabilecek bir ülkünün arkasından gittiğinin ayrımında olmayan yazar, yazar duyarlılığı ve coşkusuyla ve içini havalandıran heyecanıyla o kitabı yazıp bitirince ülkesinin kurtulacağını sanıyordu. Onun için bir çırpıda yazıp bitirmişti zaten. Oysa *Konuşmalar*, bir heyecan ürünü değil, bir düşünce ürünüdür. *Hükümdar* ne denli yaşanmışlığın, kılgısal yaşamın sonuçlarının bir belgesiyse, *Konuşmalar* o denli derin bir incelemenin kuramsal ve eleştirel bir değerlendirmesidir. Zaman içinde bu iki yapıtından kalkarak kimileri birinin, kimileri öteki yapıtının yazarın kişiliğini yansıttığını;

bir başka deyişle gerçek kişiliğinin bu iki yapıtından birinde saklı olduğunu söylemişlerdir. Ne ki, farklı kişilik belgesi olarak ışığa kavuşmuş yapıtlar olsalar da iki yapıttaki ortak özellik yazarın karamsarlığıdır. Yer yer coşku ve heyecanıyla törpülense de yüreğinin başına çöreklenen karamsarlığın ancak istenciyle üstesinden gelebilmiştir. Gramsci haklı olarak "aklın karamsarlığı istencin iyimserliğidir" der. İstencine dayanak olarak Roma'yı almıştır. Roma, her iki yapıtında da tarihiyle bir örnek, bir ülkü oluşturmalıdır o günkü İtalyanlara. Onun Roma'ya olan bu sıcak yaklaşımına benzer bir yaklaşımı daha sonraki yüzyıllarda, özellikle coşumcu bir duyarlılık zemininde, geçmişle-güncel arasında yaptıkları bir kıyaslamayla ortaya koyan şair ve yazarlar da vardır. Örneğin, Leopardi gibi. Roma'nın büyüklüğü karşısında güncel-deki İtalya'nın (Machiavelli'nin ya da Leopardi'nin İtalya'sı; aralarında üç yüz yıl var) kokuşmuşluğu, çürümüşlüğü, yozluğu her duyarlı yurttaş gibi söz konusu yazarları rahatsız etmiş ve Roma'nın her yönden ortaya koyduğu çağdaşlığa özenmelerine neden olmuştur. Roma, bundan ötürüdür ki "sonsuza dek sürecek ülküsel bir tarih" olmuştur onların gözünde. Bu bağlamda Roma'yı kuran Romolo'ya hayrandır.

İki yapıtı yan yana getirdiğimizde ikisi arasında temel bir farkın olduğunu görürüz. *Hükümdar* ne denli monarşiye yakınsa; *Konuşmalar* o denli monarşiden uzak, cumhuriyete yakındır. Cumhuriyet Machiavelli'nin düşüdür ve uzun vadelidir. Monarşi o günkü koşullarda kısa vadede tek seçenektir. Bir başka deyişle, ülkenin bağımsızlığını sağlamak bağlamında ilk ağızda tek çözüm yolunun güçlü bir monarşinin tek egemen olarak ülkenin yönetimini ele almasıdır. Bu nedenledir ki Machiavelli, Medici ailesinin cumhuriyeti yıkarak Floransa'ya monarşiyi getirmesinden pek rahatsız olmamış, dahası, *Hükümdar*'ı Lorenzo'ya (Dede Lorenzo değil, Piero'nun oğlu, torun Lorenzo) adayarak kitaptaki öneriler doğrultusunda İtalya'yı ayağa kaldırmasını beklemiştir.

En azından kısa vade beklentisinin yaşama geçmesini ummaktadır. Oysa Soderini yönetimindeki Floransa'da cumhuriyet rejimi vardı. Cumhuriyetin yıkılışını göz ardı ederek bile bile monarşiye sıcak bakan Machiavelli'nin, *Hükümdar*'ı yazmaktaki amacının bir geri dönüşün yol haritasını belirlemek olduğunu söyleyenler var. Kendi kişisel çıkarları için ülkülerinden ödün veren birileri olarak görmek isteyenler... *Hükümdar*'ı okuyan herkes yazarın telaşının ayırdına varmakta güçlük çekmez. O telaş, kitabın son bölümünde çerçevelenmiş olarak karşımıza çıkarken yazarın ülkesini ne denli önemsediğinin, yabancı egemenliğinden ne boyutta saralar yaşadığının bir sonuç bildirgesi olarak yüzümüze vurulur. Yazar döneklik yapmamış; ancak onur kırıcı, kişilik zedeleyici yabancı egemenliğine karşı ilk ağızda eğer cumhuriyet kurulamıyorsa, monarşinin olabilirliğinin altını çizmiştir. Yoksa Machiavelli Roma'yı siyasal becerisi yanında uyguladığı baskı ve zorbalıkla kuran Romolo'dan çok Roma Senatosu'nun seçip işbaşına getirdiği Numa Pompilio'ya sıcak bakmazdı. Roma uygarlığını, kalkınmışlığını daha çok kime borçludur sorusuna Machiavelli'nin vereceği yanıt ikincisi olacaktır. Çünkü onun gözünde monarşi, devlet-güç; cumhuriyet ise devlet-uygarlık ilişkisine dayalıdır. Yazarın baskıdan yana olduğunu söyleyenlere karşı insanlara baskı uygulamanın ne Hristiyanlığa ne de insanlığa sığacağını söylerken hümanizmacı bir yaklaşımla insan haklarından yana olduğunu belirtir. Gerçekte onun istediği yasalarla belirlenmiş bir devlet düzenidir. Pompilio'yu yeğlemesinin temel nedeni de budur. Çünkü yerinde yapılmış yasalar devleti ayakta tutacak ve devlete güç kazandıracak temel gerekçelerdir. *Hükümdar*'da din adamlarının siyasete girmelerine karşı olduğunun altını çizmiştik. *Konuşmalar*'da dinin birleştirici bir öğe olduğunu belirlerken, dini, insanüstü, Tanrı katındaki arabuluculuk işlevinden ötürü gündeme getirmez, salt etik değeriyle kullanılması gereğini anımsatır.

Çünkü din, ona göre yasalara saygılı olmayı, devlete ve yurda bağlılığı öğretir. Tanrıtanımaz değil, tipik bir laik yaklaşımdır onunki. İnsanları; devleti, ulusu, yurdu konusunda ahlaklı düşünmeye ve harekete geçirmeye yarayacak bir araçtır, amaç değildir. Amaç olan, devlet işlerinin bilimselliğidir. Dini siyasete araç eden anlayışa karşı olduğunu ve dinsel değerleri yozlaştırdıklarını söyler. Kilise adamlarına da karşı oluşunun temel nedeni olarak çıkarcı bir yaklaşımla dini çarpıtmalarını gösterir.

Konuşmalar'ın bir başka farkı, üzerinde durduğu cumhuriyet rejiminin bir kurumlar dizgesi olduğu yönündeki inancının dile getirildiği bir yapıtı olmasıdır. Kurulacak devlet bir sosyal hukuk devleti olabilir miydi? Modern devlet anlayışının ilk taşlarını koyduğu söylenebilir mi? Böyle bir devletin insan kafasının ürünü yasalarla yönetilmeye başlanması hümanizmanın tasarladığı insana dayalı yönetimle örtüşebilir miydi? Artık söz konusu olan "kamunun yararı"dır. Kamuya el uzatan devletin asıl görevi yurttaşın mutluluk sorunu olmalıdır. Yasalarla belirlenmiş birey-devlet ilişkisidir. Çıkar demeyelim, ama beklenti ilişkisidir. Monarşiden farkı, bireyin devlet ya da saray karşısındaki "köle" yaşamı değil, uygar ölçütlerle belirlenmiş olan "özgür" yaşamıdır. Machiavelli gerek siyaset adamı, gerek siyaset bilimcisi olarak her iki yapıtında da devletin kalıcılığı için düşünmüş, tasarım geliştirmiş ve savaşım vermiştir. Yazar, *Konuşmalar*'la bir gelenek yaratmak; eskillerin deneyim bilincini kazanmak; geçmişin iyi yanlarını derlemek, yeni sezgilerle yoğurmak ve zamana, kişilere bağlı olmaksızın devletin kalıcılığını sağlayacak öneriler geliştirmek istemiştir. İçinde bulunduğu karışık ve umutsuz siyasal yapı ve ülkenin parçalanmışlığı Machiavelli'yi baskı ve şiddeti de düşünmeye itmiştir. Yalnız kendi içinde değil, devletler arasında da hukuk yerine zorba yöntemlere başvurulması gerektiğini salık vermiştir. Yaşanmışlık, şiddet ve kötülüğün de işe yaradığını yazara

göstermiştir. Gerektiğinde bu araçlara başvurulmasının yararı olacağını söylemiştir. Karşısındaki örnek, şiddetten yana bir hükümdar olan Cesare Borgia'dır. Kötü bir ünü olmasına karşın, kararlılığı, çabukluğu, gözünü budaktan esirgemeyen yürekliliği ile yazarımıza örnek olmuştur. Hükümranlığı kısa sürmüştür, ama Machiavelli'nin düşüncesinde yer etmiştir. *Hükümdar*'da bu kişilikle ilgili önemli şeyler söylemiş ve bu söylediklerinin yer aldığı sayfalar "tüm yapıtın etiğe en sığmayan" sayfaları olarak tanımlanmıştır. Belki bu nedenle yazarın adı kötüye çıkmış ve "Makyavelcilik" gibi aşağılayıcı tanımlarla hak etmediği biçimde anılmıştır. Diderot'a göre, Makyavelciliği, Machiavelli'ye yüklemek haksızlıktır, çünkü Machiavelli bu yaklaşıma karşı insanları uyaran bir düşünürdür. Ne yazık ki bu olumsuzluklar onun adıyla anılmıştır. Cesare Borgia'yı örnek göstermek gibi bir eğilimi olmuşsa, bu eğilim, onun devletin kalıcılığı için ortaya koyduğu çabaya olan güveninden ötürüdür. Bu nedenle her yolun "mubah" olması bir tek devletin kalıcılığı için söz konusu olabilir, ama Machiavelli öyle bir söz de söylememiştir. Ancak devlet kavramına ve devlet-birey ilişkisine getirdiği tüm olumlu yaklaşımlarına karşın Machiavelli'nin iki kitabında da dile getirdiği devlet modeli bugünün insanının algıladığı "ulus" ve demokrasi modelinden uzaktır. Çünkü monarşiyle gerçekleşmesini istediği devlet modeli genel istence dayalı, bir ulusun içtenlikle yaşama geçirdiği bir model değil, olağanüstü bir kişinin, olağanüstü durumlarda başvurduğu bir yönetim biçimidir. Bir hükümdarın yönetimi ele alarak ülkenin yazgısını belirlemesi ve halkı bu fikir etrafında bir araya getirebilmesi şeklindedir. Cumhuriyet yönetimi de gene halka dayalı bir yönetim biçimi değil, kentsoylu ya da soylu sınıfın yasalarla ölçütlerini belirlediği ve gene iplerin "erdemli", "akıllı" insanların elinde olduğu bir yönetim biçimidir. Bu yönetim biçimlerinde yöneticinin uyguladığı kötülük ya da şiddet insan doğasının değişmez bir niteliği oldu-

ğu için başvurulan bir araç değil, insanoğlunun karşı karşıya kaldığı tehlikelerin sonucu kullanmak zorunda kalacağı bir silahtır. Gene şiddet ve kötülük yöneticinin aşağılık ihtiraslarına, küçük hesaplarına alet olmamalı ancak devletin kalıcılığı için gerekli olduğunda başvurulmalıdır. Nereden bakarsanız bakın, iş dönüp dolaşıp devlete geliyor. Kişisel çıkarlar için başvurulacak her yol yazarın gözünde hiçbir zaman "mübah" olmamıştır. *Hükümdar*'ın ahlaksal ve etik ağırlığı bu anlayışta yatar. Sanıyorum, böylesine yurtsever ve bağımsızlık düşkünü bir yazarı bu biçimde gözden düşürmeye kalkmak, onun aldığı eğitime, görgü ve bilgisine büyük haksızlık olur. Kimilerine göre Machiavelli, *Hükümdar*'da "betimler"; *Konuşmalar*'da "ortaya koyar". "Erdem" *Hükümdar*'da "yaradılıştan" gelen bir nitelikken, *Konuşmalar*'da "yasalarla sağlanan bir siyasal eğitimin ürünüdür". "Yazgı" ile insan ilişkisi konusunda tıpkı *Hükümdar*'daki yaklaşımı sergiler burada da. Ne ki, insan karakterinin her koşula kolaylıkla uyamayacağı gerçeğinden yola çıkarak, cumhuriyet yönetiminin birden fazla kişinin katılımıyla gerçekleşen bir yönetim biçimi olması nedeniyle yazgıya da rahatlıkla karşı durulabileceğini belirtir. *Konuşmalar*, belirli bir düzen içinde geliştirilmiş kuramsal bir kitap sayılmaz; birbirinden farklı konuları gündeme getirir; olaylar arasında herhangi bir ilişki yoktur. Yazarın yaptığı, her olayı tek başına yorumlayan irdelemeler üretmek ve güncele örnek olarak göstermektir. *Hükümdar*'da olduğu gibi kişisel siyasal deneyimlerini çıkış noktası alarak siyasal yaşamdaki çelişkileri, güç gösterilerini ve tarihsel gerçekliği sergilemektir. *Konuşmalar*, yazarın niyetinde on kitap olarak belirmişse de ancak üç kitabı yazabilmiştir. İlk kitap 60 bölümden oluşmakta ve Roma'daki senato ile halk arasındaki kopukluğu, Romalıların din konusu, halkların özgürlüklerini korumada çektikleri zorlukları, ulusal ordunun önemi, ödül ve cezalandırma neden ve biçimleri gibi konuları irdelemektedir. İkinci kitap 33 bölüm-

den oluşur ve Romalıların büyümek için başvurdukları yolları, savaştıkları halkları, savaşta yenik düşenleri nasıl ortadan kaldırdıklarını, süvari birliğinin önemini ve yasaları çiğneyenleri nasıl cezalandırdıklarını anlatır. Üçüncü kitap 49 bölümdür. Devletlerin nasıl büyüdüklerini, nasıl çöküşe geçtiklerini ve nasıl yok olduklarını gösterir. Kazanılmış özgürlükçü hakların nasıl korunması gerektiğini, zor zamanlarda erdemin devreye girmesini vb. anlatır.

Machiavelli, *Hükümdar*'ı sürgündeyken yazar. En önemli yapıtı olarak bilinen ve ününün o kitaba dayalı olduğu söylenen bir yapıttır. Elimizdeki ilk çevirisi 1917'de yapılmıştır. İlginçtir ki Dante de *İlahi Komedya*'yı sürgünde yazmıştır ve o da ününü o yapıtına borçludur. İkisi de Floransalıdır. İkisi de siyasal çatışmalara adları karıştığı için sürgüne yollanmıştır. İkisi de yoksulluk içinde ölmüştür. Dante'nin *Convivio* (Davet) adlı yapıtındaki bir yazı (*Sürgün*) yazarın ne denli yoksul bir yaşam sürdürdüğünü ve kendisinin bundan utanç duyduğunu; ayrıca insanların gözünden düşeceğini ve yapıtlarının, bu perişan durumundan ötürü gerçek değeriyle görülemeyeceğini yazar. Machiavelli'nin sürgünden yazdığı mektuba (Francesco Vettori'ye Mektup) çok benzemektedir. Ne ki Machiavelli'nin mezarı Floransa'dadır; Dante'nin Ravenna'da. Floransa sanki onun ölüsünden bile rahatsız olmuştur. Ama Floransalılar, Santa Croce Kilisesi'nde boş bir lahiti öteki büyüklerinin mezarı yanına koyarak günah çıkarmışlardır.

Hükümdar'ın temel örgelerinden biri erdem-yazgı ilişkisidir. XXV. bölümde ayrıntılı biçimde üstünde durduğunu söylemiştik. Bu konuda insana düşenin yüzde elli olduğunu; geri kalanın da yazgıya düştüğünü belirtir. Yazgıyı bir ırmağa benzetir. İnsanların önlem alması gerektiğini, taştığı zaman artık önüne geçilemeyeceğini yazar. Yazgının önüne geçecek olan erdemdir. Dahası, insan erdemiyle yazgının olumsuz işlevinin önünü kesebilir, ama bir yere kadar. Mac-

hiavelli, San Casciano'da sürgündeyken çok büyük bir karamsarlık yaşar ve bu sürgün yaşamını yazgısızlığına bağlar. Tüm suç yazgısınındır. Erdemiyle yazgısına karşı koyamamış olmasından ötürü yılgındır. Saraylarda olması gerekirken, köylük yerde köylülerle zaman öldürmekten kızgındır. Öfkesini Vettori'ye yazdığı mektupta şöyle dile getirir: "Kara yazgım rahatlasın istiyorum. Beni böyle bayağı insanlarla düşüp kalkmaya zorladığı için sonunda yüzünün kızarıp kızarmayacağını görmek dileğimdir." *Hükümdar*, güncel siyasetin iddialı bir kitabıdır. İtalya'nın en umutsuz zamanlarından birinde, çökmüş bir siyasal ortamın ortasına düşerek etrafına ışık saçmayı umut eden bir yazarın kitabıdır. Fransızlar bir yandan, İspanyollar ve Vatikan öte yandan İtalya'yı kuşatmışken Machiavelli gerek yabancı egemenliğine karşı koymuş, gerekse Vatikan'ın yayılmacı siyasetini karşısına alarak laik bir devlet dizgesinin savunusunu yapmıştır. Machiavelli'nin dayanak noktası yaşanılan gerçekten yola çıkarak insanı irdelemek ve sorgulamaktır, ama gerekirse yargılamaktır da. İnsanı eskiden bugüne ve daha sonra da değişmeyecek bir "doğal varlık" olarak gören, bir başka deyişle, duyguları, içgüdüleri ve bencilliğine esir olan, ancak onların esaretinden aklı ve yürekliliğiyle kurtulmasını bilmesi gereken bir varlıktır. Zayıf yanlarına yenik düşmeden öne çıkmasını bilen öyle bir varlıktır. O varlık hümanizma ürünü bir insandır ve gelecek yüzyıllarda ortaya çıkacak aydınlanmacı insanın mayasını oluşturacaktır. Böyle bir insan İtalya'yı yabancı egemenliğinden kurtaracak olan önyargısız, kolay kolay bulunamaz bir insandır. Bu insan, insanüstü bir güç tarafından yönlendirilmemiş, dinden uzak salt kendi insancı istenci doğrultusunda hareket eden ve yazgıya kendi erdemiyle karşı koyacak olandır. Erdem, Machiavelli'nin insancı anlayışında kişisel beceri anlamına da gelmektedir. Erdemin tek ereği vardır: Ülke bütünlüğüyle özdeş devlet kavramıdır.

Diğer Yapıtları

Tarih bilincinin Machiavelli için ne denli önemli olduğunu bu iki önemli yapıtını incelerken gördük. Değerlendirmelerinde neredeyse adım adım tarihi izlediği ve tarihsel olaylardan, kişilerden somut örnekler verdiğini gördük. Ne ki bu yapıtlarında başat konu siyasetti. Oysa bu kez temel konu olarak tarihi başköşeye oturtmuş ve tarih nasıl yazılmalıdır der gibi bir tarih kitabı yazmış, adına da *Istorie fiorentine* (Floransa Tarihi) demiştir. Machiavelli, Ortaçağda yazılmış ve tarihsel süreci Tanrı'nın takdirine bırakan tarih ve "günce" niteliğindeki tarih kitaplarının ve hümanizmanın "resmi dilli, yüceltici" tarih anlayışının tersine, olaylara ve kişilere nesnel bir gözle bakan bir kitap yazmayı yeğlemiştir ve öyle de yapmıştır. Bu kitap, İtalya'da organik bir bütünlük ve anlatım içinde ilk kez yazılan ve olayları birbiriyle olan ilişkileri bağlamında anlatan ve gene neden-sonuç ilişkisi içinde ele alan bir tarih kitabıdır. Oysa bu kitabı yazmak için bizzat iktidar tarafından görevlendirilmişti. İktidarın (Medici ailesi) yazardan istediği "araştırıya dayalı özgün" bir çalışma değil, "var olan kaynaklara dayanarak kentin başarılarını ve saygınlığını sergileyecek" yorumlar içeren bir kitaptı. Bir ölçüde "resmi tarih" özelliğini taşıyan bir kitap olmalıydı. Machiavelli'nin mizacı, kişiliği böylesi güdümlü bir görevi yerine getirmeyi reddetmiş ve deyim yerindeyse yazar "bildiğini okumuştur". Gerçek ne ise onu yazmaya çalışmıştır. Kentin tarihsel süreci içinde iniş çıkışlarının altını çizmiş ve nedenlerini çözümlemeye çalışmıştır. Oysa *Orti Oricellari* (Oricellari Bağları – Rucellai Sarayı'nın Bahçeleri) grubundan dostları yoksul bir yaşam içinde kıvranan yazarı birkaç kuruş kazansın ve Floransa Cumhuriyeti'ne yararı dokunsun diye o zamanki Papa X. Leo'ya (ki o da Medici ailesinden dede Lorenzo il Magnifico'nun oğluydu ve adı da Giovanni idi) Cumhuriyet'in tarihçisi olması için önermişlerdi. Tarihçilik

görevini üstlenmişti, ama iktidarın beklediği resmi tarihçiliği benimsemediği gibi, Floransa'nın tarihsel süreci boyunca yaşadığı iniş çıkışları resmi değil, tam tersine bilimsel bir gözle irdelerken kentine olan tutkusu, onu olan bitene eleştirel bakmaya zorlamıştır. Ne ki, bu eleştiri bizim anladığımız anlamda bir eleştiri değil, olayların siyasal içeriğinden yola çıkarak kendi anlayışıyla bağdaşmayan yanlarına dönük polemik unsurlar taşıyan bir yaklaşımdır. Tarih kitabı olayların rastgele anlatımı değildir. Olsa olsa olayların mantıklı ve birbirine bağımlı bir serüveninin yazıya dökülmesidir. Ancak bu yazı felsefenin ışığında yol alan bir anlatımın ürünü olmalıdır. Bu serüvene sevabıyla, günahıyla herkes dahildir. Machiavelli sahip olduğu sezgi gücü ve nüfuz etme yetisiyle olayların içine girmesini bilen bir tarihçi olarak kitabının canlı ve sıcak bir yapıt olmasını sağlamış ve geçmişte kalan olayları sıralayan bir kitap değil, bir "yaşam kitabı" yaratmıştır. İnsanlara gelecekte oluşturacakları tarihleri için rehberlik edecek bir kitap yazmıştır. *Floransa Tarihi*'nde, yazar, insan yaşamının iyiyle kötü çatışması üzerine kurulu olduğunun ve öyle kalacağının bir kez daha altını çizerken, bu işleyişin yaşamın yasasına dayalı olduğunu ve bu işleyişte insanoğlunun "oyuncu" değil, "yazar" işlevi gördüğünü belirler. *Floransa Tarihi*, ulusal dilde yazılan ve modern tarih anlayışına temel hazırlayan bir kitaptır. En önemli kanıtı da, nesnel bakışına örnek olması açısından, Floransa tarihinin en dramatik zamanlarından biri olarak cumhuriyetten sonra monarşiyi getirmiş olduğu için, Medici dönemini en eleştirel bakılması gereken bir dönem olarak göstermiş olmasıdır. Doğrudan doğruya bakmamış olabilir. Dolaylı bir yoldan, konuşturduğu kişilerinin ağzından getirmiş olduğu eleştirileri bireysel doyumsuzluğunun değil, ülke sorunları karşısındaki duyarlılığının ürünüdür. Bu yaklaşımında, vicdansal sorumluluğunun ve insancı yaklaşımının neden olduğu öfke ve kızgınlığının da payı vardır doğal olarak. Ayrıca böylesi bir zamanda

bir taraflara itilmiş olmasında aslında önemli görevlerde bulunması gerekirken ancak bir tarih yazıcılığıyla yetinmek zorunda kalmış olmasının yarattığı burukluğun da payını aramak gerek. Ne ki tüm duygusal ve entelektüel ihtiraslarının ürünü sayılabilecek yaklaşımlarından kabına sığmaz kişiliğiyle kurtulmasını bilen yazar, doğru yolu gösteren *alter-ego*'suyla birebir dayanışma içine girmiştir. Sanırım, Machiavelli kurtuluşunu bu yolla bulmuştur. Guicciardini'ye yazdığı bir mektupta şunu söyler: "Çok mu gidiyorum şeylerin üstüne; ya çok yüceltiyor ya da çok mu alçaltıyorum? Ne dersiniz? Bana siz söyleyin."

Dell'arte della guerra (Savaş Sanatı Üstüne) Machiavelli'nin bir başka kitabı. Yedi kitaptan oluşur. Askerlikle ilgili sorunları tartışır ve tartışmalar, Fabrizio Colonna gibi günün ünlü komutanları ve Cosimo Rucellai gibi dostlarıyla yaptığı söyleşiler biçimindedir. Bu kitap, iki önemli kitabını çağrıştıran konuların yeni baştan ele alınması gibi benzerliklerle dolu olmasına karşın, kuramsal sıkıcılıklarından uzaklaşmış ve bir ölçüde yazınsal bir nitelik kazandığı için ötürü özgün bir yanının olduğu söylenebilir.

Machiavelli gençken *Canti Carnasceleshi* (Karnaval Şarkıları) yazmıştır. O şarkılardaki neşeli ve güldürü öğeleri daha sonra yazdığı tiyatro oyunlarına taşınmıştır. *Diavoli iscacciati di cielo e degli spiriti beati* (Gökten Kovulmuş Şeytanlar ve Mutlu Ruhlar) adlı gençlik yapıtında öbür dünyayı betimler ve öbür dünyanın olumsuzluklarının bu dünyaya taşındığını anıştırır. Örneğin, gerçek cehennemin bu dünyada olduğuna işaret ederken şeytanların insanlar olduğunu savunur. Aynı izlek bir başka yapıtında, bir novella'da gözükür: *Diavolo che prese moglie* (Evlenen Şeytan). Bir başka yapıtı *De' Frati Romiti*'dir (İnziva Papazları).

1520'de *Mandragola*'yı (Adamotu) yazdı. Machiavelli bu yapıtıyla ünlendi. Siyasal içerikli yapıtlarıyla, ki bazıları ölümünden sonra yayımlandı, tanınamazdı. Kendisi de kita-

bın giriş yazısında şöyle demiştir: "Çok ünlü bir yazar değilim." Ama bu tiyatro yapıtının ardından aranılan bir yazar olduğu kuşku götürmez. Oyun bir güldürüdür. Oyun, kökenini, komün uygarlığında bulan ve toplumsal bir katman olarak kendini duyurmaya başlayan kentsoylu sınıfın, soylular karşısındaki toplumcu tavrının tiyatroya yansıması olarak değerlendirilebilir. Soyluların toplum içindeki yerine alayımsı bir yaklaşım içinde değinmekte ve güldürü öğesini kullanarak olay örgüsünü yumuşatmak istemektedir.

Necdet Adabağ
Ankara, 02.02.2008

Kaynakça

Niccolò Machiavelli, Il Principe, a cura di Luigi Russo, Sansoni, Firenze, 1967.
Niccolò Machiavelli, Il Principe, a cura di Giorgio Inglese, con un saggio di Federico Chabod, Einaudi, Torino, 1995.
Niccolò Machiavelli, Il Principe, con un saggio di Vittore Branca, Oscar Mondadori, Milano, 1994.
Alessandro Guetta, Invito alla lettura di Machiavelli, Mursia, 1991.
Mario Pazzaglia, Antologia della letteratura italiana, Zanichelli, Editore, Bologna, 1972, vol. 2.
Emilio Cecchi (a cura) Storia della lett. İtaliana, Garzanti, 1966, vol, quarto.

Muhteşem Lorenzo de' Medici'ye[1]

Bir hükümdarın ilgisini çekmek isteyenler çoğunlukla sahip oldukları en değerli eşyaları ya da hükümdarın en çok sevdiği armağanları sunarak huzuruna çıkarlar. Bu bağlamda hükümdara sunulan armağanlar içinde at, silah, altın işlemeli kumaşlar, değerli taşlar ve büyüklüğüne yakışır benzeri süsler vardır. Ben de Ekselansları'na bağlılığımın bir göstergesi olarak sunmak istediğim bir şeyim olsun diye arandığımda, sahip olduğum en değerli eşyalarımın arasında, güncel yaşanmışlıkların yoğun deneyimiyle yoğurduğum, eskillerin derslerinden öğrendiğim büyük insanların eylemlerine ilişkin bilgiler kadar beğendiğim bir şey bulamadım. Söz konusu bilgileri uzun uzun özenle inceledikten ve değerlendirdikten sonra bir kitapta toplayarak Ekselansları'na sunmak istedim. Size değer olmadığını düşünmeme karşın gene de benim tehlike ve huzursuzluk dolu uzun yıllar boyunca anlayıp kavramaya çalıştıklarımı kısa sürede anlamanıza yarayacak daha büyük bir armağan sunamayacağımı dikkate alarak, insanseverliğiniz adına, kitabımı kabul edeceğinizi umuyorum. Bu yapıtı ben, çoklarının, kendi yazdıklarını betimlemek ve süslemek için kullanma alışkanlığı gösterdikleri bezemelerle doldurmadım. Örneğin, tumturaklı ve görkemli

1 Machiavelli'nin İtalya'nın kurtuluşu için umut bağladığı Lorenzo de' Medici'ye *Hükümdar*'ı yollamak için yazdığı sunu.

sözler kullanmadım; yargısal sonuçlara gitmedim; yapay anlatımlar ve ilgisiz süslemelerden kaçındım. İstedim ki, bu yapıt ya hiç önemsenmesin ya da malzemesinin özelliği ve konusunun ağırlığıyla değer bulsun. Ayrıca eğer alt toplumsal katmandan biri çıkıp da hükümdarlardan söz eder ve onları yönlendirmeye kalkarsa lütfen o kişinin tavrını kendini beğenmişlik olarak görmeyin... Nasıl ki bir manzarayı betimlerken düzlüğe çıkıp dağları ve yüksek yerleri, yüksek yerlere çıkıp düzlükleri gözlemleriz; halkın karakterini tanımak için hükümdar, hükümdarların doğasını bilmek için de halk olmak gerek. Ekselansları, bu küçük armağanımı hangi ruh durumumla size sunuyorsam, siz de aynı ruh durumuyla kabul buyurunuz. Ve bu kitabım dikkatlice okunup değerlendirilirse görülecektir ki, benim en büyük arzum, yazgının ve üstün niteliklerinizin size gösterdiği yolu izleyerek o büyüklüğe ulaşmanızdır. Eğer yüceliğinizin zirvesinden kimi zaman bakışlarınızı aşağılara çevirirseniz, peşimi bırakmayan kara yazgımın, hak etmediğim tokadını durmaksızın nasıl da yediğimi görürsünüz.

Niccolò Machiavelli

I

Kaç Çeşit Hükümdarlık Vardır ve Nasıl Ele Geçirilir?

1. İnsanlar üzerinde geçmişte ve günümüzde egemen olan tüm devletler ya da hükümdarlıkların yönetim biçimi ya cumhuriyet ya da hükümdarlık olmuştur. Hükümdarlıklar, ya iktidarın babadan oğula geçtiği soydan gelme olanlardır –aynı soydan gelenler uzun süre o ülkede egemenliklerini sürdürmüşlerdir– ya da yeni hükümdarlıklardır. Yenilerde iki ayrı tür vardır. Biri, Francesco Sforza[1] ailesinin sahip olduğu Milano hükümdarlığı gibi tümüyle yeni; öteki, İspanya Krallığı[2] gibi kalıtsal yolla kral olmuş birinin el koyduğu ve artık o krallığın bir parçası olan Napoli Krallığı'dır. El konularak elde edilen söz konusu devletler ya bir hükümdarın oldum olası buyruğunda yaşayanlar ya da özgür yaşamaya alışkın olanlardır. Elde edilmeleri de ya kendi, ya başkalarının silahlarıyla, ya yazgının buyruğu ya da erdemle olmuştur.

---

1 Francesco Sforza (1401-1446): Yetenekli bir asker ve Milano Dükü Filippo Mario Visconti'nin damadıydı. Dükün 1447'de ölmesinin ardından kentte cumhuriyet ilan edilmişti ve Venedik'e karşı savaşmak için de Sforza başkomutan seçilmişti. Ancak Sforza Venedik'le anlaşarak Milano'ya karşı savaştı ve kentte iktidarı ele geçirdi (1450).

2 V. Ferdinando, "Katolik Ferdinando" diye tanınan kral, Fransa Kralı XII. Louis ile yaptığı bir antlaşmanın ardından Federigo d'Aragona'nın elinden ihanetle Napoli Krallığı'nı almış ve İspanya'ya katmıştı. Katolik Ferdinando, Sforza ve Valentino ile birlikte Machiavelli için ideal hükümdarı simgeler.

II
Soydan Gelme Hükümdarlıklar

1. Cumhuriyetlerden söz etmeyeceğim, çünkü bir başka yerde[1] uzun uzun anlattım. Hükümdarlıklardan söz edeceğim ve yukarıda ele aldığım biçimleriyle bu hükümdarlıkların nasıl yönetilmeleri ve elde tutulmaları gerektiğini tartışacağım.

Yeni hükümdarlıklara oranla, soydan gelme ve hükümdarın aile yönetimine alışık hükümdarlıkları elde tutmak çok daha kolaydır. Çünkü atalarının koyduğu düzeni bozmamak ve beklenmedik olaylar karşısında zaman kazanmak yeterlidir. Ve eğer hükümdar olağan bir yeteneğe sahip bir hükümdarsa, olağanüstü ve aşırı bir güç tarafından yerinden edilmediği sürece egemenliğini korumak konusunda hiçbir sorunu olmaz; egemenliğini yitirse de yerine geçen hükümdarın en ufak bir tökezlemesinde yeniden iktidarı elde eder.

2. İtalya'da, örneğin, Ferrara dükü var. Dük 1484'de Venediklilerin, 1510'da da Papa II. Giulius'un saldırılarına karşı koyamadı. Bu yenilgilerin, dükün o eyalette soydan gelme bir hükümdar oluşuyla ilgisi yoktur, başka nedenleri vardır[2]. Çünkü doğal yollarla iktidar olmuş hükümdarların halkını incitmek için herhangi bir neden veya zorunlulukları olamaz. Yeni hükümdarlara göre daha çok sevilirler. Ve eğer olağanüstü yanlışlar yapmaz, halkın nefretini kazanmazsa sevilen biri olması kadar doğal bir şey olamaz. Zaten soydan

---

1 Machiavelli cumhuriyetlerden *I Discorsi* (Konuşmalar) adlı kitabında söz eder. Burada sözü edilen özellikle I. Kitap'tır, 1513 yılında *Hükümdar*'dan önce yazılmıştır.

2 1484'te Bagnolo Barış Antlaşması'nda Venediklilerin becerikli diplomatik girişimleriyle Milano dükünü, Ferrara dükünden koparıp (*Istorie*, VIII, 26) almışlardı, bu nedenle Alfonso d'Este yitirmişti. İkinci kez XII. Louis ile Kutsal İttifak'a karşı antlaşmaya girmiş ve II. Giulius karşısında kaybetmişti. Bu ittifakta papanın yanında İspanya, İngiltere ve Venedik vardı.

gelme ve kalıcı iktidarlarda yeniliklerin anısı artık silinmiş ve yenilik yapmak gibi bir gerekçe kalmamıştır, çünkü yenilik yeniliği çekmiştir her zaman.

III
Karma Hükümdarlıklar

1. Ama yeni hükümdarlıklarda zorluklar vardır. İlkin, eğer bu hükümdarlık tümden yeni değil de, karma adı verilebilecek bir bütünün parçasıysa, oradaki değişiklikler tüm yeni hükümdarlıklarda olduğu gibi, her şeyden önce doğal bir zorunluluktan, bir başka deyişle halkın, gelecek olan hükümdarın daha iyi olacağı inancıyla sürekli yönetici değiştirmek istemesinden kaynaklanır. Bu kanıdan yola çıkarak, halk var olan hükümdara karşı silaha sarılır, ama yanıldığını görür, çünkü gelen gideni aratır. Bu da doğal ve olağan bir gereklilikten kaynaklanır. Buna göre yeni hükümdar, üzerinde egemenlik kurduğu toprakların insanlarını ya silah zoruyla ya da yeni kazanılan topraklarda başvurulması gereken baskı araçlarıyla boyunduruğu altına alır. Öyle ki sen, hükümdar olarak, o toprakları işgal ederken onurunu kırmış olduğun insanların tümünün düşmanlığını kazandığın gibi, seni o topraklara hükümdar olarak değer görenlerin dostluğunu da koruyamazsın; çünkü o insanlar senden beklediklerini görememiş olabilirler. Ve sen de onlara borçlu olduğun için onlara karşı baskıcı olamazsın. Bir hükümdar silahlı güçleri yönünden ne denli güçlü olursa olsun, yerli halkın desteği olmadan bir toprağı işgal edemez. Bu nedenledir ki Fransa Kralı XII. Louis Milano'yu kısa zamanda ele geçirdi, ama kısa sürede yitirdi; ilk seferinde Ludovico'nun[1] ordula-

1 XII. Louis 1499 yılının Şubat'ında sürgünde bulunan başkomutan Milanolu G. G. Trivulzio emrinde bir orduyu Milano'yu işgal etsin diye yolladı. Fransızların müttefiki Venedikliler Ghiarradda'ya kadar ilerlediler. Ludovico il Moro bilge bir insan olmasına karşın ürkek biri olduğu için

rı Milano'yu geri almak için yeterli geldi. Çünkü Fransa Kralı'na kapıları açanlar esenlikli bir geleceğe dönük beklentilerine yanıt bulamayınca, aldatıldıklarını düşündükleri için yeni hükümdarın neden olduğu sıkıntıları kaldıramadılar.

2. Ama şu da bir gerçek ki başkaldırmış ülkelere ikinci kez girildiğinde o topraklar pek de kolay kolay yitirilmez; çünkü topraklara ikinci kez girmiş olan hükümdar güvenliğini sağlamak için ayaklanmadan yararlanarak başkaldıranları cezalandırmakta, kuşkulu gördüğü kişileri ayıklamakta ve zayıf yanlarını güçlendirmekte daha pervasız davranır. Fransa'nın Milano üzerindeki emellerini boşa çıkarmak için birinci kez Ludovico'nun sınırda biraz gürültü kopartması yetmiş olabilir, ama ikinci kez tüm dünyanın[1] ona karşı cephe almasına önayak olmak zorunda kalmıştır. Böylece Fransızların tüm askerlerinin yok olmasını ya da İtalya'yı bırakıp kaçmalarını sağlamıştı. Bu durum yukarıda saydığımız nedenlerin sonucudur. Öyle ki birinci ve ikinci kez Milano Fransızların elinden alındı. Birinci kez Fransa niçin yitirdi, bunun her yerde her zaman geçerli olan nedenlerini söyledik; gelelim ikinciye ve Fransa Kralı'nın hangi yollara başvurması gerektiğini ve onun koşulları içinde bulunan bir hükümdarın işgal ettiği toprakları Fransa'dan daha iyi koruyabilmek için ne yapmak zorunda kalacağını açıklayalım.

3. İşgal edilerek işgal eden hükümdarın eski topraklarına katılan bir toprak parçasından başlayalım. Bu topraklarda

---

Almanya'ya sığındı ve İmparator Massimiliano himayesine girdi. Yeni yöneticilerinin baskısından yorulan Milanolular kısa bir süre sonra düşmana yol verip Ludovico'yu geri çağırdılar ve o da şanlı bir dönüş yaptı, ama daha sonra İsviçrelilerin ihanetine uğrayarak Fransa'ya tutsak oldu ve orada öldü (1512).

1 1511'de Papa II. Giulius'nun çabalarıyla İspanya ve Venedik'in de katıldığı Kutsal İttifak kuruldu. 1512'de Ravenna'da yapılan savaşta Gastone de Foix adlı kumandanları ölünce Fransızlar savaşı kaybetti ve İtalya'dan çekilmek zorunda kaldı.

yaşayanlar aynı eyaletten olan ve aynı dili konuşan insanlardan oluşmuştur ya da tersidir. Olduklarını varsayalım, o zaman kolay. Eğer o toprakların insanları özgürlüğün ne olduğunu bilmiyorlarsa daha da kolay olur. Ama etkin biçimde o insanlara egemen olabilmek için önceki hükümdarın soyunu kurutmak yeterlidir. Çünkü başka hususlarda eski alışkanlıklarına olanak tanınır; iki ayrı yönetimin kendilerine sağladıkları yaşam biçimleri arasında fark olmazsa sorun yok demektir ve insanlar huzur içinde yaşayacaklardır. Tıpkı Buorgogne, Bretagne, Gascogn, Normandie gibi ülkelerin uzun süre Fransa ile birlikte yaşadıkları gibi. Kimi dil farklılıklarına karşın, yaşam biçimlerinin benzer olması da aralarında uyumlu ilişkilerin yaşanmasına neden olmuştur. Bir yeri işgal eden ve yitirmek istemeyen hükümdar için iki temel kural vardır: Eski hükümdarın soyunu kurutmak, yasaları ve vergileri değiştirmemek. Böyle yaparsa kısa zamanda yeni aldığı topraklar eski topraklarla bir bütün oluşturur.

4. Ama işgal edilen topraklarda yaşayan insanların farklı dil, yaşam biçimi ve düzeni varsa orada sorun var demektir. Böylesi bir durumda orada egemenliğinizi sürdürebilmek için yazgıya çok iş düşer ve çok becerikli olmak gerekir. En etkin ve en geçerli çare o toprakları işgal eden kişinin gidip oraya yerleşmesidir. Böylesi bir yol, egemenliği daha güvenli ve daha sürekli kılar: Türklerin Yunanistan'da yaptığı gibi. Türkler egemenliklerini sürdürebilmek için her türlü yolu denemelerine karşın söz konusu yola başvurmamış olsalardı, o toprakları yitirirlerdi. Çünkü orada yaşadıkça doğacak başkaldırı ve isyanları yerinde saptamak ve anında üzerine gidebilmek olanaklıdır. Oysa orada yerleşilmemiş olunursa olaylar bastırılamayacak düzeye geldiğinde ancak ayrımına varılacak ve geç kalınacaktır. Bunun dışında işgal edilmiş topraklar görevlendirdiğin kişilerce soyulup soğana çevrilmez ve o toprağın insanları da yakınlarında buldukları hükümdara başvurabilmenin mutluluğunu yaşarlar. Böylece

iyi bir yurttaş olmak isteyenlerin hükümdarı sevmek için, istemeyenlerin de hükümdardan korkmak için bir nedenleri daha olacaktır. Hükümdarın orada bulunduğu için dışarıdan saldıracak olanlar da bin kere düşüneceklerdir. Hükümdarın o topraklarda yaşaması söz konusu toprakları çok daha zor yitirmesi anlamına gelmektedir.

5. Bir başka çözüm biçimi de işgal edilen topraklarda insanların hükümdara bağlılığını sağlamak için bir ya da iki bölgeye koloni yerleştirmektir, çünkü ya bunu yapacaksın ya da oralarda atlı ve piyade güçler bulunduracaksın. Koloniler için fazla bir para harcamazsın; neredeyse yok denecek kadar bir harcaman olur ya da hiç olmaz. Yalnızca oturacak yer ve işleyecek tarla bulmak için o yerlerin yerlisini toprağından, evinden yoksun bırakmış ve huzursuz etmiş olursun ki bu insanların sayısı da yerli halk içinde çok küçük bir oran tutar. Huzursuz ettiğin kişiler de yoksul ve birbirlerinden habersiz yaşadıkları için iktidara hiçbir zararları dokunmaz. Ötekiler de kendilerine dokunulmadığı için (huzurlu olabileceklerini düşünüyorum) yaşamlarını sürdürürler, öte yandan zaten başkalarının başına gelenlerin kendi başlarına geleceğinden, mal ve mülklerinden olacaklarından korktukları için hata yapmamaya çalışırlar. Bitirirken şunu söylemek istiyorum: Koloniler pahalıya mal olmaz. Daha sadıktırlar ve daha az zarar verirler. Huzursuz edilenlerden de bir zarar gelmez, çünkü dediğim gibi, yoksul ve sağa sola savrulmuş olarak yaşarlar. Sonuç olarak şunu belirtmekte yarar var: İnsanları ya okşayacaksın ya da ortadan kaldıracaksın; çünkü vereceğin ceza hafif olursa, adam senden intikamını alır, ama ağır bir ceza verirsen artık başını kaldıramaz. Kısacası insanlara vereceğin ceza, intikamını alır diye korkmayacağın bir ceza olmalıdır. Kolonilerin yerine silahlı güçleri tutmaya kalkarsan, daha masraflı olduğu için devletin tüm gelirini bu yolda harcarsın. Öyle boyutlara varır ki, bu harcamada beş koyar bir alırsın. Asker gön-

dermekle çok daha fazla zarar vermiş olursun, çünkü askerin yer değiştirmekten kaynaklanan ev sorunu herkesi huzursuz eder ve herkes sana düşman kesilir. Kendi evlerinde yenik düşenler zararlı düşmanlardır. Dünyanın neresine giderseniz gidin böyledir; silahlı güçler ne kadar yararsızsa, koloni yerleştirmek o kadar yararlıdır.

6. Dili, töresi, geleneği farklı bir eyalete giren biri kendinden zayıf iktidarların savunuculuğunu yapmak, o eyaletin güçlü iktidarlarını zayıflatmak zorundadır, ayrıca kendisi kadar güçlü yabancı bir hükümdarın herhangi bir nedenle o topraklara girmesine izin vermemelidir. O yabancı, o topraklarda yaşayan, korkudan ya da ölçüsüz ihtiraslarından mutlu olmayan insanların desteğiyle oraya gelip yerleşecektir: Etolyalıların Romalıları Yunanistan'a çağırdıkları gibi. Romalılar, her girdikleri eyalete yerli halk tarafından çağrılmışlardır[1]. İnsanın doğasında var: Güçlü bir yabancı, bir eyalete girer girmez oradaki daha güçsüzler kendilerinden üstün olana duydukları kin sebebiyle hemen o yabancıya katılıp bir bütün oluşturmakta gecikmezler. Sorun yalnızca fazla güç ve fazla yetke kazanmamalarına dikkat etmekten geçer ve hükümdar kendi gücü ve onların desteğiyle eyaletteki güçlülerin burnunu kırıp tüm toprakların sahibi olabilir. Ve kim ki bu dediklerimi yerine getirmez, çok çabuk elindeki yitirir. Ama unutmayalım, eyaleti elinde tutanı da sonsuz zorluklar ve sıkıntılar beklemektedir.

7. Romalılar işgal ettikleri yerlerde bu kuralları uygulamışlardır. Gittikleri yerlerde koloniler kurmuşlardır. Gözleri, daha az güçlü olanların üstünde olmuş, büyümelerine izin

---

1 Etolyalılar, Yunanistan'ın küçük iktidarlarından biriydi. V. Philippos'un Makedonyası ve Antiokhos'un Suriye'si güçlü iktidarlar olarak sahnedeydi. Romalılar, Etolyalıları korumaları altına alarak savundular. Önce V. Philippos'u yendiler (MÖ 197), daha sonra onunla anlaşıp Antiokhos'a yüklendiler (MÖ 190). Romalılar ilkin küçükleri korumaları altına alıp savundular, daha sonra büyükleri hakladılar ve küçüklerle olan bağlarını kopardılar (MÖ 189).

vermemişlerdir. Güçlü iktidarların güçlerini kırmışlar ve yabancı iktidarların yörede isim yapmasına olanak tanımamışlardır. Bu konuda tek bir örnek vermem yeterli olacaktır; o da Yunanistan eyaletidir. Romalılar orada, Akhalar ve Etolyalıları okşayarak göz hapsinde tutarken Makedonyalıların gücünü kırdılar. Antiokhos'u püskürttüler. Akhalar ya da Etolyalıların büyümelerine yarayacak güce erişmelerine izin vermediler. Philippos'un ısrarlı dostluk istemlerine kanıp, gücünü kırmaktan geri durmadılar. Ne de Antiokhos'un gücünün o yörelerde bir devlet kurmaya yetecek düzeye ulaşmasına izin verdiler. Çünkü Romalılar böylesi durumlarda her akıllı hükümdarın yapması gerekeni yapmıştır. Yalnız günceldeki olumsuzlukların üstüne gitmekle kalmamış, gelecekte olabilecekleri de saptayarak ustalıkla önlem almıştır. Felaket gelmeden alacağın önlemler etkili olacaktır, ama eğer felaketin gelmesini beklersen, hastalık ilerlemiş ve tedavi olanağı ortadan kalkacağı için alacağın önlemler yeterli olmayacaktır.

8. Bunu doktorlar da böyle söylüyor: Başlangıçta ince hastalığın tedavisi kolay, tanımı zordur; ama zaman ilerledikçe başlangıçta tanımı ve tedavisi yapılmayan hastalığın tanımı kolay ancak tedavisi zordur. Aynı şey devlet işlerinde de söz konusudur. Devlet içinde doğacak sorunları zamanında bulgulayan (ki bu da ancak öngörülü insanlara özgüdür) biri için onların çözümü çabuk ve kolaydır; ama sorunların ne olabileceği kestirilemezse ve herkesin görebileceği kadar büyümesine izin verilirse, çözüm yolları ortadan kalkar. Romalılar, olumsuzlukları zamanında gördükleri için her zaman çaresini bulmuşlardır ve savaştan kaçmak için olumsuzlukların üstüne gitmekten kaçınmamışlardır, çünkü savaştan kaçınılmaması gerektiğini ve ertelemenin başkalarının işine yarayacağını da bilmişlerdir. Ne ki, İtalya'yı savaşa bulaştırmamak için Philippos ve Antiokhos'la Yunanistan'da savaşmak istemişlerdir. İkisiyle de o günkü koşullarda savaşmaktan kaçınabilirlerdi, ama yapmadılar. Ve günümüzün bilge

kişilerinin ağızlara pelesenk olan –işi zamana bırak– öğüdüne kulak asmayıp, kendi erdem ve öngörülerine sarılmışlardır, çünkü zamanın ne getireceği bilinmez. İyi şeyler de getirebilir kötü de, kötü şeyler getirebileceği gibi iyi de.

9. Fransa'ya dönelim ve söylediklerimizden neleri yaptığına bakalım. Charles'dan[1] değil, uzun süre İtalya'da egemenlik sürdürdüğü için yönetiminin biçimini daha iyi gözlemlemek fırsatı bulduğumuz Louis'ten[2] söz edeceğim. Ve göreceğiz ki, dili ve yaşam biçimi farklı bir ülkede hükmederken söylediklerimizin nasıl da tersine hareket etmiştir.

10. Kral Louis, Venediklilerin ihtirası sonucu İtalya'ya inmiştir. Çünkü Venedikliler onun inişiyle Lombardia bölgesinin yarısına sahip olmak istiyorlardı. Ben, kralın bu kararını kınamıyorum. Çünkü bir ayağını İtalya'ya atmak isterken, bu ülkede dostu olmadığı için, dahası Charles'ın tutumu nedeniyle tüm kapılar yüzüne kapatıldığından, nereden bulursa oradan dost edinmek zorunda kalmıştır. Eğer öteki girişimlerinde yanlış yapmasaydı, bunda başarılı olabilirdi. Kral, Lombardia'yı ele geçirdikten sonra Charles'ın yitirdiği saygınlığı yeniden kazandı. Genova[3] teslim oldu. Floransalılar[4] ona dost oldu. Mantova markisi[5], Ferrara Dükü[6], Bentivogli[7], Forlì Kontesi[8], Faenza[9],

---

1 VIII. Charles (1470-1489).

2 XII. Louis (1462-1515).

3 Fransa, Genova'yı İtalya için bir anahtar olarak görüyordu. Genova'da soylularla, halkın tercihleri birbirini tutmuyordu. Soylular Fransa'dan yana ağırlıklarını koyuyorlardı, halk Papa II. Giulius'dan yana. Papa Genovalıydı ve Fransa düşmanıydı, halkı krala karşı ayaklandırmaya çalıştıysa da başaramadı.

4 Floransalılar, kralı Pisa'ya karşılık Napoli Krallığı üzerindeki beklentilerinde desteklediler.

5 Mantova markisi; Giovanni Francesco Gonzaga. Kral Charles'a karşı çok büyük bir zafer kazanmıştı.

6 Ferrara dükü, Ercole d'Este de kralın koruması altına girmiştir.

7 Bentivogli, Bologna'nın beyi.

8 Forlì kontesi, ünlü Caterina Sforza.

9 Faenza beyi, Astorre Manfredi.

Pesaro[1], Rimini[2], Camerino[3], Piombino Dükü[4], Lucalılar, Pisalılar, Sienalılar[5], her biri kendi hesabına onunla dost olmanın yollarını aradı. Venedikliler gözü karalık olarak değerlendirdikleri bu girişimlerinin sonucunda Lombardia'da iki parça toprak edinecekler diye Kral'ı İtalya'nın üçte birinin sahibi yapmışlardır.

11. Kral, yukarıda sözünü ettiğim kurallara kulak vermiş olsaydı, İtalya'daki saygınlığını korumak için hiç de zorlanmayacaktı. Kimisi Kilise'den, kimisi Venediklilerden korkan ve çekinen, ona gereksinim duyan, yakınındaki küçük ve zayıf iktidarları koruyup kollasaydı, onların desteğiyle daha güçlü olandan kendisini koruyabilirdi, ama o Milano'ya ayak basar basmaz tam tersini yaptı ve Papa Alexander'a[6] destek olarak Romagna bölgesini işgal etmesine yardımcı oldu. Bu kararıyla kendisine kollarını açan dostlarından olduğu gibi, kendisini de zayıf düşürmüş ve Kilise'nin ruhani gücüne bir de dünyevi güç katmasına yardımcı olmuştu. İlk yanlışın ardından ötekileri geldi. O kadar ki Alexander'ın ihtiraslarına son vermek ve Toscana üzerinde egemen olmasını engellemek için İtalya'ya dönmek zorunda kaldı. Dostlarını terk etmek ve Kilise'yi büyütmek yetmiyormuş gibi bu

---

1 Pesaro beyi, Giovanni Sforza

2 Rimini beyi, Pandolfo Malatesta

3 Camerino beyi, Giulio Cesare da Varano

4 Piombino dükü, Jacopo degli Appieni

5 Luca, Pisa ve Siena, üç küçük cumhuriyet.

6 VI. Alexander (Alessandro) Borgia. Papa oğlu Cesare Borgia (Valentino) aracılığıyla orta İtalya'ya egemen olabilmek için girişimlerde bulunmuştur. Valentino, Imola ve Forlì'yi ele geçirdikten sonra Pesaro'yu almış, kız kardeşi Lucrezia'nın eski kocası Giovanni Sforza'yı 1500'de oradan kovmuştur. Ardından Rimini'yi almış, Pandolfo Malatesta'yı kentten kovmuş ve Faenza'ya geçmiştir. Astorre Manfredi'yi yakalatmış, Roma'da Castel S. Angelo kalesinde bir süre tuttuktan sonra Tiber nehrinin sularında boğdurtmuştur. Valentino bunun ardından Romagna dükü olarak adlandırılmış ve sonra Urbino ve Sinigalia'yı da topraklarına katmıştır.

kez de Napoli Krallığı'na sahip olmak için krallığı İspanya ile paylaştı.[1] Oysa o, önceleri İtalya'nın tek egemeniydi. Oraya öyle birini koydu ki o bölgenin ihtiraslı ve var olan yönetimden mutsuz olan insanları sığınabilecekleri birini bulmuş oldular. Oraya vergi alabileceği bir kral yerine, tahtını altından çekebilecek bir başkasını koymuş oluyordu.

12. Gerçekte bir mala, bir şeye sahip olmayı istemek insanların en doğal, en olağan hakkıdır; ancak güçleri yettiğinde yapmaları övgüye değerdir ve kınanmazlar, ama yapamayacakken her ne pahasına olursa olsun diyerek istemeleri yanlıştır ve kınanmaya açıktır. Fransa Napoli'ye saldıracak gücünün var olduğuna inandığında bunu yapmalıydı. Bu gücü yoktuysa, başkalarıyla paylaşmamalıydı. Lombardia'yı Venediklilerle paylaşması hoş görülebilir, çünkü onların İtalya'ya ayak basmasına yardımcı olmuşlardı. Oysa benzer bir zorunluluğu olmadığı için Napoli'nin bölüşülmesini kınamak gerek. Louis beş tane yanlış yapmıştı: Küçük iktidarları ortadan kaldırmıştı, İtalya'da güçlü birine güç katmıştı, İtalya'yı çok güçlü yabancı birine teslim etmişti, gelip İtalya'da yaşamamıştı ve oraya koloni yerleştirmemişti.

13. Eğer o altıncı yanlışı yapıp Venediklilerin sonunu hazırlamamış olsaydı[2], ömrü boyunca yukarıda saydığım yanlışların hiçbirinden zarar görmemiş olacaktı; çünkü Kilise'yi büyütmeyip, İspanya'yı İtalya'ya sokmamış olsaydı, Venediklilerin burnunu kırmak yerinde ve doğru bir işlem olacaktı. Ama bu yanlışları yaptıktan sonra Venediklilerle uğraşması ve zayıflamalarına yol açması hiç de doğru olmamıştır.

---

1 XII. Louis, Granata Antlaşması'yla (11 Kasım 1500) Ferdinando il Cattolico ile anlaşıp Napoli Krallığı'nın ele geçirilmesi ve paylaşılmasını düşünmüştü. Ancak aralarındaki sürtüşmeler nedeniyle Fransızların büyük yenilgisinden sonra Ferdinando il Cattolico, krallığa sahip oldu.

2 XII. Louis, Aralık 1508'de Papa II. Giulius, İmparator Massimiliano ve Ferdinando d'Aragona ile yaptığı Cambrai Antlaşması'yla Venediklilerin üzerine yürüdü, onları 14 Mayıs 1509'da Agnadello'da yendi. Venedik Cumhuriyeti yok olma tehlikesiyle yüz yüze geldi.

Venedikliler güçlü kaldıkları sürece Lombardia'ya diğerlerini sokmayacaklardı. Niçin mi? Bir kere Venedikliler bölgeyi ele geçirmeye kalkanlara kendileri egemen olmadıkları sürece izin vermeyeceklerdi, ötekiler de Fransa topraklarını alıp Venediklilere vermek istemeyeceklerdi ve ikisini birden karşılarına almaya cesaret edemeyeceklerdi. Ve biri kalkıp bana Kral Louis, Papa Alexander'a Romagna bölgesini; İspanya'ya Napoli Krallığı'nı vererek savaşmaktan kaçtı derse; ben de kendisine yukarıda söylediklerimle yanıt verebilirim: Savaştan kaçmak için bir kargaşaya neden olmamak gerekir, çünkü kaçmış olmuyorsun, zararına olabilecek biçimde ertelemiş oluyorsun, diye yanıt veririm. Ve birileri de çıkıp kralın evliliğini yok sayması ve Rouen'in[1] piskoposunu kardinal yapması karşılığında papaya o girişiminde yardımcı olacağına söz verdiğini söylerse, ona da hükümdarların verdikleri sözler ve bunlara nasıl uymaları gerektiğine ilişkin ileride yazacaklarımla yanıt vereceğim.

14. Kral Louis, ele geçirdikleri yerlerde tutunmasını bilmiş hükümdarların uyguladıkları yöntemlere hiç uymadığı için Lombardia'yı yitirdi. Bunda şaşılacak bir şey yok, sıradan ve beklenen bir sonuçtur. Bu konuda Nantes'da Rouen kardinali ile görüşürken, Valentino –Papa Alexander'ın oğlu Cesare Borgia'nın halk arasındaki takma adı– Romagna bölgesini işgal ediyordu. Rouen piskoposu bana İtalyanların savaştan anlamadıklarını söylediğinde, ben de ona Fransızların devlet işlerinden anlamadığını söyledim. Anlamış olsalardı Kilise'nin bu denli büyümesine izin vermezlerdi. Yaşananlar göstermiştir ki Kilise'nin ve İspanya'nın İtalya'da büyümesine nedeni Fransızlardır, Fransa'nın çöküşüne neden de onlardır. Buradan her yerde geçerli olabilecek bir kural çıkmaktadır ki bu kuralın hiç bir zaman ya da çok az zaman

[1] Bu sözün alınmasındaki işlevi nedeniyle Rouen Piskoposu Georges d'Amboise (1460-1510) kardinal yapılarak kralın bakanı olmuştur.

işlemediği görülmüştür: Birinin güçlenmesine omuz veren bir diğer kişi kendi sonunu hazırlar; çünkü o güç, o kişi tarafından ya kurnazlıkla ya da zorla sağlanmıştır; güç kazanan kişi bu iki seçeneğe de kuşku ile bakmalıdır.

IV

İskender'in İşgal Ettiği Dareios Krallığı, İskender'in Ölümünden Sonra Ardıllarına Hangi Nedenle Başkaldırmadı?

1. Yeni işgal edilmiş bir devletin elde tutulmasının ne kadar güç olduğunu bilenler, Büyük İskender'in[1] kısa zamanda Asya'ya egemen olması ve orayı işgal ettikten kısa bir süre sonra ölmesine karşın, ardıllarının hiçbir ayaklanmayla karşılaşmamış olmalarına şaşırabilirler. Gerçekte doğru olan İskender'in ölümünden sonra bir ayaklanmanın gelmesiydi. Ne ki, İskender'in ardılları işgal ettikleri toprakları elde tutmak için başka bir zorlukla karşı karşıya kalmadılar. Tek zorluk kendi aralarındaki ihtirastan doğan zorluktu. Bunu, belleğimizden çıkaramadığımız hükümdarlıkların iki ayrı yöntemle yönetildiğini söyleyerek açıklayacağım: Bir hükümdarın ve onun gösterdiği inayet ve verdiği izinle bakanı olarak görevlendirdiği emir kullarıyla yönettiği hükümdarlıklardır ya da gene bir hükümdar ve bu kez hükümdarın kayrası değil, kalıtsal yoldan o unvana ulaşmış derebeyleriyle birlikte yönettiği hükümdarlıklardır. Baronların kendilerine özgü mülkiyetleri ve kulları vardır. Kullar derebeylerini kendi hükümdarları olarak bilir, tanırlar ve doğal bir sevgiy-

1 Büyük İskender (MÖ 356-323) Makedonya Kralı II. Philippos'un oğlu. MÖ 336'da imparator oldu. İç karışıklık yaşanan Yunanistan'a egemen oldu. Korint'te Perslere karşı tüm Helenlerin başbuğu unvanını aldı. Güneyde Mısır'a, doğuda İndus Nehri'ne dek uzanan seferler gerçekleştirdi. Kurmaya çalıştığı imparatorluk ölümünden sonra generalleri tarafından paylaşıldı.

le onlara bağlıdırlar. Hükümdar ve kullarıyla yönetilen hükümdarlıklarda hükümdar çok daha fazla yetkeye sahiptir, çünkü tüm ülkede en büyük odur, ondan daha büyüğü yoktur. Ve eğer birilerine saygı duyuyorlarsa, duydukları saygı bir devlet büyüğüne duydukları saygıya denktir ve sevgiden yoksun kuru bir saygıdır.

2. Bu iki ayrı yönetim biçimine vereceğimiz örneklerden biri Türklerin, diğer Fransızların yönetim biçimidir. Türklerin yönetim biçimi monarşidir ve başında bir sultan bulunmaktadır. Yönetimdeki diğer görevliler onun kullarıdır. İmparatorluğu sancaklara bölmüş ve oralara yöneticiler göndermiştir. İstediği kişiyi sancaklarda görevlendirmiş ve istediği zaman onları geri çağırıp, yerlerine başkalarını görevlendirebilmiştir. Ama Fransa kalıtsal yolla unvan kazanmış bir yığın derebeyinin ortasında kendisini bulmuştur. Derebeyleri kendi kullarınca sevilen, sayılan kişilerdir ve saygıda öncelikleri vardır. Bu nedenle kral onlarla oyun oynayamaz, oynarsa kendini tehlikeye atar. Bu iki yönetim biçimine bakacak olursak, Türk topraklarını işgal etmenin zor, ama ele geçirildiğini varsaydığımızda yönetiminin kolay olduğunu; tersine Fransız topraklarını ele geçirmenin daha kolay, ele geçirildikten sonra yönetiminin daha zor olduğunu söyleyebiliriz.

3. Türk devletlerini işgal etmenin zorlukları vardır: İlki, işgalci güçler hiçbir zaman o devletteki beyler tarafından davet edilmezler; diğeri de işgal edilmek istenen devletin hükümdarının çevresinde bulunanlar isyan çıkartarak bu girişimi kolaylaştırmazlar. Bunun nedenini daha önce söylemiştik. Çünkü hepsi hükümdarın emrinde oldukları için onları hükümdara karşı örgütlemenin kolay olmadığını, örgütlendiklerini varsaysak bile söz konusu beylerin, gene sözünü ettiğimiz nedenlerden dolayı, halkı arkalarından sürükleme olanağına sahip olamayacakları için yararından çokça söz edilemeyeceğini bilmek gerek. Türk devletlerine saldıranların, halkın hükümdarı ile yumruk gibi olduğunu ve işgal ede-

ceği ülkede yaratacağı bir karışıklıktan çok kendi öz gücüne güvenmesi gerektiğini bilmesi zorunludur. Ama hükümdarın savaş alanında yenildiğini ve bir daha ordularını toparlayamadığını varsayarsak, işgalcinin hükümdarın soyundan geleni de tepeledikten sonra, bir başka kişinin halkın yanında saygınlığı olmadığı için kimseden korkmaması gerekir. Zafer kazanan komutanın zaferden önce halktan bir şey beklemesi söz konusu olmadığı için savaş sonrasında da halktan korkmasını gerektirecek bir şey yoktur.

4. Fransa gibi yönetilen devletlerde bunun tersi gerçekleşir. Çünkü içeriden kimilerini ayarlayarak rahatlıkla ülkeye girebilirsin. Var olan hükümdardan memnun olmayanlar her zaman olduğu gibi, değiştirmek isteyenler de vardır. Bu insanlar sözünü ettiğimiz nedenler dolayısıyla sana kapıları açarlar ve zafer kazanmanı sağlarlar. Ama gerek sana yardım edenler, gerekse baskı altına aldığın kişilerin mutsuzluğu nedeniyle o devleti elde tutmanın sayısız zorlukları vardır. Ayrıca hükümdarın soyunu yok etmen de yetmez, çünkü arkada ayaklanmaların başını çekecek derebeyleri kalır ve ortadan kaldıramayacağın için her fırsatta o devleti yitirmek gibi bir durumla karşı karşıya kalırsın.

5. Şimdi Dareios yönetiminin ne tür bir yönetim biçimi olduğu konusundaki sorunuza Türklerinki gibiydi demek gerek. İskender önce savaş alanında onu alt etmek ve daha sonra çekilmeye zorlamak gibi bir savaş taktiği uyguladı. Zaferden sonra Dareios öldüğü için yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı güvenli bir devlet olarak İskender'e kaldı. Ve ardından gelenler eğer birlik gösterebilselerdi, parmaklarını oynatmadan yönetimi ellerinde tutabilirlerdi. Ve o devlette kendi aralarındaki tartışma ve sürtüşmeden başka herhangi bir karışıklık söz konusu olmazdı. Ama Fransa gibi yönetilen ülkeleri kolay kolay dize getirmek olanaklı değildir. Roma İmparatorluğu'nun işgal ettiği topraklarda daha önce gelmiş geçmiş uygarlıkların anısı sürdüğü için İs-

panya, Fransa, Yunanistan, Roma'ya karşı sürekli diklenmiş ve Romalılar söz konusu uygarlıklar unutuluncaya dek o topraklar üzerindeki egemenliklerini sağlama bağlayamadıkları için güvenli yaşayamamışlardır. Öte yandan Romalılar aralarındaki anlaşmazlık ve sürtüşme nedeniyle her biri kendi öz yetkesine göre işgal edilen topraklardan pay almaya başlamıştır. O eyaletler artık eski beylerinin soyu tükendiği için yeni gelen Romalılardan başkasını tanımaz ve bilmez olmuşlardır. Tüm bu söylediklerimiz göz önünde tutulduğunda İskender'in Asya'yı nasıl kolaylıkla elde tuttuğu; öte yandan Pyrrhus[1] ve benzeri birçoklarının elde ettiklerini korumaktaki zorluklara şaşılmaması gerekir. Bu olay zafer kazanan kişinin erdeminin az ya da çok olmasına değil, işgal edilen topraklardaki değişik siyasal yapıların farklılığına bağlıdır.

V

İşgalden Önce Kendi Yasalarıyla Ayakta Duran Hükümdarlıklar ve Kentler Nasıl Yönetilmelidir?

1. Dediğim gibi, kendi yasaları ve özgürlük içinde yaşamaya alışkın devletler ele geçirildiklerinde elde tutmanın üç yolu vardır: İlki onları ortadan kaldırmak; ikincisi gidip orada yerleşip oturmak; üçüncüsü vergiye bağlamak ve içeride sana yöre insanın dostluğunu sağlayacak az sayıda kişiden oluşmuş bir hükümet kurarak kendi yasalarıyla yaşamalarına izin vermektir. Ve o hükümet, o hükümdar tarafından kurulduğu için onun gücüne ve dostluğuna gereksinim duyduğundan o devleti ayakta tutmak için her yola başvurur. Özgür yaşamaya alışkın bir kenti başka yollara başvurmak yerine kendi halkıyla yöneterek elde tutmak daha kolaydır.

---

1 Pyrrhus: Epir Kralı (MÖ 318-272) Kısa bir süre Güney İtalya'da egemen olmuş, MÖ 275'de Romalılara karşı koyamamış ve sonu gelmiştir.

2. Örnek olarak Spartalılar ve Romalıları verebiliriz. Spartalılar, Atina ve Thebai'yi az sayıda kişiden oluşmuş hükümetlerle yönettiler, ama ele geçirmelerine karşın gene yitirdiler.[1] Romalılar, Capua, Kartaca ve Numanzia'yı ellerinde tutmak için yakıp yıktılar, ama yitirmediler.[2] Yunanistan'ı, Spartalılara benzer biçimde kendi yasalarıyla ve özgürlük içinde kendi kendilerini yönetsinler diye bıraktılar ama olmadı; o kadar ki, sonradan o ülkeyi elden kaçırmamak için birçok kentini yok etmek zorunda kaldılar.[3]

3. Çünkü gerçekten sahiplenebilmek için yakıp yıkmaktan başka bir çare de yoktur. Ve özgürce yaşamaya alışık bir kenti ele geçiren biri eğer o kenti yakıp yıkmazsa, kendisi o kent tarafından yakılıp yıkılmayı bekliyor demektir. Çünkü ayaklanmalarda öne sürecekleri gerekçeler özgürlük ve kendi yaşam kuralları olacaktır. Bunlar ne kadar zaman geçerse geçsin ve ne iyilikler yaşanırsa yaşansın unutulmazlar. Ne yapılırsa yapılsın, ne önlem alınırsa alınsın o ülkenin halkı dağıtılmadıkça ya da ortadan kaldırılmadıkça, halkın özümsediği özgürlük sözü ve yaşam biçimi unutulmayacaktır. Ve her fırsatta hemen onlara başvuracaklardır. Pisa'nın yüz yıllık kölelikten sonra Floransa'ya yaptığı da budur.[4]

Ama bir kent ya da bir ülke bir hükümdarın buyruğu altında yaşamaya alışkınsa ve hükümdarın soyu tükenecek

---

1 Otuz yıl süren Peleponez Savaşı'ndan sonra üstün çıkan Spartalılar, Atina'da Otuzlar Meclisi'ni oluşturmuş ve yöre halkına oligarşik bir yönetim dayatmıştır (MÖ 404). Ardından aynı yönetim biçimini Tebai'de (MÖ 382) kurmuştur.

2 Roma'ya başkaldıran Capua (MÖ 216) Canne Savaşı'nda tam bir bozguna uğramıştı. Yenik düşünce bağımsızlığını kaybetti. Kartaca MÖ 146'da, Numans da MÖ 133'te yıkıldı.

3 MÖ 196'da Korint'te T. Q. Flaminino Yunanistan'a özgürlüğünü tanımıştı. Ancak Romalılar Yunanistan'ı denetleyemediklerini görünce bir dizi savaşın ardından Korint'i yıktılar ve Yunanistan'ı yeniden Roma'nın bir eyaleti yaptılar.

4 Floransalılar, Pisa'yı 1405'de ele geçirmişler, ama 1494'de Fransa Kralı VII. Charles'ın İtalya'ya inişinde ellerinden kaçırmışlardı.

olursa; bir yandan boyun eğmeye alışmış oldukları için, öte yandan hükümdarlarını yitirdikleri ve kendi aralarından birini hükümdar seçemedikleri, ayrıca özgürce yaşamasını bilemedikleri için silaha başvurmakta yavaş davranacaklarından herhangi bir hükümdar o halkı elde edebilir ve kendini sağlama alabilir. Oysa cumhuriyetlerde daha çok yaşam sevinci, daha çok intikam arzusu vardır. Eski özgürlük anıları insanları rahat bırakmaz, bırakamaz. O kadar ki en güvenli yöntem ya onları ortadan kaldırmak ya da gidip oraya yerleşmektir.

VI

Kendi Askerleri ve Becerisiyle Elde Edilen Yeni Hükümdarlıklar

1. Ben gerek hükümdarı, gerek devleti tümüyle yeni olan hükümdarlıklardan söz ederken çok önemli örnekler verirsem kimse şaşırmasın! İnsanlar başkalarının geçtiği yollardan geçerken ve girişimlerinde başkalarına öykünürken, yollardan sapmadan geçemediği ve öykündüğü insanların becerisine ulaşamadığı için, sağduyulu olanlar her zaman büyük insanların geçtiği yollardan geçmeli ve öykünülmeye gerçekten değer insanlara öykünmelidir. Öyle ki o büyük insanın becerisine ulaşamıyorsa, hiç olmazsa onu andırsın. Tıpkı usta okçuların yaptıkları gibi. Vuracakları yerin çok uzak olduğunu ve yaylarının gücünün ne olduğunu bildikleri için, vurmak zorunda oldukları yerin çok üstüne nişan alarak vuracakları yere ulaşmanın yollarını ararlar. Amaçları oklarıyla o çok yükseklere ulaşmak değil, o çok yükseklere nişan alarak düşündükleri yeri vurmaktır.

2. Şimdi şunu söylemek istiyorum: Tümden yeni hükümdarlıklarda eğer yeni bir hükümdar varsa, o hükümdarlığı ne ölçüde elinde tutacağı tamamen onun becerisinin ölçüsüne bağlıdır. Yalın bir yurttaşken hükümdarlığa yükselmek gibi

bir olayda becerinin ya da yazgının işlevinin yadsınamayacak olduğunu; bu ikisinden birinin karşılaşılacak sorunların bir bölümünün burnunu kırmaya yarayacağını gösterir. Ancak yazgısına daha az güvenen hükümdar daha çok iktidarda kalır. Ayrıca kalacak başka yeri olmadığından gelip yeni oluşturduğu hükümdarlığında yerleştiği için işleri daha kolay yürütür.

3. Ama yazgıya dayalı olarak değil de öz becerileriyle hükümdar olanlardan söz edecek olursak, aralarında en yetkinleri Musa[1], Kyros[2], Romulus[3], Theseus[4] ve benzerlerini sayabiliriz. Ancak Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmekle görevli bir kulu olarak Musa ile ilgili konuşmasak daha iyi olur!.. Ne ki Tanrı'nın huzuruna çıkmasını sağlayan ve onunla görüşmesine kapı açan o zarafeti nedeniyle kendisine hayranlık duymamak olanaklı değil. Öte yandan krallıklar elde etmiş ya da kurmuş Kyros ve diğerlerine bakacak olursak, onların da hayranlık duyulacak kişiler olduğunu görürüz. Girişimleri, eylemleri ve diğer özelliklerini incelediğimizde Tanrı'nın öncülüğünde hareket eden Musa'nınkinden farklı olmadığını bulgularız. Ayrıca yaşamlarına ve hareketlerine baktığımızda yazgının fırsattan başka bir şeyi önlerine koymadığını göreceğiz; yazgı onlara ham maddeyi vermiştir; onlar da kendilerine göre bu ham maddeyi işlemişlerdir. O fırsat önlerine çıkmasaydı içlerinde saklı yetenekleri yitip giderdi; eğer içlerindeki yetenek olmasaydı fırsat önlerine boşuna çıkmış olurdu.

4. Musa'nın Mısır'da Mısırlıların baskısı altında yaşayan, başlarında birini görmek ve kölelikten kurtulmak için hazır bekleyen İsrail halkıyla karşılaşması önüne geçilemez

---

1 Yahudi dininin kurucusu olan peygamber.

2 MÖ 559-528 yılları arasında yaşamış Pers kralı

3 Roma kentinin kurucusu ve Romalıların ilk kralı, MÖ VIII. yüzyılda yaşadı.

4 Helenlerin efsanevi kahramanı. Theseus'un Atina'nın kurucusu olduğu ve MÖ 12. yüzyılda yaşadığına inanılır.

bir fırsattı. Romulus'un, Roma'nın kralı ve o toprakların kurucusu olabilmesi için Alba'nın ona dar gelmesi ve doğar doğmaz terk edilmiş olması gerekiyordu. Kyros'un, Persleri Medlerin yönetiminden hoşnutsuz ve Medleri de uzun süren barış yılları nedeniyle artık kadınsılaşmış ve gevşemiş bulması gerekiyordu. Theseus eğer Atinalıları darmadağın, sağa sola serpilmiş bulmasaydı yeteneğini gösteremeyecekti. Bu fırsatlarla bu insanların mutlu olmasını sağladı ve olağanüstü yetenekleri sayesinde o fırsatları kullanmasını bildi, ardından ülkeleri böylece soylulaştı ve halkı esenlik kazandı.

5. Sözünü ettiğimiz kişilerin becerisine benzer bir beceriyle hükümdar olanlar hükümdarlıkları zorlukla elde ederler, ama kolaylıkla korurlar ve hükümdarlığı ele geçirmek için karşılaştıkları zorlukların bir bölümü devleti oluşturmak ve güvenliğini sağlamakla ilintili olarak getirmek istedikleri yeni yöntem ve düzenlemelerden kaynaklanır. Bir kere şunu bilmemiz gerekir: Hiçbir şey yeni düzenlemeler kadar çok tartışılan, sonucu belirsiz, uygulaması tehlikeli değildir. Çünkü yeni düzenlemeyi getiren insan, eski uygulamalardan yarar sağlayanların düşmanlığını kazanırken, yeni düzenlemelerden yana gözükenlerin de etkin bir desteğini alamaz. Bu gönülsüzlük bir ölçüde, yasaları yanlarına almış karşı taraftakilerden duydukları korkularından, bir ölçüde de insanlara özgü kuşkucu yaklaşımlarındandır. Çünkü insanlar yeni olan işlere, eğer daha önce denenmemiş ise kuşku ile bakarlar. Bu nedenledir ki yeninin karşısında olanlar buldukları hiçbir fırsatı kaçırmayıp kavga vererek saldırırlar; ötekiler davayı gönülsüz savundukları için onlarla yola çıkmak tehlikeler içerir.

6. Bu konuyu derinliğine irdelemek için yenilikçilerin kendi başlarına mı karar verdiklerini, yoksa başkalarının desteğine gereksinim duyarak mı hareket ettiklerini iyi incelemek gerekir. Bir başka deyişle, bir yenilik girişiminde başkalarından yardım mı diliyorlar, yoksa zor mu kullanıyor-

lar? İlk seçenekte her zaman işler kötü gider ve sonuca ulaşılamaz, ama kendi güç ve yeteneklerine dayanarak işlere girişenler, eğer zor kullanabilirlerse tek tük başarısız olurlar. Buna göre tüm silahlı peygamberler galibiyetle sonuca ulaşmışlardır ~~sonuca~~, oysa silahsızlar yenik düşmüşlerdir. Çünkü yukarıda saydıklarımızın dışında halkların doğasının değişkenliğini unutmamak gerekir. Bir fikre onları inandırmak kolaydır, ama o fikre bağlanıp kalmalarını sağlamak zordur. Bu nedenle bir zaman inandıklarından uzaklaştıklarını gördüğünüzde zor kullanıp geri dönmelerini sağlamak için gerekli düzeneği kurmak gerekir.

7. Musa, Kyros, Theseus ve Romulus silahsız olsalardı, kurdukları devlet düzenine uzun süre halkı bağlı tutamazlardı, tıpkı zamanımızda Papaz Girolamo Savonarola'nın[1] örneğinde olduğu gibi. Halk onun yenililik girişimlerinden desteğini çeker çekmez başarısızlığa uğradı, ayrıca destek verenleri kendisine sürekli bağlamak ve taraftar olmayanları da yanına çekmek gücünden yoksun kaldı. Onun gibiler girişimlerini büyük bir zorlukla gerçekleştirirler. Dikenli yollardan geçmek zorunda kalırlar. Becerileriyle engellerin üstesinden gelmeleri gerekir. Engelleri aştıktan ve artık sayılan ve sevilen bir lider olduktan ve yeteneklerinden dolayı onu kıskananların yolunu kestikten sonra güçlü, güvenli, saygın ve mutlu bir lider olarak kalmışlardır.

8. Bu denli yüce isimlerin yanında daha alçakgönüllü bir örnek vermek isterim, ama onlarla da tümden kopuk bir örnek olmadığı gibi, benzerleri için de geçerli bir örnek olmasını istiyorum. Söz konusu olan Syrakusalı Hieron'dur.[2] Yalın bir yurttaşken hükümdar oldu. O da yazgının önüne koy-

1 Hristiyan dininin Dominiken mezhebinden bir papaz (1452-1498). Floransa'da yarı teokratik, yarı demokratik bir yönetim oluşturmak istedi, ama Papa VI. Alexander tarafından aforoz edildi ve dinsel sapıklıkla suçlanarak meydanda yakıldı.

2 Hieron (MÖ 306-215). Syrakusalı devlet adamı.

duğu fırsattan başka bir şey bulamadı. Çünkü baskı altındaki Syrakusalılar onu kendilerine komutan seçmişlerdi ve daha sonra o topraklarda hükümdar olmayı hak eden biri olmuştu. Daha yalın bir yurttaşken o denli becerikliydi ki onunla ilgili yazanlar şunları söylemiştir: "*quod nihil illi deerat ad regnandum praeter regnum.*"[1] Eski askeri güçleri ortadan kaldırdı, yenisini oluşturdu; eski dostlarını yok saydı, yenisini buldu. Ve yeni ordusu ve dostlarının oluşturduğu temel üstüne binasını kurdu. Hükümdarlığı ele geçirmek için çok, ama onu elde tutabilmek için az uğraştı.

VII

Başkalarının Silahlı Gücü ve Yazgıyla Ele Geçirilen Yeni Hükümdarlıklar

1. Yalnızca yazgılarıyla yalın yurttaşlıktan hükümdar olanlar, çok çaba göstermeden hükümdar olurken hükümdarlığı elde tutabilmek için oldukça zorlanırlar ve yol boyunca herhangi bir güçlükle karşılaşmazlar, çünkü kuş gibi uçarak ulaşırlar. Tüm güçlükler iktidara ulaşınca çıkar karşılarına. Böylesi bir durum para karşılığında ya da armağan olarak verilen iktidarlarda görülür. Yunanistan'da çoğunun başına konan devlet kuşunu örnek olarak gösterebiliriz. Dareios[2] şanını ve güvenliğini sağlasınlar diye Ionia ve Hellespontos kentlerinde birçoğunu hükümdar yapmıştı. Ayrıca askerleri satın alarak yalın yurttaşlıktan imparatorluğa yükselen imparatorlarda vardır.

2. Bu insanlar iktidarı kendilerine bağışlayan kişilerin oynak, değişken istenç ve yazgılarına bağımlıdırlar; iktidarda

1 Tümcenin doğrusu şudur: "*Prorsus ut nihil ei regium deesse praeter videretur*" Giustino, *Epit*, XXIII, 4, 15. (Kral olmak için bir tek krallığı eksikti.)

2 Kyros'dan sonra Perslerin en büyük imparatoru. İmparatorluk dönemi VI. yüzyıla rastlar.

kalmayı bilmez ve beceremezler. Bilmezler, çünkü eğer akıllı ve becerikli biri değilse, yalın yurttaş olarak yaşadığı için komuta etmeyi bilmemesi doğaldır. Beceremezler, çünkü dost ve sadık güçlerden yoksundurlar. Ve doğup çabucak büyüyen doğadaki her şey gibi, birden oluşan bu devletlerin ilk fırtınada devrilip yıkılmasını önleyecek dal budak salmış kökleri yoktur. Ne ki, söylediğim gibi, böyle birden hükümdar olanlar başlarına konan talih kuşunu kaçırmamak için hazırlıklı olmayı ve kimilerinin hükümdar olmadan attığı temelleri sonradan da olsa atmayı bilmeleri iktidarlarını koruyabilmeleri açısından önemlidir.

3. Söylediğim bu iki tarzla ilgili olarak, beceri ya da yazgı yoluyla hükümdar olanlara ilişkin günümüzden iki örnek vermek istiyorum: Francesco Sforza ve Cesare Borgia. Francesco gerekli araçlar ve kendi öz becerisiyle, yalın bir yurttaşken Milano dükü oldu; büyük sıkıntı ve acıyla elde ettiğini kolayca elde tutmayı başardı. Öte yandan Cesare Borgia ki halk arasındaki adı Valentino idi, hükümdarlığı babasının yazgısı nedeniyle elde etti ve gene babasının yazgısızlığı nedeniyle yitirdi. Oysa başkalarının yazgısı ve askeri gücünün yardımıyla oluşturulan iktidarının kendi köklerini salması için her türlü yolu denemiş ve önlemli, becerikli bir hükümdar olabilmek için ne yapılması gerekliyse yapmıştı. Söylendiği gibi temeller önce atılmamışsa, mimar için güç ve bina için tehlikeli de olsa büyük bir beceri gösterilerek sonradan da atılabilir. Dükün siyasetteki başarısı göz önünde tutulduğunda gelecekteki gücüne iyi temeller attığını görürüz. Bunlardan söz etmenin gereksiz olduğuna inanmıyorum, çünkü yeni bir hükümdara verilecek en iyi öğüdün, onun yaptıklarını sıralamaktan geçtiğini düşünüyorum. Ve eğer düzenlemelerinden gerekli yararı sağlayamadıysa, bu onun günahı değil, olağanüstü ve aşırı terslikte giden yazgısının işidir.

4. Papa VI. Alexander dük olan öz oğlunun gücünü artırmak isterken güncelde ve gelecekte oldukça zorluklarla

karşılaşmıştı. Bir kere Kilise'nin toprakları üzerinde olmayan bir devletin başına oğlunu getirmenin yollarını bulmakta zorlanıyordu, öte yandan Kilise'ye ait bir yerden oğluna iktidar sağlamasına Milano Dükü ve Venediklilerin karşı koyacaklarını biliyordu.[1] Çünkü Faenza ve Rimini artık Venediklilerin koruması altına girmişti. Ayrıca İtalya'da var olan silahlı güçlerin ve özellikle kendisine yarayacak olanların, papanın iktidarının genişlemesinden korkanların elinde bulunduğunu biliyordu. Bu nedenle Orsini, Colonnesi ve yandaşlarının elinde bulunan güçlere güvenemezdi.[2] O bölgelerden toprak kapabilmek için var olan düzenlerini altüst etmek ve iç işlerini karıştırmak gerekiyordu. Bu iş kolay oldu. Çünkü Venediklilerin başka nedenlerle Fransızları İtalya'ya yeniden çağırmaya eğilimli olduklarını gördü. Fransızların İtalya'ya girişine sıcak baktığı gibi Kral Louis'nin eski evliliğini iptal ederek işlerin kolaylaşmasını sağladı.

5. Kral, Venediklilerin desteği ve papanın onayıyla İtalya'ya girdi.[3] Henüz Milano'ya varmamıştı ki papa, Romagna'yı işgal etmek için ondan asker yardımı aldı. Kral bu işi şanına yakışır bulduğu için yaptı. Dük Romagna'yı işgal et-

1 Papa, oğlu Cesare Borgia'yı Kilise'ye ait olmayan toprakların egemen gücü yapamazdı. Buna Milano dükü ve Venedikliler karşı koyacaklardı. Ayrıca kendi toprakları üzerinde de başkaların hakkı olduğunu unutmaması gerekiyordu. Romagna bölgesi'ne dahil olan Forlì, Milano dükünün yeğeni olan Caterina Sforza'nın egemenliği altındaydı. Ayrıca Pesaro da gene Sforzalardan Giovanni Sforza'nın egemenliğindeydi. Venedikliler yayılmacı siyasetlerinden ötürü papanın Romagna'ya dek gelmesine karşı çıkıyorlardı.

2 Başlıca milis güçleri Castello kentinden Vitelliler, Perugia'dan Baglioni, Roma'dan Orsiniler, Colonnesiler ve Savellilerdi. Bu milis güçleri ve Orta İtalya beyleri papanın bu topraklarda gücünün artmasına engel olmak istiyorlardı.

3 Kral XII. Louis 6 Kasım 1499'da Milano'ya girdi. Valentino, Romagna üzerindeki emellerini gerçekleştirmeye aynı yılın Kasım ayında başladı ve kraldan gerek para gerekse silah yardımı aldı. Kralın İtalya'ya girişine tüm eyalet beyleri ya da hükümdarlar sıcak baktı.

ti, Colonnesileri darmadağın etti, ancak düklüğü elinde tutmak ve kalkındırmak için iki sorunu çözmesi gerekiyordu: Biri, kendisine bağlı olan askeri güçler pek de sadık gözükmüyorlardı; diğeri de Fransızların ne yapacağıydı. Yararlandığı Orsini şövalyelerinin, desteklerini çekmeleri gibi bir olasılığın olması yalnızca işgalin tamamlanmasını engellemekle kalmaz, işgal edilen toprakların da elden gitmesine neden olurdu. Kaldı ki aynı işi kral da yapabilirdi. Orsini şövalyelerini Faenza'nın alınışından sonra Bologna'ya saldırırken denedi ve saldırıda gönülsüz kaldıklarını gördü.[1] Kralın da içyüzünü Urbino Dükalığı'nı alıp Toscana'ya saldırdığında anladı. Kral o girişiminden onu alıkoydu. Tüm bu deneyimlerinden sonra dük başkalarının askeri gücüne ve yazgısına güvenmemesi gerektiğini öğrendi.

6. İlk iş olarak Roma'da Orsini ve Colonnesi'nin bağlı bulundukları partilerin gücünü kırdı. Bu iki takımın tüm yandaşlarını, ki hepsi soylu insanlardı, kendi tarafına çekti; onlara kendi adamlarıymış gibi davrandı ve onları maaşa bağladı. Yeteneklerine göre kimisini sivil, kimisini askeri görevlerle onurlandırdı, öyle ki kısa zamanda birliklerine olan bağlılıklarını kırdı ve kendisine bağlanmalarını sağladı. Ardından Colonnesi'nin liderlerini hakladıktan sonra Orsini'nin başlarını yok etmek için fırsat kolladı. İş gönlünce oldu ve gelen fırsatı kaçırmadı. Orsiniler dükün ve Kilise'nin yükselişinin kendileri açısından yıkım olacağının ayrımına varmışlardı, ama geç kalmışlardı. Perugia yakınlarında Magione'de bir toplantı düzenlediler ve Urbino'da isyan, Romagna'da karışıklık çıkartarak dükü zora soktular. Ne ki dük Fransızların desteğiyle tüm bu zorlukların üstesinden geldi.

---

1 25 Nisan 1501'de Faenza'yı işgal eden Cesare Borgia Bologna'yı ele geçirmek istedi. Orsinilerin varlığı ve Fransızların isteksizliği nedeniyle Bologna Beyi Bentivogli ile anlaşmak zorunda kaldı. 1502'de Urbino Dükalığı'nı aldı.

7. Saygınlığını yeniden kazanınca artık ne Fransızlara ne de dış güçlere inandı. Ve tehlikeye girmemek için şeytanca yollara başvurdu. Niyetlerini o kadar ustaca sakladı ki, Orsinililer Bay Paolo aracılığıyla onunla yeniden barıştılar. Ve ona para, at, giysi vererek onlarla güven verici bir ilişkiye girdi. Saflıkları nedeniyle, dük onları Sinigaglia'da avucunun içine almayı başardı. Liderlerini ortadan kaldırdıktan ve askerlerini yanına çektikten sonra Urbino Dükalığı ile Romagna'nın tümüne sahip olmuş ve egemenliğini sağlama almıştı. Rahat ve huzura kavuşan bölgenin tüm halklarının, özellikle Romagna halkının dostluğunu kazandığını gördü.

8. Bu girişimi bilgi değeri taşıdığı ve başkalarınca öykünülmesi gerektiği için anlatmadan geçemeyeceğim. Dük Romagna'yı aldıktan sonra iktidarsız beyler tarafından yönetildiğini ve halkı yönetmekten çok mallarına el koyduklarını ve düklüğün birliğini sağlamak yerine daha çok dağılmasına, parçalanmasına yol açtıklarını; ardından ülkenin hırsızlık, yolsuzluk ve her türlü düzenbazlığın kol gezdiği bir eyalet olmasına neden olduklarını görünce, iktidara karşı saygılı ve barışçıl olunması yönünde bir yönetimin oluşturulmasını uygun gördü. Messer Remirro de Orco adında birini o göreve getirdi. Zalim ve iş bitirici biriydi. Ona sınırsız bir yetki verdi. Kısa zamanda ülkede bağlaşık ve barışçıl bir ortam sağladı, ayrıca büyük bir saygınlık yarattı. Ne ki dük, insanları fazlaca sıkmamak gerektiğini; yoksa nefret duygularının kabarmasına neden olunacağını düşündü. Ardından eyaletin merkezinde bir sivil mahkeme kurdu, başına çok değerli birini koydu, orada her kent bir temsilci ile temsil ediliyordu. Geçmişte uygulan baskılı siyasetin nefret uyandırdığını bildiğinden, halkın içinden kendisine karşı besledikleri kuşkuyu söküp atmak ve halkın gönlünü kazanmak için uygulanan baskının kendisinden değil, Remirro'nun sert mizacından kaynaklandığını göstermek istiyordu. Uygun bir zaman kollayarak onu Cesena'da bir meydanın ortasında bacakların-

dan ayrılmış olarak halka sergiledi. Yanı başında kanlı bir bıçak ve bir parça odun vardı. Bu manzaranın vahşeti karşısında halk bir yandan mutlu olurken öte yandan olanlara şaşırmış kalmıştı.

9. Sözümüzün başına dönelim. Dük, kendine uygun bir biçimde silahlandıktan ve kendisine zararlı olabilecek yakınındaki silahlıları yok ettikten sonra yerini sağlamlaştırmış ve var olan tehlikeleri kısmen etkisizleştirmişti. İşgalini sürdürebilmek için tek bir şey kalıyordu geriye, o da Fransa kralıydı. Ondan çekiniyordu. Çünkü yaptığı yanlıştan geç de olsa uyanan kralın kendisine ayak bağı olacağını düşünüyordu. Bu nedenle yeni dostlar aramaya başladı. Gaeta'yı kuşatmış İspanyollara karşı savaşmak için Napoli Krallığı'na doğru gelmeye başlayan Fransızlara sırt çevirdi. Niyeti Fransızlarla ilgili kendisini güvenceye almaktı. Eğer Alexander yaşasaydı, bunu da kısa zamanda başarırdı. O dönemdeki siyasetinde izlediği yol bu oldu.

10. Geleceğe dönük olarak, ilk ağızda, Kilise'nin başına geçecek olan kişinin dost biri olmayacağı ve Alexander'ın kendisine verdiklerini geri almaya kalkacağı yönünde bir kuşkusunun olmasıydı. Bu sorunu çözebilmenin dört yolu vardı: İlki, daha önceden iktidarlarına el koyduğu beyzadelerin tüm kandaşlarını ortadan kaldırarak, yeni papanın, iktidarlarını kendilerine iade etme olasılığını sonlandırmak. İkincisi, papayı frenlemek için Roma'daki tüm beyzadelerle dostluk kurmak. Üçüncüsü, Kardinaller Meclisi'ni olabildiğince yanına çekmek. Dördüncüsü, babası ölmeden, daha sonra kendisine yapılacak ilk saldırıya tek başına karşı koyabilmek için şimdilerde gücünü artırmaktı. Alexander ölmeden önce dört yoldan üçünü gerçekleştirmiş, dördüncüsünü de gerçekleştirmek üzereydi. İktidarlarına el koyduğu beyzadelerden ulaşabildiklerini hakladı, çok azı sağ kalabildi. Romalı beyzadelerden büyük bir bölümünü tavlamıştı; Kardinaller Meclisi'nde taraftarı çoktu. Yeni yerler işgal etmeye

gelince: Kafasında Toscana'yı almak vardı. Perugia ve Piombino onun egemenliği altındaydı, Pisa'nın da koruyuculuğunu üstlenmişti.

11. Fransızlardan artık çekinmek zorunda olmadığı için (gereği de kalmamıştı, çünkü İspanyollar Fransızları krallıktan etmişlerdi ve ikisi de Dük Valentino'ya gereksinim duyuyorlardı) artık Pisa'ya saldırabilirdi. Ardından biraz korkudan, biraz da Floransalılara duydukları öfke ve kinden ötürü Lucca ve Siena hemen havlu atarlardı. Floransalılar da çaresiz kalmışlardı. Her şey yolunda gitseydi (Alexander'ın öldüğü yıl bunu gerçekleştirmiş olacaktı) o kadar çok güç ve saygınlık kazanacaktı ki, kendi ayakları üstünde durabilecek ve başkalarının yazgısına ve gücüne değil, kendi gücüne ve becerisine yaslanacaktı. Alexander öldüğünde dükün kılıcını kınından çıkarmasının üzerinden beş yıl geçmişti. Bir tek Romagna sağlamdı, ötekileri sallantılıydı. Oğlunu, birbirine düşman çok güçlü iki ordu arasında, ölümcül bir hastalıkla pençeleşirken bırakıp gitti.

12. Dük o denli becerikli, o denli yürekli bir kişiliğe sahipti ki insanoğlunun nasıl kazanıp nasıl yitirdiğini o kadar iyi biliyordu ki, ayrıca kısa zamanda attığı temeller o kadar sağlamdı ki, eğer ensesinde o ordular olmasaydı ya da sağlığı el verseydi, tüm güçlüklerin üstesinden gelebilirdi. Temellerin sağlam olduğunu gördük zaten. Romagna bir aydan fazla onu bekledi. Roma'da ölüm döşeğinde yatarken güvendeydi. Baglioni, Vitelli ve Orsini Roma'ya gelmelerine karşın ona hiçbir kötülük yapamadılar. İstediği biri olmadı, ama ona karşı olabilecek birini de papa seçtirmeyebilirdi. Ne ki Alexander'ın ölümünde sağlığı yerinde olsaydı her şey kolay olurdu. Tam da II. Giulius'un papa seçildiği günlerde o bana şunu demişti. Babası öldüğünde hangi sorunlarla karşılaşacağını bildiğini, ama her şeyin çaresini bulabileceğini söylemişti. Tek bir şey aklından geçmemişti, o da babası öldüğünde kendisinin de ölüm döşeğinde olacağıydı.

13. Dükün eylemlerini toparlamak adına girişimlerini özetlersek, kınanacak bir yanının olmadığını görüyorum. Dahası, işi yazgıya bırakıp ve başkalarının silahlı gücüne güvenerek hükümdar olmuşlara örnek olması bağlamında, şimdi yaptığım gibi, girişimlerini sergilemiş olmamın da yerinde olduğunu düşünüyorum. Çünkü Valentino yürekli biri olarak ve olağanüstü beklentileri nedeniyle ülkeyi başka türlü yönetemezdi. Ona bir tek babasının erken ölümü ve kendisinin hastalığı engel oluşturdu. Yeni oluşturduğu hükümdarlığında kendisini düşmanlarına karşı güvenceye alma gereğini duymak, dostlar edinmek, gücüyle ya da hileye başvurarak kazanmak, halkı tarafından sevilen ve korkulan, askerleri tarafından sevilen ve izlenen biri olmak, karşı koyabilecek ya da karşı koymak zorunda kalanları ortadan kaldırmak, yeni yöntemlerle eskileri yenilemek, hem sert ve hoşgörülü, hem de soylu ve özgürlükçü olmak, sadık olmayan askeri güçleri yok etmek ve yenilerini oluşturmak, kral ve hükümdarlarla dostluk kurarak, onların kendisine hizmette kusur etmeyecek ancak karşı olduklarında zarar vermekten çekinmelerini sağlayacak bir yol, yöntem öğrenmek isteyenlere gösterebileceğim en taze örnek, kanımca Valentino'nun eylemlerinden başkası değildir.

14. Valentino, bir tek II. Giulius'un papa seçilmesi konusundaki basiretsizliği nedeniyle eleştirilebilir. Seçimini yanlış yapmıştır. Çünkü dediğim gibi, kendi istediği birini papa seçtiremedi ve kendisine karşı olabilecek birinin seçimini de engelleyemedi. Ayrıca kendisinin zarar verdiği ya da papa olduktan sonra kendisinden korkacak kardinallerin seçilmelerine asla onay vermemesi gerekirdi. Çünkü insanlar ya korkudan ya da nefretten zarar verirler. Dükün zarar verdikleri arasında, diğerlerinin yanında, San Pietro ad Vincula[1], Co-

1 San Pietro Kardinali Giuliano Della Rovere (1443-1513): 28 Ekim 1503'de II. Giulius adıyla papa seçildi (1503-1513). İtalya'da Papalığın dünyevi gücünü artırdı, 1508'de Venediklilere karşı Cateou Cambresis ve 1512'de de Fransa'ya karşı Kutsal Birliği oluşturdu.

lonna, San Giorgio, Ascanio kardinalleri de vardı. Fransa Krallığı'na bağlı olduğu için Rouen Kardinali ve akrabalık ilişkileri ve şükran duyguları nedeniyle Valentino ile iyi ilişkiler içinde olan İspanyol kardinaller dışında, öteki kardinallerin papa olduktan sonra ondan çekinecek nedenleri vardı. Bu bağlamda, dük, bir İspanyolu papa seçtirmeliydi. O olmazsa Rouen Kardinali de olurdu, ama San Pietro ad Vincula Kardinali asla. Büyük insanların, güncelde kendisine yapılmış iyilikleri nedeniyle eskiden boyun eğmek zorunda kaldıkları kötülükleri unuttuğunu söyleyen varsa yanılıyordur. Valentino bu seçimde yanıldı ve bu da onun sonu oldu.

VIII

Alçakça Yollardan Hükümdarlığa Ulaşanlar Üstüne

1. İnsanoğlunun tümüyle yazgının yardımı ya da kendi becerisine yaslanmadan yalın yurttaşlıktan hükümdarlığa yükselmekte başvurulabileceği iki yolu daha vardır. Bunlardan birinin cumhuriyetlerden söz edildiğinde ayrıntılı olarak ele alınması gerekse de, bence, burada da unutulmamasında yarar vardır. Bunlardan biri alçakça ve iğrenç yollarla iktidarı ele geçirmeye dayalıdır; öteki de yurttaşlarının onayını alarak ülkesinde hükümdar olmaktır. İlk yola, ayrıntılı bir tartışmaya girmeden biri eskil, öteki çağdaş iki örnek gösterebiliriz. Bu yola başvurmak zorunda kalanların öykünebilecekleri örnekleri sunmamız yeterli olacaktır.

2. Sicilyalı Agathocles[1], yalın bir yurttaş, en alt, en aşağılanmış katmandan gelmiş olmasına, çirkin ve aşağılık yazgısına karşın Syrakusa[2] kralı oldu. Bir çömlekçinin oğluydu. Yaşamının tüm evrelerinde bayağı bir yaşantısı oldu. Ancak

1 Syrakusa tiranı. *Padre figulo natus* (Çömlekçinin oğlu olarak dünyaya geldi) diyor Giustino.

2 Sicilya'da bir liman kenti. Adanın yarısı Syrakusa'ya bağlanmıştı, diğer yanına Kartacalılar egemendi.

bu bayağılığını büyük bir ruh ve bedensel erdemle besleyerek meslek olarak seçtiği askerliğin her kademesinde başarı gösterdi ve sonunda orduya başkomutan oldu. Bu makama oturduktan sonra doğallıkla kendisine sunulan iktidarı hiç kimseye borçlu olmadan zorbalıkla elinde tutmak istemiş ve hükümdar olmayı kafaya koymuştu. Tasarımını sonuçlandırmak için Sicilya üzerinde egemenlik kurmak isteyen Kartacalı Amilcar[1] ile anlaşarak bir sabah sanki devlet işlerini konuşacakmış gibi senatörleri ve ülkenin önde gelen varsıllarını meydanda toplamış ve bir işaretiyle tümünü öldürtmüştü ve o ölülerin üzerine hiçbir direnmeyle karşılaşmadan kent üzerindeki iktidarını ilan etmişti. İki kez Kartacalılar tarafından püskürtülmüş ve kuşatılmış olmasına karşın kentini savunabildiği gibi, güçlerinin bir bölüğünü kuşatmaya direnmek için bırakırken diğer bölüğü ile Afrika'ya saldırmış ve kısa zamanda Syrakusa'yı kuşatmadan kurtarmış, Kartacalıları perişan etmişti. Sonunda Kartacalılar antlaşma yapıp Afrika ile yetinmiş, Syrakusa'yı Agathocles'e bırakmak zorunda kalmışlardı.

3. Onun yaşamını ve girişimlerini incelemeye alan biri yaşadıkları üzerinde yazgının etkisinin hiç olmadığını ya da çok az olduğunu görecektir. Çünkü yukarıda da söylediğim gibi, Agathocles hiç kimseden destek almadı, ama bin bir güçlükle ve tehlikeyle elde ettiği askerlikteki yükselmesiyle hükümdarlığa ulaştı ve ardından yüreklice almış olduğu kararlarla onu elinde tutmayı bildi. Yurttaşlarını öldürtmenin, dostlara ihanet etmenin, acımasız, inançsız ve dinsiz olmanın adı erdem değildir. Tüm bunlar insana hükümdarlık kazandırabilir, ama san kazandırmaz. Eğer Agathocles'in, tehlikelere girip çıkmaktaki yürekliliği, karşıt güçleri göğüslemek ve üstesinden gelmekte gösterdiği ruh yüceliği göz önünde tutu-

---

1 Hannibal'in babası (MÖ 290-229). Romalıları Sicilya'da yendikten sonra ülkesinde baş gösteren isyanı bastırdı ve İspanya'yı aldı.

lursa, niçin herhangi çok başarılı bir başkomutanın gerisinde gösterilemeyeceği anlaşılır. Ne ki, inanılmaz acımasızlığı, insanlık dışı tutum ve davranışları, yaptığı sayısız bayağılık ve alçaklık nedeniyle örnek insanlar arasında sayılmasının olanaksızlığı ortadadır. Bu nedenle gerçekleştirdiği girişimler ne yazgının gücüne ne de öz becerisine bağlanır. Çünkü ne birine ne ötekine başvurmuştur.

4. Güncelden bir örnek vermek gerekirse Papa VI. Alexander'ın papalık döneminde yaşanmış bir olayı anlatmakta yarar var: Fermolu Liverotto[1] küçük yaşlarda babasız kalınca dayısı Giovanni Fogliani tarafından büyütülmüş ve ilk gençlik yıllarında iyi bir asker olarak kariyer yapsın diye Paulo Vitelli'nin[2] denetimi altında askeri okula yollanmıştı. Paulo ölünce bu kez kardeşi Vitelozzo'nun denetiminde eğitimini sürdürmüş, kısa zamanda aklı ve becerisiyle öne çıkmış, kendi birliği içinde lider olmasını bilmiştir. Başkalarının emrinde çalışmayı onur kırıcı olarak gördüğü için Vitelozzo'nun desteği ve ülkelerinin de özgürlükten çok köleliği yeğleyen hemşerileriyle birlikte Fermo'yu ele geçirmeyi tasarladı. Ardından Giovanni Fogliani'ye, uzun zamandır evinden uzak kaldığını, gidip kendisini ve kentini görmek ve ardında bıraktığı mal varlığını değerlendirmek istediğini yazdı. San ve onur kazanmaktan başka bir şey için çalışmadığını ve yurttaşlarına zamanını boşa harcamadığını göstermek için dostları ve hizmetçilerinden oluşan yüz kişilik bir heyetle görkemli bir biçimde kente girmeyi ve yurttaşlarının da, kendisini, hak ettiği biçimde karşılamaları için gerekli düzenlemelerin yapılmasını arzuladığını, böyle bir karşılamanın gerek kendisine ve gerekse kendisini büyüten dayısının şerefine şeref katacağını belirtti.

---

1 26 Aralık 1501'de iktidara geldi, bir yıl sonra Cesare Borgia'nın hışmına uğradı ve canından oldu.

2 Pisa Savaşı'nda Floransalıların başkomutanıydı. 1 Ekim 1499'da ihanet suçundan idam edildi.

5. Giovanni de yeğenine karşı kendisini borçlu hissettiği birtakım görevlerini yerine getirmekten geri kalmadı. Fermo halkı tarafından görkemli bir biçimde karşılattı. Liverotto kendi konaklarına yerleşti. Tasarladığı tuzağı yaşama geçirebilmek ve gerekli hazırlıkları gizlice yapmak için geçirdiği birkaç günden sonra görkemli bir davet düzenledi ve Giovanni ile birlikte kentin ileri gelen insanlarını davet etti. Benzer davetlerde görülen yiyip içmelerden ve eğlencelerden sonra ev sahibi cinlikle gündemi değiştirdi ve konuşmaları daha hassas konulara yönlendirdi; Papa Alexander'ın büyüklüğünden, oğlu Cesare'den ve girişimlerinden söz etti. Giovanni ve diğerleri konuşulanlara katılırken Liverotto birdenbire ayağa fırladı ve o konuşmaların yeri olmadığını, herkesin bulunduğu bir yerde konuşulamayacağını söyledi ve ardından bir salona girdi, arkasından Giovanni ve öteki yurttaşlar onu izledi. Daha yerlerine oturmamışlardı ki, önceden saklandıkları yerlerden çıkan askerler Giovanni ve ötekilerin hepsini oracıkta öldürdüler.

6. Bu katliamdan sonra Liverotto atına atladı ve kentin sokaklarında bir muzaffer gibi dolaştı ve ardından kent meclisini kuşattı. Paniğe kapılan meclis üyeleri meclisi dağıttı, yeni bir hükümet kurarak onu hükümdar ilan etti. Kendine karşı olan ve zarar verebilecek tüm kişileri yok ettikten sonra yeni askeri ve sivil kararnameler çıkartarak bir yıl süren hükümdarlığı süresince salt Fermo'daki yerini sağlamlaştırmakla kalmadı, çevresine de korku salmaya başladı. Eğer ona babalık etmiş adamı öldürdükten tam bir yıl sonra Orsini ve Vitelli, ayrıca düzenbazlık ve ayak oyunları konusunda da kendisine öğretmenlik yapmış Vitelozzo ile birlikte, demin dediğim gibi, Sinigaglia'da Cesare Borgia'nın oyununa gelip tuzağa düşürülmemiş ve boğazlanmamış olsaydı, onu yerinden etmek tıpkı Agathocles'i yerinden etmek gibi zor olacaktı.

7. Kimileri şunu sorabilir: Çoğu kişinin, bırakın savaşın karmaşık zamanlarında, barışta bile şiddete başvurarak egemenliklerini sürdürememelerine karşın, Agathocles ve benzeri kişiler nasıl olmuş da bu kadar ihanetten ve baskıdan sonra ülkelerinde güvenli olarak bu denli uzun yaşabilmiş, dış düşmanlardan korunabilmiş, yurttaşlarının hışmına uğramamışlardır? Bunun nedeni şiddetin iyiliğe mi, kötülüğe mi kullanıldığıdır. İyiliğe kullanılmış diyorsam (kötülükten iyilik olarak söz edilebilirse eğer) hepsi bir kerede iktidarı sağlama alabilmek için kullanılmış ve sonra daha fazla uzatmadan olabildiğince halkın yararına olabilecek bir biçime dönüştürülenden söz ediyorum. Kötülüğe kullanılmış olanlar başlangıçta zayıf olmalarına karşın, biteceği yerde bir biçimde zamanla artmış olanlardır. İlkini uygulayanlar tıpkı Agathocles gibi iktidarlarını koruyabilir; Tanrı katında ve halkı karşısında haklılık gerekçeleri bulabilirler. Oysa diğerlerinin iktidarda kalabilmeleri olanaksızdır.

8. Bu nedenle iktidarı ele geçiren hükümdar gerekli gördüğü şiddeti iyice hesap etmeli ve her gün yinelememek için bir çırpıda uygulamalıdır. Ve yinelemeyince de halkının güvenini sağlayarak iyilikle kalplerini kazanabilir. Yüreklilik gösteremediği için ya da yanlış hesaptan tersini yapan hükümdar elinden tokmağı düşüremez. Halkı da sürekli baskı altında tuttuğu için onun halkına, halkının da ona bitip tükenmeyen baskı nedeniyle güveni kalmaz. Şiddet tüm hışmıyla ve bir kerede uygulanmalıdır, halk tadına varmamalıdır yoksa canını yakar. Oysa iyilikler azar azar yapılmalı ki tadına varabilsin. Her şeyin ötesinde bir hükümdar halkıyla ilişkilerinde tutarlı olmalı ve iyi ya da kötü her türlü beklenmedik olay karşısında tutarlılığından ödün vermemelidir. Çünkü koşulları zorlar ve halkıyla olan ilişkilerini değiştirmek zorunda kalacak olursa, şiddete başvurmak fırsatını bulamayacaktır. Ve yapacağı iyiliğin de yararı dokunmaz, çünkü istemeyerek yapılmış bir iyilik olarak değerlendirilir ve halk da bundan mutlu olmaz.

IX
Sivil Hükümdarlıklar Üstüne

1. Bir başka yönteme geçmek istersek, yalın yurttaşlıktan ayak oyunları olmadan ya da insanlık dışı şiddete başvurulmadan halkının desteğiyle ülkesinde iktidar koltuğuna oturmuş, adına sivil hükümdar dediğimiz (buraya varmak için ne tümüyle yazgı gücü ne de tümüyle beceri gereklidir; gerekli olan, rastlantılara dayalı olan uyanıklıktır) kişileri tartışacağız. Diyorum ki buraya varmak için halkın ya da seçkinlerin desteği gereklidir. Çünkü her ülkede bu iki ayrı katmandan insan vardır. Halk, seçkinler tarafından baskıya uğratılmak ve ezilmek istemez; seçkinler de tersine, halkı buyruklarına almak ve ezmek isterler. Bu iki farklı iştahtan bir ülkede üç ayrı sonuçtan biri doğar: Ya hükümdarlık ya özgürlük ya da başıboşluk.

2. Fırsatı yakalayana göre hükümdarlık ya halktan ya da seçkinlerden birinden gelir. Seçkinler halkın baskısına dayanamadıklarında, içlerinden birine saygınlık kazandırıp öne sürerek onu hükümdar yaparlar; ardından onun gölgesinde kabarmış iştahlarını doyururlar. Halk da seçkinlerin baskısına dayanamayınca kendi içinden birini hükümdar yaparak gücünden yararlanır ve kendisini güvenceye alır. Seçkinlerin desteğiyle hükümdarlığa gelen kişi, halkın desteğiyle hükümdar olandan daha zor iktidarda kalır. Çünkü hükümdar olduğunda kendisi gibi güçlü görünen insanlarla bir arada bulunmak zorundadır ve istediği gibi ne buyruk yağdırabilir ne de insanları evirip çevirebilir.

3. Halkın desteğiyle iktidar olan kişinin yönetimine dışarıdan müdahale olmaz. Çevresinde onun buyruklarına aldırmayacak hemen hiç kimse yoktur. Ayrıca başkalarına zarar vermeden, dürüst davranarak seçkinleri mutlu etmek olanaklı değildir; oysa aynı şey halk için söz konusu olmaz; ne ki halkın baş koyduğu erek seçkinlere göre daha haklıdır,

çünkü seçkinler ezmek, halk ezilmemek ister. Ayrıca halk kalabalık olduğu için yönetimi benimsemeyen bir kitle karşısında hükümdar kendisini güvencede hissetmez, oysa seçkinler sayıca az oldukları için daha güvendedir. Hükümdarın başına düşman halktan gelebilecek en büyük bela terk edilecek olmasıdır, ama kendisine düşman seçkinler onu terk edebilecekleri gibi ona karşı harekete de geçerler. Seçkinler öngörülü ve uyanık kişiler oldukları için zaman yitirmezler ve kazanma olasılığı olan güçlüden yana tavır koyarak kişisel çıkar sağlamaya çalışırlar. Hükümdarın hep aynı halkla yaşamak zorunluluğu vardır, ama seçkinleri kendi keyfine göre saltanattan eder ya da saltanat verir, sanlarını bir gün alır, ertesi gün iade eder.

4. Bu konuyu netleştirmek açısından büyükleri temelde iki sınıfa ayırmış olduğumu söylemeliyim. Ya yaşam biçimleri bağlamında tümden senin yazgına dayalı olarak yönetilenlerdir ya da bağımsız yaşamayı yeğleyenlerdir. İlkinden olanlar eğer açgözlü değilseler, sevilmeli ve sayılmalıdırlar. İkinciler iki grupta ele alınmalılar. Birinci grupta olanlar korkak ve ruhsuz oldukları için böyle davrananlardır ki bilgili, işe yarar oldukları zaman sonuna kadar onlardan yararlanmalısın. Onlar, esenlikli günlerinde onur duyacağın, kötü günlerinde korkmayacağın kişiler olacaklardır. Ama kişisel ihtiraslarından ötürü bilinçli olarak sana uymayanların tavrı, senden çok kendi çıkarlarını düşündüklerinin göstergesidir. Hükümdar, tıpkı bilinen düşmanları gibi bunlara dikkat etmelidir, çünkü kötü gününde iktidarın çökmesine yardımcı olurlar.

5. Halkın desteğiyle hükümdar olan kişi onun dostluğunu korumak zorundadır. Bu da kolaydır, çünkü halkın bir tek beklentisi vardır. Halk zulme katlanmak istemez. Ama halka karşı seçkinlerin desteğiyle hükümdar olmuş biri, her şeyin ötesinde halkın beğenisini kazanmak zorundadır. Halkın korumasını üstlendiği sürece zor olmayacaktır. Çünkü

insanlar kötülük beklediklerinden iyilik gördüklerinde o kişiye daha çok ısınırlar. Bu nedenle halk sanki hükümdarı saltanata yükselten kendisiymiş gibi ona bağlanır. Hükümdarın halkın gönlünü kazanmasının koşullara göre değişen farklı yolları vardır, ama hiçbiri kesin bir kural olarak sıralanamaz. Onları konu etmeyeceğiz.

6. Sonuç olarak diyeceğim şu ki, hükümdar halkın dostluğunu kazanmak zorundadır. Tersine, halkı karşısına aldığında kötü günlerinde çaresiz kalır. Sparta Kralı Nabis[1], Yunanistan'ın tümden kuşatılmasına ve çok başarılı Roma ordusunun saldırısına karşı koyduğu gibi yurdunu ve devletini korumasınıda bildi. Ve tehlike kapıyı çaldığında çok az kişiye karşı önlem aldı. Tersine olsaydı, bu yol yetmezdi. Benim bu savıma, "halka güvenen çamura batar," gibi dillere pelesenk olmuş bir halk deyişine dayanarak kimse karşı çıkmasın. Bu karşı sav yalın bir yurttaş için geçerli olabilir. Sıkıştığı anda halkın kendisini kurtarmasını bekleyebilir, ama bu destek gelmeyebilir. Örneğin, düşmanlarına ya da toz kondurulamaz yöneticilere karşı giriştiği bir davada halka güvendiği için yarı yolda kalabilir. Tıpkı Roma'da Gracchus kardeşler[2] ve Floransa'da Giorgio Scali'nin[3] başına gelenler gibi. Oysa yetkeli, yürekli ve düşman güçlere karşı ne yapacağını bilen, gerekli önlemleri alabilen, ayrıca ortaya koyduğu cesaret ve verdiği emirlerle halkın ruhsal gücünü diri tutan bir hükümdar asla halkının ihanetine uğramaz ve ayağını yere sağlam bastığını kendisi de görür.

---

1 MÖ 207-192 yılları arasında yaşamış, zulmüyle ünlenmiş Sparta tiranı.

2 Tiberius Sempronius Gracchus (MÖ 162-133) ve Caius Sempronius Gracchus (MÖ 154-121) kardeşler. Halk temsilcisiyken Roma İmparatorluğu'ndaki soylu sınıfın toprak hırsını dizginlemek için savaşım vermişler, bu yönde tarım yasası önerileri getirmişlerdir. İkisi de öldürülmüştür.

3 Floransalı varsıl iş adamı. Ciompi isyanının (1378) ardından halka önder oldu. Ancak devleti yönetmeyince 17 Ocak 1382'de idam edildi.

7. Bu hükümdarların halka dayalı bir yönetim biçiminden mutlak bir yönetim biçimine geçmeleri durumunda yönetimlerini tehlikeye atmaları kaçınılmazdır. Çünkü bu hükümdarlar ya kendi başlarına ya da üst düzey yöneticilerin yönlendirmesiyle ülkeyi yönetirler. Son seçenekte ayakta durmaları daha zor ve daha tehlikelidir; çünkü hükümdarlar, kendilerinden önce yüksek yöneticiler olarak o göreve atanmış olan kişilerin istencine göre hareket etmek zorunda kalırlar. Bu kişiler, özellikle zor zamanlarda, ya ona karşı gelerek ya da onun sözünü dinlemeyerek hükümdarın çöküşüne neden olabilirler. Hükümdar o dar zamanlarda mutlak yönetime geçemez, çünkü yöneticilerden emir almaya alışık olan halk ve uyruğu o aşamada hükümdarın buyruklarına ayak uyduramaz. Hükümdar da ne olacağı belli olmayan zamanlarda güvenebileceği kişi bulmakta zorluk çeker. Aynı hükümdar, karışık zamanlarda barışçıl zamanların dingin ortamını bulamaz; çünkü böylesi ortamlarda yurttaşların devlete gereksinimi vardır, herkes her işi yapar, didinir, çırpınır, çalışır ve gerekirse canını vermeye hazırdır hükümdarı için, ölüm o zaman uzaklardadır. Devletin yurttaşına gereksinim duyduğu karışık zamanlarda çok az kişiyi ortalarda bulursun. Böylesine bir işe girişmek o kadar tehlikelidir ki ancak bir kez denenebilir. Ama bilge bir hükümdar her koşulda ve sürekli, yurttaşın devlete ve hükümdara gereksinim duyacağı bir yol bulmalıdır; böyle olursa halk sürekli onun eline bakar.

X

Hükümdarlıkların Gücü Nasıl Ölçülmelidir?

1. Bu hükümdarlıkların özelliklerini incelerken bir başka konuya da bakmak gerek. Bir başka deyişle, çok büyük bir devlete sahip bir hükümdar gereksinim duyduğunda kendi başına ayakta durabilir mi, yoksa kendini savunmak için

hep başkalarından mı yardım almak zorundadır? Şimdi ben konuyu daha iyi irdeleyebilmek için insan ya da parasal güçlerine dayalı olarak karşılarına kim çıkarsa çıksın baş edebilecek bir ordu oluşturup tek başlarına ayakta kalabilenleri nasıl değerlendiriyorsam, yardım almadan düşmana karşı duramayacakları için başkalarının desteğine gereksinim duyan ve düşmanı göğüslemek yerine kentin surlarının arkasına saklanarak salt kentini savunanları öyle değerlendirdiğimi söylüyorum. Birincilerden söz ettik, ama ileride ne yapmaları gerektiğini söyleyeceğiz. İkinciler için söyleyecek fazla bir şey yok. Bir tek, yaşadıkları kentleri güçlendirerek korumasını bilmeleri yönünde bu hükümdarları uyarmak ve kentin dışında kalan bölgelerle ilgilenmelerine gerek olmadığını kendilerine anımsatmak istiyorum. Kentini sağlama alır, sonra eğer dediğim gibi ve ileride söyleyeceğim gibi, halkını da yanına alırsa, diğer devletler saldırmadan önce bir kere değil, iki kere düşünürler. Çünkü insanlar zorlukların olduğu yerlere saldırmaya karşıdırlar ve herkes sapasağlam surlarla çevrili ve halkı tarafından sevilen bir hükümdarın ülkesine saldırmanın kolay olmayacağını bilir.

2. Alman kentleri çok özgürce yaşarlar. Az toprakları vardır ve imparatorlarına, özgürlüklerine zarar vermeyecek ölçüde saygılıdırlar. Ne ondan ne çevredeki güçlü komşularından korkarlar. Çünkü öyle sıkı bir biçimde donanmışlardır ki oraya saldırmanın güç ve can alıcı olduğunu herkes bilir. Tüm Alman kentleri surlarla ve kocaman hendeklerle çevrilidir ve yeterince topçu gücüne sahiptir. Halk ambarları her zaman bir yıllık yiyecek, içecek ve yakacakla doludur. Ayrıca devlet hazinesini zarara sokmadan bir yıl boyunca halkı besleyebilmek için kentin yaşamını ve canlılığını ayakta tutan ve insanların geçimini sağlamaya yarayan zanaatlar uydurulmuştur. Her zaman savaşa hazır orduları vardır. Gözde askeri eğitimleri güncel tutabilmek için çokça düzenlemeler yapılmıştır.

3. İyi bir biçimde korunmuş bir kente sahip ve halkının nefret etmediği bir hükümdara saldırılamaz. Saldırıldığını varsayalım, saldıran rezil olur. Çünkü bu dünyanın işleri o kadar belirsiz ve sonu gelmez ki, bir hükümdarın bir yıl boyunca hiçbir şey yapmadan ordularını bir kuşatma için surların dibinde tutması neredeyse olanaksızdır. Ya halkın surların dışında malı mülkü varsa, ya düşman onları yakıp yıkarsa, o zaman halkın sabır göstermesini, o uzun kuşatma sürecinden doğan sıkıntıyı çekmesini beklemek ve uğradıkları zarar ziyana karşın hükümdarlarına olan bağlılıklarını sürdüreceklerini düşünmek olanaksızdır, diye kimileri karşı çıkarsa, benim onlara vereceğim yanıt şu olur: Güçlü ve yürekli bir hükümdar, kimi zaman bu yazgısızlığın uzun sürmeyeceğini söyleyip insanlarına umut dağıtarak, kimi zaman düşmanın acımasızlığını anımsatarak, kimi zaman başkaldırma olasılığı olan kişileri ustalıkla zararsız kılarak tüm bu güçlüklerin üstesinden gelecektir. Ayrıca düşman işgal etmek istediği ülkenin topraklarına geldiğinde, savunmadaki insanların heyecanı ve savunma arzuları doruğa ulaşmışken, doğal olanı yaparak, her tarafı yakıp yıkar, çünkü o anda kuşatma altındaki insanların aklı ve fikri tümüyle ülkelerinin kale içini savunmaya yöneliktir. Bu aşamada ülkesini savunan hükümdarın şundan kuşkusu olmamalıdır: Birkaç gün sonra, ne kadar çok heyecan düşer, insanların zarar ve ziyana uğramış oldukları ve çaresiz kaldıkları kesinlik kazanır, ayrıca büyük ölçüde çaresizlik yaşanırsa, o zaman malı mülkü hükümdarı savunmak için yakılıp yıkılan halk, hükümdarın, bu zarar ziyan nedeniyle kendilerine karşı bir yükümlülüğü olduğu düşüncesinden yola çıkarak onun etrafında o kadar çok sıkı bir bağlaşık güç oluşturur. İnsanın doğasında vardır. Gördüğü iyiliğin karşılığı için kendisini ne kadar yükümlü hissederse, yaptığı iyiliğin karşılığında da o kadar beklenti içine girer. Bu ne-

denle tüm söylediklerimiz göz önünde tutulduğunda sağduyulu bir hükümdarın yiyecek, içecek ve savunma sıkıntısı yoksa, kuşatma süresince halkının içine su serpmesinin zor olmayacağını söyleyebiliriz.

XI

Ruhban Sınıfın Hükümdarlıkları Üstüne

1. Bu aşamada bize yalnızca ruhban sınıfının hükümdarlıklarını tartışmak kalıyor. Bu hükümdarlıklar iktidarı elde etmeden sorunlarla karşılaşırlar, beceriyle (erdem) ya da yazgının yardımıyla elde edilirler, her ikisi olmadan korunurlar, çünkü bu hükümdarlıklar dinin çok eskiye dayanan kurumlarınca desteklenirler ve hükümdar her ne biçimde bir yönetim süreci geçirirse geçirsin ve yaşam biçimi izlemiş olursa olsun devletin başında kalır. Bir tek bu hükümdarlıkların savunmadıkları devletleri, bir tek bu hükümdarlıkların yönetmedikleri uyrukları vardır; savunulmamalarına karşın devletleri ellerinden alınmamıştır, uyrukları yönetilmemelerine karşın gocunmamışlar ve hükümdarlarından kopmak gibi bir sorunları olmamış, böyle bir şeyi ne düşünmüşler ne de yapabilmişlerdir. Yalnızca bu hükümdarlıklar güvenli ve mutlu olanlardır.

2. Ama bu hükümdarlıklar insan aklının eremeyeceği üstün gerekçelerle yönetildikleri için ben bu konuda konuşmayacağım. Tanrı buyruğuyla kurulup ve korundukları için onlardan söz etmek ancak kendini beğenmişlerin ve korkusuz insanların işidir. Ama birileri, Alexander'a gelinceye kadar İtalyan hükümdarlarının, yalnızca hükümdarlarının değil, irili ufaklı baronların, beylerin önemsemediği Kilise'nin dünyevi iktidarının nasıl olup da daha sonra böylesine genişlediğini ve güç kazandığını, şimdi bir Fransız kralının ondan niçin böyle çekindiğini ve kralı İtalya'dan nasıl söküp attığını, Venediklileri darmadağın ettiğini bana soracak olursa, her-

kesin bilmesine karşın ben gene de belleğimizi tazelemek isterim.[1]

3. Fransa Kralı Charles İtalya'ya girmeden önce bu ülke Papalığın, Venediklilerin, Napoli kralının, Milano dükünün ve Floransalıların egemenliği altındaydı. Bu iktidarların iki konuda duyarlılık göstermeleri gerekiyordu: Biri, bir yabancının askeri gücüyle İtalya'ya girmesine izin verilmeyecekti; öteki de içlerinden hiçbiri sahip olduklarının dışında toprak işgaline kalkmayacaktı. Üzerinde kuşku duyulan ve denetlenmesi gerekenler Papa ve Venediklilerdi. Venediklilerin önünü kesmek için diğer tüm devletlerin birlikteliği gerekliydi, Ferrara'yı savunmak için oluşturulan dayanışmada olduğu gibi. Papayı dizginlemek için de diğerleri, Romalı baronlardan yararlanıyorlardı. Onlar da Orsini ve Colonnesi olarak ikiye bölündükleri için aralarında sürekli didişiyorlardı. Baronlar papanın gözleri önünde, ellerinde silahlar dolaşırken, onun ne kadar zayıf ve çaresiz biri olduğuna işaret etmiş oluyorlardı. Arada bir yürekli bir papa çıkıyordu, Xystus[2] gibi, ama yazgının cilvesinden mi, yoksa kişisel beceriksizliğinden mi bilinmez, o da böylesi bir koşullanmadan kurtulamamıştı. Yaşamlarının kısa oluşu bunun nedeniydi. Papaların ortalama on yıl iktidarda kaldığını varsayalım. Bu kısa süreçte fraksiyonlardan birinin burnunu kırmaya kalksa zor yapardı. Diyelim ki bir papa Colonnesileri neredeyse silip süpürecekken, bir başka papa tahta çıkıyor ve Orsinilere karşı oluyordu ve Colonnesileri diriltiyor, ama Orsinileri silip süpürecek zamanı olmuyordu. Böylesi değişken bir or-

1 1508'de Venediklilere karşı Papa II. Giulius, Fransa Kralı XII. Louis, Germen İmparatoru Massimiliano ve İspanya Kralı Ferdinando'nun oluşturdukları Cambrai birliğini anıştırıyor. Papa bu birlikle Fransızları oyuna getirmiş, önce Venediklilerin üstüne salmış, sonra Fransızları Lombardia ve Genova'dan kendisi kovalamıştır.

2 IV. Xystus (Sixtus) adıyla papa olan (1471-1484) Francesco Della Rovere (1414-1484).

tam, İtalya'da Papalığın dünyevi iktidarının ciddiye alınmamasına neden oluyordu

4. VI. Alexander iktidara gelince, para ve asker gücüyle o güne dek gelmiş geçmiş tüm papalardan çok daha fazla neler yapabileceğini gösterdi. Papa, Dük Valentino'yu kullanarak ve Fransızların İtalya'ya inişlerinden yararlanarak, yukarıda Valentino'dan söz ederken anlattığım işleri yaptı. Düşüncesinde Kilise'yi değil, Valentino'yu kalkındırmak olsa da yaptıklarının tümü Kilise'nin büyümesine yaradı. Kilise, Papa ve Valentino'nun ölümünün ardından hazıra konarak baba-oğulun kazanımlarının mirasçısı oldu. Daha sonra II. Giulius papa oldu ve elinin altında büyük bir Kilise buldu. Kocaman Romagna eyaletinin sahibiydi. Roma'daki baronların soyu tükenmiş; Alexander'ın zulmü karşısında farklı fraksiyonlar yok olmuşlardı. Ayrıca Alexander'dan önce hiç denenmeyen ve para sağlamaya yarayan bir yolu açık buldu.[1]

5. II. Giulius öncekinin yolunu izlemekle kalmadı, büyüdü; Bologna'yı ele geçirmeyi, Venediklileri yok etmeyi ve Fransızları İtalya'dan kovmayı düşündü. Tüm girişimlerinde başarılı oldu ve birilerini değil de Kilise'yi büyütmek için ne kadar çok iş yaptıysa, o kadar çok şanı ve sanı yayıldı. Orsini ve Colonnesileri nasıl bulduysa öyle bıraktı; kendi aralarında anlaşmazlıklara neden olacak bir şeyler olsa da onları dizginleyecek iki şey vardı: Biri, Kilise'nin onları korkutacak ölçüde olan büyüklüğü; diğeri de aralarındaki sürtüşmeyi körükleyecek kardinallerin olmayışıydı. Kilise'ye kardinal verdikleri dönemlerde bunların rahat durdukları görülmemiştir. Çünkü bunlar Roma'da olsun, dışarıda olsun taraftarları kışkırtmışlar ve baronlar da onları desteklemek zorunda kalmışlardır. Böylece yüksek dereceli din görevlilerinin hırsı baronlar arasında sürtüşme ve kavgaya neden ol-

---

1 Bu yol, kilise görevlerinin ruhbanlardan en fazla parayı verene el altından satılmasıydı.

muştur. Bunun sonucu olarak Papa Leo hazretleri[1], papa olduğunda Kilise'yi çok güçlü buldu. Umarız, papa hazretleri, silah ve şiddet kullanarak Kilise'yi büyüten öncellerinden farklı olarak erdem, beceri ve başka nitelikleriyle onu çok daha büyük ve saygıdeğer kılsın.

XII

Askeri Birlik Türleri ve Paralı Askerler

1. Başta tartışmaya açtığım hükümdarlıkların tüm nitelikleri üzerine konuştuktan, olumlu ve olumsuz yanlarını irdeledikten ve ele geçirilmeleri, korunmaları için başvurulan yolları gösterdikten sonra, şimdi de sözünü ettiğim hükümdarlıkların her birinde genel olarak var olan savunma ve saldırı biçimlerine değinmem gerekiyor. Yukarıda, bir hükümdarlıkta altyapının sağlam olması gereğinin olmazsa olmaz bir koşul olduğunu, tersine bir durumda o hükümdarlığın yok olmasının kaçınılmaz olacağını söylemiştim. Yeni olsun, eski olsun, karma olsun tüm hükümdarlıkların sahip olması gereken temel altyapı, iyi yasalar ve etkili silahlı güçlerin varlığıdır. İyi ordular olmadan iyi yasalar olamayacağına göre ve iyi orduların bulunduğu yerde iyi yasaların olması gerektiği gerçeğinden kalkarak yasaları bir kenara koyup silahlı güçlerden söz edeceğim.

2. Devletini savunmak için bir hükümdarın kullandığı silahlı güçler ya kendi öz ordusudur, ya paralı askerlerden oluşmuştur, ya yardımcı askerlerdir ya da karmadır. Paralı ve yardımcı askerlerden oluşmuş ordu yararsız ve tehlikelidir. Birileri devletini paralı askerlerle ayakta tutmaya kalkacak olursa, devletinin güvenliğini sağlayamayacağı gibi, onu geleceğe de taşıyamaz. Çünkü bu ordular dağınık ordulardır. Hırslıdırlar, disiplinsiz ve haindirler, dostlarının önünde ka-

1 X. Leo (Leone) adıyla papa olan (1513-1521) Giovanni de Medici.

badayı, düşmanlarına karşı alçaktırlar, Tanrı'dan korkmaz, insanlara güvenmezler; onlarla girişeceğin saldırıyı ne kadar geciktirirsen, o kadar yıkılmadan ayakta kalırsın; barışta seni soyup soğana çevirecek olan onlardır, savaşta düşmanların. Bunun nedeni onları savaş alanlarında tutacak ne yurt aşkı ne de bir başka gerekçelerinin bulunmayışıdır. Senin uğruna ölmeyi istemelerini beklemek için aldıkları birkaç kuruş da yeterli değildir. Barış zamanında seninle olmayı arzulayan bu insanlar, savaş zamanında ya kaçarlar, ya da çekip giderler.

3. Bu konuda insanları inandırmak zor değildir. İtalya'nın bugün içinde bulunduğu perişanlığın nedeni uzun yıllar paralı askerlerden oluşan orduların eline düşmesinden başka bir şeye dayalı değildir. Paralı askerler kimi komutanlarından ötürü başlangıçta başarılı oldular, ele avuca sığmaz göründüler, ama yabancı güçler İtalya'ya girer girmez gerçekte ne mal olduklarını sergilediler. O kadar ki Kral Charles İtalya'yı hiçbir direnmeyle karşılaşmadan ele geçirdi[1]. Ve günah, bizim günahımızdı. Bunu söyleyenler doğru söylüyorlardı, ama o günahlar onların sandığı günahlar değil, benim söylediklerimdir. Ve bu günahlar hükümdarların günahlarıydı, cezasını da onlar çekti.

4. Paralı askerlerden gelecek kötülükleri daha belirginleştirmek istiyorum. Paralı komutanlar silah kullanmakta ya çok becerikliler ya da değiller. Eğer becerikli kişilerse onlara güvenmemek gerek, çünkü giderek daha güçlü olmaktan başka bir şey düşünmezler. Bunu da ya onların para babası olan, senin üzerinde ya da sana zararı dokunmayan birileri üzerinde baskı kurarak gerçekleştirirler. Ama komutan becerikli bir subay değilse, o zaman kaçınılmaz olarak seni perişan eder. Eline silahı alan herkes, paralı asker olsun olmasın bunu yapar diye birileri itiraz etmeye kalkarsa, o zaman

1 Özgün metinde "tebeşirle çizdi" yazılıdır. Papa VI. Alexander'ın ifadesine göre ordugâhını nereye kuracağını bile biliyormuş.

silahların kimin denetiminde olduğuna bakacaksın, derim. Bir hükümdarın mı, yoksa bir cumhuriyetçinin mi? Hükümdarın bizzat kendisi gider ve komutanın işini yapar. Cumhuriyet, yurttaşlarını yollar. Ve gönderdiği insanın işi başaramadığını gördüğünde onu değiştirmek zorundadır. Ama onu yeterli gördüğünde çizmeyi aşmasın diye yasalarla onu sıkıya almak kaçınılmazdır. Deneyimler göstermiştir ki başkalarından yardım almayan silahlı hükümdarlar ve cumhuriyetçiler büyük başarılar kazanırken, paralı askerlere güvenenler zarardan başka bir şey görmemişlerdir. Ayrıca kendi ordusu olan bir cumhuriyetin, yurttaşlarından birinin boyunduruğuna girmesi, ordusu yabancı silahlarla donanmış olandan çok daha zordur.

5. Roma ve Sparta yüzyıllar boyu ellerinde silahlar, özgürce yaşadılar. İsviçreliler de son derece silahlanmış olarak çok özgürce yaşadılar. Paralı askerlere eskil bir örnek vermek istersek Kartacalıları gösterebiliriz. Roma'ya karşı yaptıkları ilk savaştan sonra başlarındaki komutan kendilerinden biri olmasına karşın, nerdeyse paralı askerlerin sultasına girmişlerdi. Makedonyalı Philippos[1], Epaminandos'un ölümünden sonra Thebaililer tarafından komutanlığa getirilmişti. Utkudan sonra özgürlüklerini aldı ellerinden. Dük Filippo ölünce, Milanolular Venediklilere karşı Francesco Sforza'yı parayla tuttular. Sforza Venedikliler Caravaggio Savaşı'nda alt ettikten sonra düşmanla birleşip para karşılığı hizmet verdiği Milanolulara karşı tavır aldı. Baba Sforza, Napoli Kraliçesi Giovanna'nın bir askeriyken bir anda onu silahsız, ortada bıraktı. Kraliçe de tahtını yitirmemek için kendisini Aragona kralının kucağına atmak zorunda kaldı.[2]

1 Büyük İskender'in babası.

2 Napoli Kralı Ladislao'nun hizmetinde bir komutan olan Muzio Attendolo Sforza. 1414'te kralın ölümünden sonra tahta geçen Kraliçe II. Giovanna'ya 1426'da başkaldırdı. Kraliçe Aragona ve Sicilya Kralı Alfonso'yu oğul ve veliaht olarak tanıyarak destek sağladı.

6. Ama Floransalılar ve Venedikliler, zamanında bu askerler sayesinde çok güçlendiler ve komutanlar hükümdarlığa göz dikmeden ülkeyi savunmayı sürdürdüler diye biri bana karşılık verecek olursa, ona vereceğim yanıt, bu konuda Floransalılara yazgının yardım ettiğini söylemek olacak. İhtiraslarından korkacakları komutanlardan kimileri savaş kazanamadılar, kimileri dirençle karşılaştılar, kimileri ihtiraslarını başka biçimde doyurdular. Savaş kazanamamışlardan biri Giovanni Acuto idi.[1] Savaş kazanamadığı için bağlılığını anlamak olanaksızdı. Ama eğer savaş kazanmış olsaydı, Floransalılar onun egemenliğine girerdi, bunu herkes biliyordu. Sforza'nın karşısında her zaman Braccio vardı ve birbirlerini sürekli denetliyorlardı. Francesco, Lombardia'ya göz koymuştu; Braccio ise Kilise ve Napoli Krallığı'na. Ama yakın zamanda oluşan bir olaya gelelim. Floransalılar Paulo Vitelli'yi kendilerine komutan yapmışlardı. Vitelli çok akıllı bir adamdı ve yalın bir yurttaşken adı, sanı bilinen biri oldu. Pisa'yı haklamış olsaydı, Floransalılar ona boyun eğmek zorunda kalacaktı. Bunu hiç kimse yadsıyamaz. Ve eğer karşı tarafın komutanlığını üstlenmiş olsaydı, yapacakları hiçbir şey kalmayacaktı. Başka bir yere gönderemeyince de onun emrine boyun eğmek zorunda kalacaklardı.

7. Gelelim Venediklilere: Onların siyasal yaşamını irdelemek istersek (kara savaşlarına girmeden önce) kendi ordularıyla savaştıkları için kendilerinden emin ve etkin biçimde hareket ettiklerini söyleyebiliriz. Bu savaşlarda ülkenin seçkin insanları, silahlı halkıyla birlikte çok başarılı oldular. Ne ki karada savaşmaya başladıklarında aynı beceriyi gösteremediler. İtalya'nın geri kalan kısmında uygulanan yöntemlere başvurdular. Karadaki işgal girişimlerinin ilk zamanların-

1 İtalya'da Giovanni Acuto adını alan paralı asker komutanı İngiliz John Hawkwood. 1377'de Floransa'nın hizmetindeydi.

da küçük bir devlete sahip oldukları ve adı, sanı bilinen bir devletin yurttaşları oldukları için başlarındaki komutanlara pek aldırmadılar. Ama Carmagnola[1] adında bir komutanın yönetiminde, giderek daha çok toprak işgal etmeye başlayınca yaptıkları yanlışın ilk göstergesine tanık oldular. Carmagnola'nın Milano düküne karşı gözü pek savaştığını görmüşler ve onun komutasında dükü devirmişlerdi. Ne ki, daha sonra komutanın savaşlarda gönülsüz olduğunu, kazanmak istemediğini saptamışlar ve onunla artık savaş kazanamayacaklarını düşünmüşlerdi. Aldıkları toprakları yitirmemek için işine son veremeyeceklerini anlamışlar, kendi güvenliklerini sağlama almak için onu öldürmüşlerdi. Sonraları Bartolomeo da Bergamo, Roberto da San Severino, Pitigliano kontu[2] vd. gibi komutanları oldu. Onlarla başarı beklemiyor, yenilgi korkusu yaşıyorlardı. Nitekim Vailà'da olduğu gibi, sekiz yüz yılda uğraş vererek elde ettiklerini bir günde yitirdiler. Çünkü paralı askerlerin zaferleri geç, yavaş gelen, zayıf zaferlerdir. Ancak kayıpları beklenmedik ve olağanüstüdür. Benim paralı askerlerle ilgili olarak İtalya'daki bu örnekleri vermekteki amacım yıllardır paralı askerlerin sultasında kalan bu ülkede sorunun kökenine inmek ve yaşam süreçlerini görerek soruna çözüm bulmaktır.

8. Son zamanlarda imparatorluğun İtalya'nın dışına itilmesinden ve papanın dünyevi iktidar kazanmasından dolayı İtalya'nın birçok kent devletine bölünmüş olduğunu siz de anlamışsınızdır, çünkü büyük kent devletlerinin birçoğu, zamanında, imparatorun desteğini alarak kentleri baskı al-

1 Carmagnola Kontu Francesco Bussone. Komutan olarak önceleri Filippo Maria Visconti'nin, daha sonra da Venedik Cumhuriyeti'nin hizmetinde bulundu. 5 Mayıs 1432'de Venedik'te ihanetle suçlandı ve idam edildi.

2 1448'de Caravaggio'da Sforza'nın milislerine yenilen Bartolomeo Colleoni da Bergamo; 1482-1484 Ferrara Savaşı'nda Venediklilere komuta eden Roberto da San Severino. 14 Mayıs 1509'da Vailà (Agnadello) Savaşı'nda Venedikli milislere yenilen milis komutanı Pitigliano Kontu Niccolò Orsini.

tında tutan soylulara karşı direnişe geçtiler ve Kilise de dünya işlerinde söz sahibi olmak için bu ayaklanmaları destekledi; birçok kentte yalın yurttaşlar hükümdar oldu. Sonunda İtalya, Kilise'nin ve birkaç cumhuriyetin elinde kaldı ve gerek papazlar gerekse yalın yurttaşlar silah kullanmayı bilmedikleri için paralı askerler tutmaya başladılar. Paralı askerleri öne çıkaran ilk kişi Romagna eyaletinden Alberigo da Conio'dur.[1] Onun yetiştirmeleri arasında, diğerlerinin yanı sıra, dönemlerinde tüm İtalya'ya egemen olan Braccio ve Sforza vardı. Bugünlere gelinceye kadar bunların ardından paralı askerlere komuta eden başkaları geldi. Paralı askerlerin erdemi(!) nedeniyle İtalya Kral Charles'ın istilasına uğradı, Kral Louis'nin ülkeyi soyup soğana çevirmesine boyun eğdi, Kral Ferdinando'nun baskısına ve İsviçrelilerin hakaretine uğradı.

9. Uyguladıkları savaş dizgesi içinde kendilerini öne çıkarmak için piyadelerin saygınlığını kıracak yöntemler uyguladılar. Böyle yapmalarının nedeni siyasal iktidara sahip olmadıkları ve ancak paralı asker oldukları için, az sayıdaki piyade saygınlık kazanmalarına yaramıyor, çok sayıdakileri de besleyemiyorlardı. Böylece yalnızca süvari askerlerle yetinen komutanlar hem iyi para hem de şan şeref kazanıyorlardı. Giderek sayıları azalan piyadeler o kadar küçüldüler ki yirmi bin askerin bulunduğu bir birlikte sayıları iki bini geçmez oldu. Bunun ötesinde gerek kendilerini gerekse askerlerini yormamak ve korku yaşamasını engellemek için her yolu denediler; savaşta birbirlerini öldürmediler; fidye istemeden esir alıp esir vermek gibi kaçamaklara başvurdular. Geceleri saldırmazlardı, kuşatılmış olanlar kuşatanlara karşı saldırıya geçmezlerdi. Ordugâhın çevresinde ne siper kazar, ne hendek açarlardı, kışın sefere çıkmazlardı. Tüm bunlar kendi askeri yönetmeliklerine uygundu ve başvur-

1 Conio Kontu Alberigo da Barbiano.

dukları bu yollar, dediğim gibi, yorulmamak ve tehlikeye girmemek için yaptıkları kaçamaklardı. Ne ki, bu uygulamalar öyle boyutlara ulaştı ki İtalya aşağılandı ve köleliğe sürüklendi.

XIII

Yardımcı, Karma ve Ulusal Askerler

1. Yardımcı askerler de gereksiz olan diğer askerlerdir. Bunlar güçlü kişilerin elindeki askerlerdir ve yardıma çağrıldıklarında gelip sana destek veren ve seni savunan askerlerdir. Bunun somut örneğini son zamanlarda Papa Giulius'da gözlemledik. Ferrara kuşatmasında paralı askerlerin işe yaramadığını görünce yardımcı askerlere başvurdu ve İspanya Kralı Ferdinando'dan askerleriyle gelip kendisine yardım etmesini diledi. Yardımcı askerler kendileri için iyi ve yararlı olabilirler, ama yardıma çağıran kişi her zaman zararlıdır, çünkü yitirdiğinde soluğu kesilir, kazandığında onların tutsağı olur.

2. Eski çağlar bu örneklerle dolu olmasına karşın ben yeni bir örneği, Papa II. Giulius örneğini, vermeden geçemeyeceğim. Yaptığı iş öylesine akıl dışıydı ki Ferrara'yı ele geçirmek için kendisini bir yabancının ellerine bırakıvermişti. Ne ki, yazgısı ona yardım etmiş ve yanlış yapmasının cezasını çekmesin diye kendisine yeni bir seçenek sunmuştu. Yardımcı askerleri Ravenna'da yenilgiye uğrayınca, ortaya çıkan İsviçreliler kendisinin ve başkalarının beklentilerinin tersine galip gelenleri yenmişti. Papa kaçan düşmanlarının eline düşmekten kurtulmuş; yardımcı askerlerin de esiri olmamıştı, çünkü savaşı yardımcı askerlerin katkısı olmadan başka bir askeri gücün desteğiyle kazanmıştı.[1] Floransalılar askeri

1 11 Nisan 1512'de Ravenna'da Fransızlar önce İspanyolları yendiler. Ancak komutanları Gaston de Foix ölünce Lombardia ve Romagna'dan çekilmek zorunda kaldılar.

güçten yoksun oldukları için on bin Fransız askerini Pisa'yı almak için yolladılar. Yaşamlarında başlarına gelebilecek en kötü felaketlerden biriyle burun buruna geldiler. Kostantinapolis imparatoru komşularının saldırısına karşı koyabilmek için Yunanistan'a on bin Türk çağırdı. Savaş bitince bu adamlar Yunanistan'dan çıkmadılar. Bu olay, Yunanistan'ın kâfirlerin egemenliğine girmesinin yolunu açtı.[1]

3. Savaş kaybetmek isteyen bu silahlardan yararlanmaya kalksın, çünkü bu birlikler paralı askerlerden daha tehlikelidir. Çünkü bunlar yumruk gibi oldukları ve başkalarının emrine girmeye alışık oldukları için felaket kapıdadır. Oysa paralı askerler senin bulduğun ve maaş verdiğin, ayrıca devşirme askerler oldukları için savaş kazanmış olsalar da sana zarar vermek bağlamında daha çok zamana gereksinimleri vardır ve daha çok fırsat kollamaları gerekir. Ayrıca başlarına koyacağın bir üçüncü kişi de sana zarar verebilecek güce kolay kolay ulaşamaz. Kısacası, paralı askerlerin gönülsüzlükleri, yardımcı askerlerin de becerisi en büyük tehlikedir.

4. Akıllı bir hükümdar her zaman bu askeri güçlerden uzak durmuş ve ulusal askerleriyle sorunlarını gidermiştir; başkalarının silahlarıyla kazanmayı gerçek bir zafer saymadığı için başkalarının silahlarıyla kazanmak yerine kendi silahlarıyla yitirmeyi yeğlemiştir. Burada Cesare Borgia ve eylemlerinden söz etmeden geçemeyeceğim. Romagna'ya yardımcı askerlerle girdi ve oraya götürdüğü Fransızların desteğiyle Imola ve Forlì'yi aldı. Ne ki bu silahlara güvenmediği için daha az tehlikeli olacağını düşündüğü paralı askerlere yöneldi ve Orsini ve Vitelli'yi hizmetine aldı. Onları da denedikçe kaypak, güvenilmez ve tehlikeli buldu ve ortadan kaldırdı, kendi güçlerine döndü. Dükün Fransızlarla olduğu zamanki

---

1 Paleoglarla hanedan kavgası içinde olan Ioannes Cantacuzenus 1346'da Osmanlılardan yardım dilemiştir. Orhan Bey, oğlu Süleyman'ın komutasında büyük bir askeri birlik yollamıştır.

saygınlığıyla Orsini ve Vitelli ile olan iş birliğindeki saygınlığı ve öz askerleriyle birlikteliğindeki saygınlığı karşılaştırıldığında bu askerler arasındaki fark rahatlıkla görülebilir. Dükün öz askerleriyle yakaladığı saygınlığının giderek büyüdüğü ve tüm ordularının başkomutanı olduğunda hiçbir zaman bu kadar saygınlık kazanamadığının ayırdına varılacaktır.

5. Ben günümüze yakın İtalyan örneklerinden uzaklaşmak istemezdim, ama yukarıda adını andığım Syrakusalı Hieron'dan söz etmeden edemeyeceğim. Bilindiği gibi Syrakusalılar onu orduların başkomutanı yaptı. O da paralı askerlerin, bizim İtalyanlar gibi komutanlar olduğunu bildiği için onlardan bir fayda gelmeyeceğini anladı ve onları tutamayacağı gibi işlerine son veremeyeceğini de düşündüğünden hepsini ortadan kaldırttı ve ardından başkalarının silahlarıyla değil, kendi silahlarıyla savaştı. Bir başka örnekle bellek tazelemek istiyorum. Bu örnek *Eski Ahit*'ten bir örnek: Davud, Samuel'e gelerek Filistinli isyancı Calut'a karşı savaşmak istediğini söyler. Samuel, onu yüreklendirmek için kendi silahlarını ona verir. Bu silahları kuşanır kuşanmaz o silahlarla benliğini ve gücünü bulamayacağını ve düşmanla kendi sapanı ve bıçağıyla dövüşeceğini söyler. Sonuçta şunu söyleyeceğim: Başkalarının silahı ya insanların üstünden dökülür, ya insana ağırlık verir ya da dar gelir.

6. XI. Louis'nin[1] babası VII. Charles[2] yazgısı ve becerisi sayesinde İngilizleri Fransa'dan kovarken insanın kendi öz silahlarıyla kuşanmış olmasının önemini anlar ve krallığında atlı ve piyade birliklerinin oluşturulmasını sağlar. Ne ki oğlu Louis piyade birliğini ortadan kaldırır ve İsviçreli paralı askerlere yönelir. Bu yanlışı başkaları da yapar. O yanlış, şimdi de somut biçimde görüldüğü gibi, krallığın tehlikelerle karşılaşmasına neden olmuştur. İsviçrelilere saygınlık ka-

1 1461-1483 yılları arasında Fransa kralı.
2 1422-1461 yılları arasında Fransa kralı.

zandırmış, ancak kendi askeri gücünü küçük düşürmüştür. Piyade birliğini ortadan kaldırılmasıyla atlı gücünü başkalarına bağımlı kılmıştır. İsviçrelilere bağımlı olmaları sonucu, tek başlarına savaş kazanamaz inancı yerleşmiştir yüreklerine. Bunun ardından Fransızlar İsviçrelilere karşı koyamadıkları gibi, onlarsız tek başlarına başkalarıyla baş edemez olmuşlardır. Fransız ordusu karma bir ordu olmuştu; bir bölümü kendi askerlerinden, bir bölümü paralı askerlerden oluşmuştu. Bu karma ordu tümüyle bir yardımcı ordudan ya da tümüyle paralı askerlerden oluşan bir ordudan daha iyidir, ama kendi ulusal ordusundan çok daha verimsizdir. Verdiğimiz örnek yeterlidir. Eğer Charles'ın kurduğu düzen sürdürülmüş ve geliştirilmiş olsaydı, Fransa krallığıyla kimse baş edemezdi. Ne ki insanlar iyi olarak gördükleri ve başladıkları bir işin altında yatan yanlışı görmezler, bu da insanların sağduyudan ne kadar yoksun olduklarını gösterir, tıpkı yukarıda sözünü ettiğim ince hastalık gibidir bu.

7. Bir hükümdar ülkesindeki kötülükleri doğduğunda görmüyorsa, akıllı biri değildir. Bu nitelik çok az sayıda insanda vardır. Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü araştırmaya kalktığımızda birincil nedenin Gotlardan aldıkları paralı askerler olduğunu görürüz. İmparatorluğun güç yitirmesi buradan başlamıştır. Romalı saygınlığını yitirdikçe Gotlar saygınlık kazanıyordu. Kendi öz silahlarınız yoksa hiçbir hükümdarlık güvende değildir. Dahası, düşmanlarına karşı onu yüreğiyle savunacak kimsesi kalmadığı için yazgının oyuncağı olacaktır. Buna ilişkin bir atasözü vardır: "*Quod nihil sit tam infirmum aut instabile, quam fama potentiae non sua vi nixa.*"[1] Hükümdarın öz silahlı gücü ya uyruklarından, ya yurttaşlarından ya da kendi adamlarından oluşur, geri kalanı ya

1 Yazar aklında kaldığınca yazmış. Tümcenin aslı şöyledir: *Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est quam fama potentiae non aua vi nixae.* (Hiçbir şey kendi öz gücüne dayanmayan bir iktidar sanı gibi tutarsız ve hastalıklı olamaz) Tacitus, *Annales*, XII, 19.

paralı ya da yardımcı askerlerdir. Böyle bir orduyu nasıl düzenlemek gerektiğini öğrenmek için yukarıda belirttiğim dört örneğe[1] ve Büyük İskender'in babası Philippos'un[2] ve çok sayıda hükümdarlık ve cumhuriyetin oluşturdukları ordulara bakmak yeterlidir. Bu düzenlemelerin altına imzamı koyarım.

XIV
Hükümdarın Orduya İlişkin Görevleri

1. Bir hükümdarın savaştan, savaşla ilgili yöntem ve düzenlemeden başka bir ereği, bir düşüncesi, bir uğraşısı olmamalı; çünkü savaş, komuta eden kişiye özgü tek sanattır. Bu sanat içeriğinde öyle bir erdem barındırır ki kalıtsal yoldan hükümdar olanın hükümdarlığa çakılıp kalmasını, yalın yurttaşın da hükümdar olmasını sağlar. Tersine, silahlardan çok şatafata önem veren hükümdarların iktidarlarını yitirdikleri bir gerçektir. İktidarın yitirilmesinin birincil nedeni bu sanatın işlevini yadsımak, iktidarı kazanmana yol açan neden de bu sanattan anlamaktır.

2. Francesco Sforza silahlandığı için yalın bir yurttaşken dük oldu, oysa çocukları askerliğin sıkıntılarından kaçacağım diye dükken yalın yurttaşa dönüştüler.[3] Silahtan uzak durmanın verdiği zararlardan bir başkası da insanın küçük düşmesine neden olmasıdır. Daha sonra söyleyeceğim gibi, bir hükümdarın bulaşmaması gereken onursuzluklardan biri de başkaları tarafından aşağılanmaktır. Çünkü silahlı biriyle silahsız biri kıyaslanamaz, silahlı birinin isteyerek si-

1 Cesare Borgia, Hieron, VII. Charles ve Davud.

2 Philippos o dönemde Helen dünyasının en üstün askeri gücünü oluşturan Makedon falanj birliklerini kurmuştur.

3 Ludovico il Moro 1500 yılında iktidardan düştü. Oğlu Massimiliano Sforza (1493-1530) da Kutsal Birlik (1512) sayesinde başa geçti, ama Fransa Kralı I. François'nın Marignano'daki zaferinden sonra (13 Eylül 1515) iktidarını yitirdi.

lahsız birinin emrine girmesi ve silahsız birinin silahlı emir erleri arasında kendini güvende duyması aklın alacağı bir şey değildir. Birinde küçümseme, diğerinde kuşku varken, birlikte çalışıp verimli olmaları olanaklı değil. Askerlikten anlamayan bir hükümdar, sözünü ettiğim başka sıkıntılarının yanı sıra, askerleri tarafından beğenilmez, kendisi de askerlerine güvenmez.

3. Bu nedenle hükümdar, savaş fikrinden hiç mi hiç uzak kalmamalıdır ve barışta savaşta olduğundan daha çok bu düşünceyle boğuşmalıdır. Bu da iki biçimde olur: Biri kuramsal; diğeri kılgısal. Kılgısal olarak yapacağı işlerin başında ordularının düzenini sağlamak, talim ve terbiyesini yerine getirmektir, ayrıca her zaman ava gitmektir. Ava giderek bedenini sıkıntı ve yorgunluklara alıştırabileceği gibi yerleşim merkezlerinin konumunu, dağların nasıl yükseldiğini, vadilerin ağızlarının nereye açıldığını, ovaların nerelere yayıldığını ve nehirlerin, bataklıkların özelliklerini öğrenecektir. Önem vermesi gereken böylesi bir deneyimin iki yararı vardır. Birincil olarak ülkesini tanımayı öğrenir ve ardından onu savunmayı, ikincil olarak tanıdığı o yerleşim merkezlerinden sonra tanımak zorunda olduğu merkezleri daha rahat bulgulamak olanağını bulur. Çünkü Toscana bölgesindeki tepeler, vadiler, ovalar, nehirler ve bataklıklar öteki eyaletlerdekiyle benzerlik gösterirler. Bir eyaletteki yerleşim merkezini tanımak demek, ötekilerini tanımak anlamına gelir. Bu deneyimden yoksun hükümdar, bir başkomutanın bir olmazsa olmazından uzak kalır. Bu deneyim hükümdara düşmanın bulunduğu yeri, ordugâhını, orduları nasıl yönlendirmesi gerektiğini, günleri ne şekilde planlamayı ve kuşatmayı kendi yararına olabilecek biçimde nasıl yapacağını gösterir.

4. Yazarlar, Akhaların hükümdarı Philipoimen'e[1] değer gördükleri birçok yeteneğinin yanı sıra barış zama-

1 Philipoimen (MÖ 253-183): Akha Birliği'nin başı.

nında savaş taktiklerini düşünmekten geri kalmadığı yönündeki övgülerini de dile getirmişlerdir. Araziye çıktığında sık sık mola verir ve yanındakilerle konuyu tartışırmış: –Diyelim ki düşman şu tepenin üzerine mevzilenmiş olsun, biz de burada karargâh kurmuş olalım, hangimiz daha kazançlı çıkarız? Savaş düzenini koruyarak nasıl ilerleyebilir ve üstlerine gidebiliriz? Çekilmek istediğimizde ne yaparız? Ya da onlar çekilmek istediğinde, biz onları nasıl izleriz?– Bir ordunun başına gelebilecek tüm olasılıkları tartışır, onların fikirlerini alır, kendi görüşünü gerekçeleriyle sergilermiş. Bu kılgısal deneyimleri nedeniyledir ki ordularıyla sefere giderken üstesinden gelemediği sorun olmazmış.

5. Kuramsal çalışmalara gelince: Hükümdarlar tarih okumalılar ve tarihteki ünlü kişilerin girişim ve eylemlerini öğrenmeliler. Savaşta nasıl davrandıklarını, galibiyetlerinin ve yenilgilerinin nedenlerini araştırmalılar, yenilgilerden uzak durmayı, galibiyetlere öykünmeyi öğrenmeliler. Özellikle kendisinden önce yaşamış övgüye değer, şanlı, şöhretli birine öykünen, ayrıca eylem ve girişimlerini aklından çıkarmayan ünlü birinin geçmişte yaptığını yaşama geçirmeye gayret göstermeli. Büyük İskender'in Akhilleus'a[1], Caesar'ın Büyük İskender'e, Afrikalı Scipio'nun[2] Kyros'a öykündüğü söylenir. Ksenophon'un[3] yazdığı Kyros'un yaşam öyküsünü okuyan herkes Scipio'nun bu öykünmeden ne denli şan ve şeref kazandığını, Ksenophon'un Kyros'la ilgili sözünü ettiği namusluluk, sevecenlik, insanlık, cömertlik konusunda Scipio'nun öykündüğü kişiye ne kadar çok benzediğini görecektir. Akıllı bir hükümdar aynı şekilde davranmalıdır. Ve barış zamanında el el üstüne koyup oturmamalıdır. Savaş sı-

1 Homeros'un *İlyada*'daki en önemli kahramanlarından.
2 MÖ 235-183 yıllarında yaşamış Afrikalı sanıyla anılan Romalı komutan.
3 MÖ 430-355 yılları arasında yaşamış Atinalı tarihçi ve filozof.

rasında yararlanabilmek için kendisini kılgısal ve kuramsal olarak eğitmelidir. Öyle ki yazgısı değiştiğinde karşı koyabilmek için hazırlıklı olsun.

XV

İnsanlar, Özellikle Hükümdarlar Nelerden Övgü, Nelerden Yergi Alırlar?

1. Şimdi de sıra bir hükümdarın uyrukları ve dostlarına nasıl davranması, hangi tutum içinde olması gerektiğini incelemeye geldi. Bu konuda çok yazıldığını biliyorum. Ben de yazıyorum, ama şimdiye dek yazılanlardan ayrıldığım için kendini beğenmişlikle suçlanacağımdan kuşku duymuyorum. Ne ki, benim niyetim anlayana yazmak olduğu için imgelem dünyasının değil, somut gerçekliğin ardından gitmenin gereğini düşünüyorum. Çoğu kişi gerçek yaşamda var olmamış, bilinmemiş birçok cumhuriyet, hükümdarlık düşlemiştir. Gerçek yaşamla, düşlenen yaşam birbirinden o kadar uzaktır ki olanı bırakıp olması gerekenin arkasından giden kişi elindekinden de olur. Çünkü her şeyde ve yerde iyilik perisi kesilen kişi o kadar kötü içinde yıkıma uğrar. Bu nedenle bir hükümdarın, ayakta kalabilmek için iyi olmamayı ve iyiliği yerine göre kullanmayı öğrenmesi gerekir.

2. Düş ürünü hükümdarlarla ilgili konuları bir yana bırakıp gerçekler üstüne konuşacak olursak tüm insanlar, özellikle hükümdarlar, yüksek makamlarda bulunmaları nedeniyle, söz konusu olduklarında birtakım niteliklerine dayalı olarak övgü ya da yergi alırlar. Buna göre kimileri cömert, kimileri cimri (Toscana ağzında bu böyledir; çünkü dilimizde "pinti"yi çalıp çırparak mal mülk sahibi olanlar için, "cimri"yi eli cebine gitmeyenler için kullanırız) kimileri hayırsever, kimileri açgözlü olarak bilinir. Kimileri acımasız, kimileri yufka yürekli; kimileri sözünde durmaz, kimileri sadıktır; kimisi kadınsı ve ödlektir, kimisi yavuz ve cesur;

kimisi alçakgönüllü, kimisi kibirlidir; biri zındıktır, diğeri dindar; biri cin fikirli, diğeri hödüğün teki; biri geçimsiz, diğeri geçimli; biri ağırbaşlı, diğeri hoppa; biri dini bütün, diğeri imansız vb.

3. Biliyorum ki herkes yukarıda saydığım niteliklerden iyi olanların bir hükümdarda bulunmasının çokça övgüye değer bir şey olduğunu söyleyecektir. Ne ki, tümüne birden sahip olunamayacağına göre, olunsa bile, insanın doğası gereği, gerektiği biçimde kullanamayacağı için, hükümdar kendisini yerinden edecek iğrenç alışkanlıkların utancından uzak durmalıdır. Ayrıca kendisini yerinden etmeyecek alışkanlıkların neden olacağı yergilerden kaçınmalı, kaçınamıyorsa fazla tasalanmamalı. Öte yandan onlarsız devleti ayakta tutmanın zor olacağı kimi yergilerden kaçmamalı. İlginçtir, sana kusursuz gözüken bir yol felaketin olurken, tam tersine, kusurlu gözüken bir yol sana güven ve esenlik sağlayabilir.

XVI

Cömertlik ve Cimrilik Üstüne

1. Başlığa taşıdığımız niteliklerin ilkinden başlarsak, bir hükümdarın cömert olarak tanınmasının iyi bir şey olduğunu söylemek isterim. Ne ki, böyle tanınacaksın diye cömertlik göstermen seni ancak batırır, çünkü cömertliği olması gereken biçimde mantıklı kullanacak olursan, adın ne cömerde ne de cimriye çıkar. Ama hükümdar, insanlar arasında adının cömerte çıkmasını istiyorsa, şatafat ve gösterişten uzak kalamaz. Böyle yapan hükümdar da tüm varsıllığını bu tür etkinliklerde yiyip bitirir. Sonunda adının cömert olarak kalmasını istiyorsa, sınırsız bir biçimde vergi alır ve başka zorlamalar getirerek halkını cendereye sokar, kısacası, para sağlamak için yapamayacağı şey yoktur. Bu da uyruğunun gözünde nefret uyandıracak; yoksul düşünce de saygınlığını

yitirecektir. Ayrıca cömertliğiyle az kişiyi mutlu ettiği, çok kişiyi kırdığı için en ufak bir sarsıntıyı duyumsar ve en ufak bir kargaşada iktidarını yitirmekle burun buruna gelir. Durumu gören hükümdar geri adım atmaya kalkınca da bu kez adı cimriye çıkar.

2. Adının cömerte çıkmasını bekleyen herhangi bir hükümdarın zarar görmeden bu sanla anılması olanaklı değildir. Ne ki, akıllı biriyse, adının cimriye çıkmasından gocunmamalıdır. Çünkü zaman içinde tutumlu davranarak gelirinin kendisine yeterli geldiğini, düşmanlarına karşı kendisini savunabildiği ve halkını sıkıntıya sokmadan tasarımlarını yaşama geçirebildiği ve adının daha çok cömerte çıktığının ayırdına varacak, ardından, hiçbir şeyine dokunmadığı büyük çoğunluğa cömert, bir şey vermediği azınlığa cimri gözükecektir. Zamanımızda adı cimriye çıkmışların dışında büyük işler yapana rastlamadık, diğerleri batmışlardır. Papa II. Giulius papa olabilmek için cömert sanından yararlanmışsa da savaş yapabilmek için bu sanını bir tarafa bırakmıştır. Günümüzdeki Fransa Kralı XII. Louis halkına olağanüstü vergiler koymadan birçok savaş yapabilmişse, bunun nedeni tutumluluğunu öne çıkararak gereksiz harcamaları önlemiş olmasıdır. Şimdiki İspanya kralı cömert davranmış olsaydı, tüm bu girişimlerini yapamaz ve başarılı olamazdı.

3. Buna göre bir hükümdar uyruğunu soyup soğana çevirmediği, ülkesini savunabildiği, yoksullaşmaktan ve aşağılanmaktan kaçınabildiği, açgözlülük etmediği için cimri diye tanınıyorsa, kendini hor görmemeli. Çünkü bu niteliği bir hükümdarı ayakta tutan kusurlardan biridir. Birileri çıkar da bana Caesar cömertliğiyle imparator oldu, birçokları da cömert oldukları ya da öyle bilindikleri için yüksek mevkilere ulaştılar derse, ben de ona, ya sen doğuştan hükümdarsın ya da olmak yolundasın, derim. Birinci durumda cömertlik tehlikelidir. İkinci durumda cömert olarak bilinmek gereği

vardır. Caesar, Roma imparatoru olmak isteyenlerden biriydi. Ama iktidara geldikten sonra uzun süre yaşasaydı ve giderlerini kısmasaydı imparatorluğu batırırdı. Bu sözüme karşılık olarak gene birileri bana, birçok hükümdar ordularıyla büyük işler başardı, ama cömert kişiler olarak bilinirlerdi derse, ben de ona, hükümdar ya kendisinin ve uyruğunun ya da başkalarının kesesinden yer, derim. Birinci durumda ölçülü olmak zorundadır, ikinci durumda cömertliği elden bırakmamalıdır.

4. Askerleriyle sefere çıkan, kentleri yağmalayan, talan eden, başkalarını haraca bağlayarak geçinen hükümdar cömert olmak zorundadır. Tersi durumda arkasında kimseyi bulamaz. Senin ve uyruğunun malı olmayanları sen de tıpkı Kyros, Caesar ve İskender gibi bol keseden dağıtabilirsin, çünkü başkasının kesesinden cömertlik etmek saygınlığını azaltmaz, artırır. Sana zarar verecek olan bir tek kendi malını çarçur etmektir. Cömertlik kadar kendi kendini yiyip bitiren bir şey yoktur. Cömert olduğun sürece cömertlik yapacak gücün kalmaz, ya yoksul ve aşağılık biri olursun ya da yoksulluktan kaçmak için açgözlü ve iğrenç. Bir hükümdarın nitelikleri içinde dikkat etmesi gereken, iğrenç ve aşağılık biri olmamaktır. Cömertlik insanı ikisine de sürükler. Adı cömerte çıkacak diye nefret uyandıran iğrenç bir açgözlü olmaktansa, nefret uyandırmayan iğrenç bir cimriye çıkması daha akılcıdır.

XVII

Zalimlik ve Merhamet Üstüne; Hükümdar Korkulan mı, Yoksa Sevilen Bir Kişi mi Olmalı?

1. Şimdi bir hükümdarda bulunması gereken diğer nitelikleri irdeleyelim. Bana göre, hükümdar zalim değil, merhametli biri olarak bilinmeyi istemelidir. Ama merhametini asla kötüye kullanmamalıdır. Cesare Borgia zalim biri olarak

bilinirdi. Ne ki o zalimliği Romagna'yı ayağa kaldırdı, birleştirdi, barış getirdi ve insanların iktidara bağlılığını sağladı. İyi incelendiğinde onun Floransalılardan daha merhametli olduğu saptanacaktır, çünkü Floransalılar merhametli olacağız diye Pistoia'nın yakılıp yıkılmasına göz yummuşlardır. Hükümdar uyruğunu bir arada tutmak ve iktidara bağlılığını sağlamak için adının zalime çıkmasından asla gocunmamalıdır; çünkü kimi hükümdarlar, bir iki acımasız örnek girişimleriyle, katliam ve yağmalar doğuracak karışıklıklara merhametler nedeniyle seyirci kalanlardan daha merhametli olduklarını göstermişlerdir. Karışıklıklar genellikle herkesin huzurunu kaçırırken, hükümdarın acımasızlığı ancak bazılarınınkini kaçırır. Tüm hükümdarlar içinde, yeni hükümdarlıkların tehlikelerle dolu olması nedeniyle hükümdarının acımasızlığı kaçınılmazdır. Vergilius[1] Didone'nin[2] ağzından şunları söyler:

Res dura, et regni novitas me talia cogunt
Moliri, et late fines custode tueri.[3]

Ama gene de hükümdar tehlikelerin varlığına kolayca inanmamalı ve eyleme de geçmemeli, ayrıca düş ürünü tehlikeler yaratıp gölgesinden de korkmamalıdır. İnsancı davranışıyla sakınganlığını dengeleyip kimi zaman acımasız, kimi zaman merhametli olmalı; ancak kendine çok güvenip umursamaz, aşırı güvensiz görünüp çekilmez biri olmamalıdır.

---

1 Publius Vergilius Maro (MÖ 70-MÖ 19): Latin şairi. Destansı şiir *Aeneis*'i yazdı.

2 Kartaca kraliçesi. Enea'ya âşıktı. Enea Roma'yı kurmak için Kartaca'dan ayrılırken öfkesinden ona şöyle söyler: "Dalgaların iğrenç artığı" Bir deniz kazasından sonra baygın Enea'nın bedeni Kartaca kıyılarına vurmuştu.

3 "İçinde bulunduğum zorluk ve iktidarda yeni olmam beni bu önlemleri almaya ve sınırlarımı korumaya zorluyor" (*Aeneis*, I, 563-64)

2. Bu noktada şunu tartışmalıyız: Hükümdar korkulacak biri olmaktan çok sevilecek biri mi, yoksa tersi mi olmalı? Buna verilecek yanıt şudur: Hem öyle hem böyle. Ama ikisini bir arada bulundurmak zor olduğu için, ikisinden birisi olmadığında sevilecek biri olmaktansa korkulacak biri olmak yeğdir. Çünkü genel olarak insanlarla ilgili şu söylenebilir: İnsanlar nankör, değişken, içten pazarlıklı, riyakâr, korkak ve çıkarcıdırlar; iyilik yaptığın sürece yanından ayrılmazlar; gerekmediğinde sana kanlarını, canlarını, mallarını, mülklerini, dahası evlatlarını bağışlarlar. Oysa gerektiğinde hepsi arkasını döner. Her şeyini insanların sözlerine bağlayan ve başka hiçbir hazırlığı olmayan hükümdar batar. Ruh soyluluğu ve büyüklüğüyle değil de para ile elde edilen dostluklar satın alınmış dostluklardır, gereksinim duyulduğunda kullanılamaz. İnsanlar korkulan bir hükümdardan çok, sevilen bir hükümdara daha kolay zarar verirler; çünkü sevgi bir zorunluluk bağıdır ve insanlar doğaları gereği çıkarları söz konusu olduğunda o bağı rahatlıkla koparır atarlar; oysa korku bağı insanın hiç aklından çıkaramadığı ceza ve cezalandırılmak kaygısıyla örülmüştür.

3. Hükümdar korku salmayı öyle ölçüler içinde yapmalı ki sevgi kazanamıyorsa da nefret de kazanmamalı; çünkü korkulacak biri olmakla nefret edilmeyecek biri olmak bir arada olabilir. Hükümdar, uyruğunun, yurttaşlarının malına, mülküne, karısına, kızına göz dikmezse nefret kazanmadan korku salabilir. Birinin kanına, canına kastettiğinde yeterli gerekçesi ve açık seçik bir nedeni olmalıdır. Ve özellikle başkasının malına, mülküne göz dikmemelidir, çünkü insanlar babalarının ölümünü kolaylıkla içlerine sindirebilirler, ama mal varlıklarından yoksun kalmalarını asla. Mala, mülke göz diken bir hükümdarın her zaman bir gerekçesi vardır; başkalarının sırtından geçinmeyi huy edinenler başkalarından yararlanmak için sözde neden bulabilirler. Can almak için gerekçe kolay kolay bulunmadığı gibi çok çabuk da unutulup gider.

4. Ama hükümdarın ordularıyla birlikte olup ordunun başına geçtiğinde adının zalime çıkmasına hiç mi hiç aldırmaması gerekir. Eğer böyle bir sanı yoksa, askerlerini bir arada tutmak ve savaşa sokmak gibi bir olanağı yoktur. Hannibal'in övgüye değer girişimleri içinde bunu da saymak gerekir. Her tür ırktan oluşan kalabalık bir orduya sahip komutanın yabancı topraklarda savaşa gittiğinde askerler arasında iyi günde, kötü günde olsun hiçbir anlaşmazlığa tanık olmadığı gibi, askerlerinin de kendisine karşı herhangi bir ayaklanma girişiminde bulunmadıkları bilinmektedir. Bu da onun son derece sert davranmasından başka hiçbir şeyden kaynaklanmamıştır. Bu özelliği ve başka becerileri onu askerlerin gözünde saygın ve korkulan biri yapmıştır. Ürkütücü özelliği olmasaydı, diğer becerileri bu etkiyi yapmaya yetmezdi. Bunu iyi göremeyen kimi yazarlar bir yandan onun yaptıklarına hayranlık duyarken, öte yandan bu sonucu sağlayan temel nedeni eleştirmekten geri kalmazlar.

5. Başka becerilerin yetmediğine örnek olarak Scipio'yu gösterebiliriz. Yalnız günümüzde değil, tarihin bütün dönemlerinde olağanüstü bir komutan olarak bilinen bu kişinin orduları İspanya'da kendisine karşı isyan ettiler. İsyanın tek nedeni imparatorun acıma duygusuydu. Merhameti nedeniyle askeri disipline sığmayan geniş özgürlükler tanımıştı askerlerine. Bu tavrı nedeniyle senatoda Fabius Maximus tarafından eleştirilmiş ve Roma ordusunun askeri disiplinini bozduğu söylenmişti. Lokrisliler Scipio'nun küçük rütbeli bir subayı tarafından yok edildikleri zaman, Scipio bunun intikamını almadığı gibi, bu subayın küstahlığını cezalandırmadı. Tüm bunlar Scipio'nun hoşgörüsünden kaynaklanıyordu. O kadar ki senatoda üyelerden biri onu savunma adına yaptığı bir konuşmada şöyle demişti: Kimi insanlar başkalarının yanlışlarını cezalandırmaktan çok bizzat kendileri yanlış yapmamak konusunda daha duyarlıdır. Scipio'nun bu tavrı sürseydi, kesinlikle zaman

içinde yıldızı sönerdi. Ne ki senatonun denetimi altında olduğu için bu tehlikeli niteliği açığa çıkmadığı gibi ayrıca ününün yayılmasına yaradı.

6. Korkulan mı, yoksa sevilen mi olmak konusuna dönecek olursak, sonuç olarak şunu söylemek isterim: Sevmek insanların istencine bağlı, korkmak hükümdarın. Erdemli bir hükümdar başkalarının değil, kendi elinde olana güvenmelidir. Dediğim gibi, yalnızca üzerine kin ve nefret çekmekten uzak durmalıdır.

XVIII

Hükümdarlar Sözlerinde Nasıl Durmalıdırlar?

1. Bir hükümdarın sözünde durmasının ve kurnazlık yapmadan içtenlikli davranmasının ne kadar övgüye değer olduğunu herkes bilir. Ne ki yaşayarak gördük ki zamanımızda büyük işler yapan hükümdarlar öyle sözlerinde duran kişiler değillerdir. Kurnazlıklarıyla insanların akıllarını çelmişler ve sonunda içtenlikli hükümdarlara da üstün gelmişlerdir.

2. İki ayrı savaşım yolu olduğunu bilmek gerekir: Biri yasalara uyarak, diğeri zora başvurarak. İlki insanlara özgü, ikincisi hayvanlara. Ne ki çoğunlukla birincisi yetmediği için ikincisine başvurulur. Bir hükümdarın her iki yolu da iyi kullanmayı bilmesi gerekir. Bu ilke hükümdarlara eskil yazarlarca üstü kapalı olarak öğretilmiştir. Bu yazarlar Akhilleus'un ve diğer birçok eskil hükümdarın yetiştirilmeleri için Kentaur Kheiron'un[1] okuluna verildiklerini ve orada eğitildiklerini yazar. Yarı insan, yarı hayvan bir öğretmenin denetiminde eğitilmenin anlamı, hükümdarların iki kimlikli olmaları gereğini göstermekten başka bir şey değildir; biri olmadan diğerinin sürekliliği söz konusu olmaz.

---

1 Helen mitolojisinde Akhilleus'u eğiten yarı insan, yarı at bir yaratık.

3. Hayvan kimliğine bürünmeyi bilmesi gereken bir hükümdar hayvanlardan tilki ve aslanı yeğlemelidir. Çünkü aslan tuzaklardan, tilki de kurtlardan korunamaz. Bu nedenle tuzaklardan korunmak için tilki, kurtlara karşı koyabilmek için aslan olmak gerekli. Yalnızca aslan olarak kalmak isteyenler bu işten anlamayanlardır. Eğer söz vermesini gerektiren gerekçeler ortadan kalkmış ve verdiği söz aleyhine dönecekse, akıllı biri verdiği sözü tutmaz ve tutmamalıdır. İnsanlar iyi yaradılışlı olsalardı, bu ilkenin geçerliliği olmazdı, ama kötü yaradılışlı oldukları için sana verdikleri sözü tutmayacaklarına göre, senin de sözünde durman gerekmez. Hükümdarlar sözlerinde durmamalarına geçerli gerekçeler bulmakta hiçbir zaman zorlanmamışlardır. Buna zamanımızdan sayısız örnekler verebilirim; hükümdarların sözlerinde durmamaları nedeniyle kaç barışın, kaç anlaşmanın iptal edildiğini; tilkilik etmesini iyi bilenin işlerinin daha iyi gittiğini göstermek olanaklıdır. Ama bunu yaparken allayıp pullamak ve göz boyamak kaçınılmaz olduğu gibi, renk vermemek gerekir. Ve insanlar öylesine basitler ve günün gereklerine uymayı öylesine iyi bilirler ki aldatmaya kalkan kişi, karşısında aldanmaya hazır birini bulur her zaman.

4. Yeni örneklerden birini anmadan edemeyeceğim. VI. Alexander insanları aldatmaktan başka hiçbir şey yapmadı ve hiçbir şey düşünmedi, ama her zaman da aldatacak birilerini buldu. Onun gibisi gelmemiştir. Hiç kimse verdiği sözlerde onun gibi inandırıcı değildi ve hiç kimse bu kadar heyecanla ant içerek verdiği sözleri hemencecik unutan biri de olmamıştır. Ne ki gene de açtığı üçkâğıtlar amacına ulaşmıştır, çünkü insanların bu zayıf yanını çok iyi biliyordu. Bir hükümdarın yukarıda saydığım niteliklerin tümüne sahip olması gerekmez, ama sahipmiş gibi görünmesinde yarar vardır. Dahası, şunu yüreklilikle söylemek istiyorum ki o niteliklerin tümüne sahip olmak ve onlara uymak tehlikelidir, oysa sahipmiş gibi görünmesi yararlıdır. Örneğin, merha-

metli, sadık, insancıl, dürüst ve dindar gibi görünmek ve gerçekte olmak gibi; ne ki olmamak gibi bir olasılık karşısında ruhunun buna hazır olması gerekir. Bununla şunu söylemek istiyorum: Bir hükümdar, özellikle yeni birisi iyi bilinmek adına sahip olması gereken bu niteliklerinden devleti ayakta tutabilmek amacıyla vazgeçmek ve iyilik yapmamak; verdiği söze, insanlığa ve dine karşı durmak zorunda kalabilir. Bu nedenle yazgının cilvesine ve olayların değişkenliğine karşı koyabilecek bir ruh kıvraklığına sahip olması gerekir. Yapabiliyorsa, iyilikten uzaklaşmasın, ama gerektiğinde kötü olmasını da bilsin.

5. Hükümdar, yukarıda saydığımız beş nitelikle ilgisi olmayan hiçbir şeyi ağzından kaçırmamaya özen göstermelidir. Öyle bir izlenim vermeli ki onu duyan, onu gören herkes ne kadar merhametli, sözünde duran, dürüst, insancıl, dindar demeli. Dindar görünmesi hiçbir şeyin gerekli olmadığı kadar gereklidir. Genellikle insanlar ellerinden çok gözleriyle yargılarlar; çünkü herkes görür, ama çok az kişi ne olduğunu duyumsar. Çok kimse sen nasıl görünürsen seni öyle görür, ama gerçekte ne olduğunu çok az kişi bilir; o çok az kişi de iktidarın gücünü arkasında bulan çoğunluğa karşı koyamaz. Hepimiz, tüm insanların özellikle hükümdarların eylemlerini sorgulayabileceğimiz bir yetkili makam olmayınca sonuca bakarız. Hükümdar başarılı olmak ve devleti ayakta tutmak için elinden geleni yapmalıdır. Başvurduğu yollar saygın ve övgüye değerdir, çünkü kalabalıklar görünüşe aldanır ve başarıya bakar, dünyada sıradan insanların üzerine çıkacak kimse de yoktur, dayanak noktalarını bulan çoğunluğun karşısında azınlığın söz hakkı olmaz. Zamanımızın, adı bizde saklı bir hükümdarı[1] barış ve sadakatten

1 Söz konusu olan İspanya Kralı Katolik Ferdinando'dur. Guicciardini onun için şöyle yazmıştır: "Sözünde durmayan biridir. Söz verirken tutmayacağını düşünerek verir. Bana göre insanların gözünü boyamasını ondan iyi bilen yoktur."

(imandan) başka bir şeyden söz etmiyor. Oysa ikisinin de can düşmanıdır. Birinden birine bağlılık göstermiş olsaydı, çoğu kez saygınlığını ya da iktidarını yitirirdi.

XIX

Aşağılanmak ve Nefret Edilmekten Nasıl Uzak Durmalı?

1. Yukarıda sözünü ettiğim niteliklerin en önemlilerini inceledim. Geri kalanları bu ortak ad altında ele almak istiyorum. Yukarıda kısmen söylediğim gibi, hükümdar kendisini küçük düşürecek ve kendisine karşı nefret uyandıracak durumlardan uzak durmalıdır. Bunlardan uzak durduğu sürece üstüne düşeni yapmış olacak ve öteki kusurlarından kendisine zarar gelmeyecektir. Hükümdarı nefret edilecek biri yapan açgözlü olması ve uyruğunun malına ve ırzına göz koymasıdır. Bundan kaçınmalıdır. Genellikle şereflerine ve malına, mülküne dokunmadığın sürece insanlar mutlu yaşarlar; ancak azınlığın açgözlülüğüne karşı savaşmak gerek, bunun da birçok yolu vardır ve kolaylıkla dizginlenebilir. Hükümdar, hoppa, kaypak, kadınsı, mızmız, kararsız olarak bilindiğinde aşağılanır; bundan tehlikeden kaçar gibi kaçmalıdır ve eylemlerinde büyük, coşkulu, ağırbaşlı, güçlü olduğunu göstermeye gayret etmelidir. Ayrıca uyruğun özel işlerindeki anlaşmazlıklarında, hükümdar aldığı kararların değişmezliği konusunda istencini ortaya koymalıdır. Ve bu fikrinde öyle bir kararlılık göstermelidir ki kimse onu aldatmayı ya da oyuna getirmeyi aklından geçirmesin...

2. Kendisiyle ilgili böyle bir izlenim bırakan hükümdar saygın bir kişidir. Uyruğu tarafından sayılıp sevilen bir kişi olarak bilindiğinde içeride herhangi bir oyuna gelmez ve dış güçlerin saldırısına uğramaz. Hükümdarın korkacağı iki güç vardır. Birincisi içeriden, uyruğundan gelecek olan; ikincisi dışarıdan, dış güçlerden gelecek olan. Dış güçlerden silah ve iyi dostlarının desteğiyle korunabilir ve iyi silahı varsa iyi

dostları da vardır. Ve dışarıdan huzursuz edecek bir şey gelmezse, içeride eğer bir tertiple karşı karşıya değilse, sorun yok demektir. Dışarıdan bir saldırı gelecek de olsa, eğer içeride düzenini kurmuş ve dediğim gibi, yaşıyorsa, cesaretini yitirmediği sürece, Spartalı Nabis'in yaptığı gibi her saldırıyı göğüsleyebilir.

3. Hükümdar, dışarıda herhangi bir hareketlilik yoksa, içeride uyruğundan gelebilecek gizli bir tertipten korkmalıdır. Hükümdar aşağılanmadığı, nefret edilmediği sürece ve halkını mutlu ettikçe bundan kaçınmış olacaktır. Bunu da yukarıda uzun uzun anlattığım gibi yapmak zorundadır. Hükümdarın darbelere karşı en önemli silahı, halkının nefretini çekmemektir. Darbe yapmaya kalkan biri hükümdarı öldürmekle halkı mutlu edeceğini düşünür. Ama halkı gücendireceğini düşünen bir darbecinin bu işi yapmasında çok büyük zorluklar vardır. Yaşananlara bakılacak olursa birçok darbenin yapıldığını, ancak çok azının amacına ulaştığını görürüz. Çünkü darbeci yalnız başına bu işi yapamayacağı gibi, ancak mutsuz olduğunu düşündüğü kişilerden kendisine yoldaş bulabilir. Ve darbeci mutsuz birine yüreğini açar açmaz mutlu olması için ona gereken malzemeyi sunmuş olur; darbeciyi ihbar etmekle her türlü rahatlığa ulaşacağını düşünür; öyle ki bu yana bakınca para, pul görecek, öte yana bakınca zan altında kalacak ve tehlike yaşayacaktır. Bu durumda darbecinin yanında olmasını istediği birinin ya candan bir dost ya da hükümdarın kararlı bir düşmanı olması gerekir.

4. Kısacası, darbecinin yanında yer almanın anlamı, korku, kıskançlık ve ceza görmenin ürkütücülüğünden başka bir şey değildir; oysa hükümdarın yanında olmak, iktidarın yanında olmak demektir; ayrıca onu savunan devletin, yasaların ve dostlarının desteğini görmek demektir. Buna bir de halkın yakınlığını eklerseniz, darbe girişiminde bulunabilecek korkusuz birine rastlamak olanaksızlaşır. Genellikle darbecinin darbeden önce korkuları vardır, oysa (halkı karşısı-

na aldığı için) darbeden sonra, halkın arasına karışamayacağından korkusu çok daha büyüktür.

5. Bu konuya ilişkin sayısız örnekler verilebilirim, ama ben atalarımızın zamanından kalma bir örnekle yetineceğim. Bologna'nın şimdiki hükümdarı Messer Annibale'nin atası Messer Annibale Bentivogli, Canneschilerin yaptığı darbe sonunda[1] öldürülünce tek varis olarak kundaktaki Messer Giovanni kalmıştı. Darbeden sonra tüm halk ayaklanmış ve ne kadar darbeci varsa öldürmüştü. Bunun da nedeni Bentivogli ailesinin o dönemlerde Bologna'da bırakmış olduğu olumlu izlenimlerden kaynaklanmaktaydı. Halkın Bentivogli ailesine göstermiş olduğu sevgi o denli büyüktü ki, Annibale öldürülünce ve yerine geçecek biri bulunamayınca, Floransa'da Bentivoglilerden olma, ama o zamana dek bir demircinin evladı olarak bilinen birini alıp kente getirmişler ve iktidarı elleriyle ona teslim etmişlerdi.[2] Bu genç, Messer Giovanni hükümdar olabilecek yaşa gelinceye dek kenti yönetmiştir.[3]

6. Bitiriyorum, hükümdar halkın sevgisini kazanmışsa darbelerden korkmamalı, ama halk onu düşman görüyor ve ondan nefret ediyorsa her şeyden ve herkesten korkmalıdır. İyi bir düzen kurmuş devletler ve erdemli hükümdarlar, seçkinleri kırmamaya, halkın beklentisine yanıt vermeye ve onu mutlu etmeye özen göstermişlerdir. Bu konu, hükümdarın üzerinde durması gereken en önemli konulardan biridir.

7. Zamanımızda iyi bir düzen kurmuş ve iyi yönetilen hükümdarlıklar içinde Fransa Krallığı vardır. Orada hükümdarın özgürlüğünü ve güvenliğini sağlayan sayısız iyi kurumlar söz konusudur. Onlardan ilki konsey ve onun yetkesidir. Ülkede düzeni sağlayan odur. Güçlülerin ihtirasını ve zorbalık-

---

1 Canneschilerin başı Battisto iktidarı ele geçirmek için Filippo Mario Visconti ile anlaşarak 14 Haziran 1445'te Annibale'ye darbe yaptı ve öldürdü.

2 Annibale'nin kuzeni Ercole Bentivogli ve Poppi adında bir kadından olma Santi adlı bir kişi. 1445-1462 yılları arsında kentte egemen oldu.

3 Giovanni Bentivogli, Papa II. Giulius'un girişimiyle iktidarından oldu.

larını bildiği için, onları yola getirecek biçimde ağızlarına gem vurulması gerektiğini bilir. Öte yandan halkın güçlülere karşı, korku üzerine kurulu nefretini bilen bir kurum olarak onlara güvence verilmesi gerektiğini de bilir. Bir başka deyişle, halkın yanında olmakla varsıl sınıfların nefretini çekmek ya da varsılların yanında olmakla halkın nefretini kazanmak gibi bir külfetten kralı kurtarmak bağlamında, kralın emrinde olmayan ve varsıllara karşı durup yoksulların yanında yer alan üçüncü bir yargı kanalı oluşturulmuştur. Kralın ve krallığın güvenliğini sağlayan bundan daha iyi, daha bilgece bir düzen ve daha güçlü bir aracı bulunamazdı. Bundan şunu çıkarabiliriz: Hükümdarların nefret uyandıran bu tür işlerde üçüncü kişi ya da kuruluşları görevlendirmelerinde, ama sevimli işleri kendilerinin yapmalarında yarar vardır. Bir sonuç daha çıkarmamız gerekirse, hükümdarın güçlülere değer vermesi ve halkın nefretini çekmemesi gerektiğini söylemek isterim.

8. Kimi Roma imparatorlarının yaşam serüvenlerini ve ölüm nedenlerini incelediğimizde bu söylediklerim kimilerine tutarsız gelebilir. Kimilerinin çok saygın kişiler olarak yaşadıklarını, erdemli ve yürekli kişiler olmalarına karşın, imparatorluklarını yitirdiklerini ve kendilerine karşı darbe yapan kendi adamları tarafından öldürüldüklerini söyleyeceklerdir. Bu itirazlara yanıt vermek için kimi imparatorların niteliklerini sayacağım ve imparatorluklarını hangi nedenlerden dolayı yitirdiklerini söyleyeceğim. Göreceksiniz ki bu nedenler, benim saydıklarımla çelişmemektedir. Bu arada bilenin bildiği, zamanın olaylarını gündeme getireceğim. Benim burada sıralayacağım imparatorlar, filozof Marcus'tan başlayıp, Maximinius'a dek uzanacaktır. Bunlar da şunlardır: Marcus, oğlu Commodus, arkasından Pertinax, Iulianus, Severus, oğlu Antoninus Caracalla, Macrinus, Elagabalus, Alexander ve Maximinus'tur.[1]

1 161'den 238'e dek.

9. Burada ilkin şunu belirteceğim, başka hükümdarlıklarda hükümdarların savaşım vermek zorunda kaldıkları yalnızca iki güç vardır: Biri, varsılların ihtirası, diğeri halkın küstahlığı. Oysa Roma imparatorları bir başka güce karşı da savaşım vermek zorunda kalmışlardır. Askerlerin açgözlülüğünü ve zulmünü göğüslemişlerdir. Bu iş o kadar zordu ki çoğu imparatorun başını yemiştir. Zor olan aynı anda askerleri ve halkı mutlu etmekti. Çünkü halk huzur istiyordu ve dingin yaradılışlı hükümdarları yeğliyordu; oysa askerler zorba, zalim, açgözlü ve asker ruhlu hükümdarlardan hoşlanıyorlardı. Böylesi uygulamalarla, hükümdarın halkın sırtından maaşlarını katlamasını, zulüm duygularını ve açgözlülüklerini doyurmasını bekliyorlardı.

10. Yaradılışlarından ve becerilerinin yetersizliğinden ötürü bu iki farklı istemi karşılayacak kadar saygınlık kazanamamış hükümdarlar iktidarlarını yitirmişlerdir. Hükümdarlardan çoğu, özellikle yeni olanlar iktidara gelip bu iki eğilimi bir arada tutmanın zorluğunu görünce ağırlıklarını askerden yana koyup halkın zarar görmesini pek önemsememişlerdir. Böyle davranmaları kaçınılmazdı. Çünkü hükümdarlar birilerinin kendilerinden nefret etmesini engelleyemedikleri için her şeyden önce halkı karşılarına almamaya özen göstermeliler; bunu da yapamazlarsa o zaman ellerinden geleni yapıp toplumun en güçlü kesiminin nefretinden uzak durmaya çalışmalılar. Ne ki, yeni olan hükümdarlar olağanüstü desteğe gereksinim duydukları için halktan çok askerlere yanaşmışlardır. Başarılı olmaları da askerlerin gözünde yarattıkları saygıya dayalı olmuştur.

11. Yukarıda söylediğim nedenlerden ötürü Marcus, Pertinax ve Alexander alçakgönüllü bir yaşamı seçen, adalet yanlısı, zulümden uzak duran, insancıl ve iyi insanlardı. Marcus'un dışında diğerlerinin sonu kötü oldu. Yalnızca

Marcus[1] onurlu biçimde yaşadı ve öldü. Çünkü Marcus kalıtsal yolla hükümdar olduğu için ne ona, ne ötekine gebe kaldı. Ayrıca onu halkın gözünde aranılan biri yapan birçok niteliğe sahip olduğu için, yaşadığı sürece her ikisini belirlediği ilkeler doğrultusunda tutmayı başardı ve nefret edilmediği gibi aşağılanmadı da. Oysa Pertinax askerlere karşın hükümdar olmuş biriydi ve askerler de Commodus zamanında rahat ve özgürce yaşamaya alıştıklarından Pertinax'ın öngördüğü ilkeli yaşam biçiminden rahatsız olmuşlardır. Yarattığı nefretin yanında bir de yaşlı olması nedeniyle aşağılanması, iktidarının daha ilk aylarında ortadan kaldırılmasına neden olmuştur.[2]

12. Şunu anımsatmakta yarar vardır; insanlar nefret etmek istiyorsa, iyi iş de yapsan nefret eder, kötü iş de. Ne ki yukarıda söylediğim gibi devleti ayakta tutmak isteyen hükümdar çoğunlukla iyi olmamaya zorlanır. Yerinde kalmak için desteklerine gereksinim duyduğunu sandığı kitleler kim olursa olsun, asker, halk, soylular, yozlaşmıştır; onları mutlu edebilmen için onların telinden çalmak zorundasın; o zaman yaptığın iyi işler de senin zararına olur. Biz şimdi Alexander'a gelelim. Onunla ilgili sayısız övgülerinin yanı sıra şunu da belirtelim: İktidarda kaldığı on dört yıl içinde hiç kimse yargılanmadan ölüme mahkûm edilmedi. Ne ki kadınsı biri olması ve annesinin sultasına girmesi nedeniyle aşağılandı ve askerin düzenlemiş olduğu bir darbeyle öldürüldü.[3]

13. Şimdi de Commodus, Severus, Antoninus Caracalla ve Maximinus'un davranış biçimlerini inceleyelim. Diğerleri-

1 Marcus Aurelius Antoninus (121-180). Pio Antoninus'un manevi oğlu. 161-169 yıllarında Lucio Vero ile birlikte 180'e dek iktidarını korudu. Filozof olarak ün saldı. *Düşünceler* adlı bir yapıtı var.

2 Publius Helvius Pertinax (126-193). Commodus'tan sonra tahta çıktı. Ancak saltanatının daha 87. gününde 26 Mart 193'te muhafızları tarafından öldürüldü.

3 Alexander Severus (208-235). Hristiyanlığa hoşgörüyle baktı. 222-235 yılları arsında iktidar oldu.

nin tam tersine onların çok zalim ve açgözlü olduklarını görürüz. Bu hükümdarlar askerleri mutlu etmek için halka ellerinden gelen kötülüğü yaptılar, ama Severus'un dışında tümü kötü bir sonla karşı karşıya kaldı. Çünkü Severus halka zulüm yapmasına karşın askerleri yanına almış ve çok erdemli olduğu için ülkeyi mutlulukla yönetmiştir.[1] Sahip olduğu erdem askerlerin ve halkın gözünde hayranlık uyandıran biri olmasını sağlamıştı; halk şaşkın ve kafası karışmış, askerler mutlu, saygılı olmak zorunda kalmışlardır. Eylemleri yeni bir hükümdar için büyük ve kayda değer olmuştur. Ben, şimdi, onun aslan ve tilki kimliğini ne kadar güzel kullandığını göstermek istiyorum. Bir hükümdarın bu kimliğe öykünmesinin çokça gerekli olduğunu yukarıda söylemiştim.

14. Severus, İmparator Iulianus'un[2] gevşekliğini bildiği için kendi askerleri tarafından öldürülen Pertinax'ın öcünü almanın yerinde olacağı gerekçesiyle Stiavonia'da[3] komuta ettiği ordusunu Roma'ya girmeye ikna etti. Böyle bir bahane ile imparatorlukta gözünün olmadığını ima ederek ordusuyla birlikte Roma'ya yürüdü; yola çıktığı haberi daha gelmeden, o İtalya'ya varmıştı. Roma'ya ulaşınca Senato korkusundan onu imparator seçerken, Iulianus'un ölümüne karar verdi. Bu başlangıçtan sonra Severus'u bekleyen iki sorun vardı, ancak ondan sonra tüm imparatorluğa egemen olabilecekti. Sorunun biri Asya'daydı. Orada doğu orduları komutanı Pescennius Niger[4] kendini imparator ilan ettirmişti, diğeri de gene gözü imparatorlukta olan batıdaki Albinus'tu.[5] İkisiyle birlikte kavgaya girişmenin tehlike-

1 Septimius Severus 193-211 yılları arasında hüküm sürdü.

2 Marcus Didius Iulianus Mart-Haziran 193.

3 Antik dönemdeki adıyla İllirya. Balkan yarımadasının Adriyatik sahilinde bir ülke.

4 Caio Pescennius Niger. Antakya'daki lejyon birliği komutanıyken isyan etti ve kendini imparator ilan etti (193).

5 Decius Claudius Septimius Albinus. Britanya'daki lejyon birliğinin komutanı.

li olacağını düşündüğünden Niger'e saldırmaya, Albinus'u aldatmaya karar verdi. Albinus'a senatonun kendisini imparator ilan ettiğini, ancak bu onuru onunla paylaşmak istediğini yazdı; ardından ona Caesar unvanı verdi ve gene senato kararıyla onu kendisine ortak etti. Albinus tüm bunları gerçek sandı. Severus, Niger'i hakladıktan ve doğuyu yola getirdikten sonra Roma'ya döndü ve senatoda Albinus'tan yakındı; yapmış olduğu iyiliklerin karşılığında kendisini kalleşçe öldürtmeye kalktığını, nankörlüğünün karşılığını vermek için onu cezalandırması gerektiğini söyledi. Ardından Fransa'ya gitti, iktidarını elinden aldığı gibi canını da aldı.

15. Onun girişimlerini ayrıntılı biçimde inceleyen herkes, karakterinde yırtıcı bir aslan ve çok kurnaz bir tilkiyi bulacaktır. Herkesin korktuğu ve herkes tarafından saygı duyulan biri olduğu, ayrıca ordunun nefret etmediğini de görecektir. Yeni bir imparator olmasına karşın bu kadar uzun zaman imparatorluk edebilmesine kimse şaşırmayacaktır. Çünkü çevresinde yarattığı saygınlık onu açgözlülüğü nedeniyle halkların gözünde uyandırdığı nefretten her zaman korumuştur. Oğlu Antoninus[1] da öyle. Sahip olduğu olağanüstü nitelikler onu halkın gözünde büyüttü, ordunun da saygın bir komutanı yaptı. Asker adamdı. Bitmek bilmeyen bir güce sahipti. Her türlü savurganlığın, şaşaanın karşısındaydı. Tüm ordular bu nitelikleri nedeniyle ona hayrandı. Oysa sayısız cinayetlerinin yanı sıra, Roma halkının yarısının, İskenderiye halkının tümünün canına kıymasıyla vahşeti ve zulmü öyle çok ve duyulmamış boyutta olmuştu ki tüm dünyanın nefretini kazanmıştı. Yakın çevresindekiler de ondan korkmaya başlamıştı. Sonunda askerlerinin gözü önünde bir yüzbaşı tarafından öldürüldü.

---

1 Marcus Aurelius Antoninus Berrianus (Caracalla) 211-217 yıllarında iktidar oldu.

16. İnatçı bir ruhun kararlılığı nedeniyle bu ve benzeri suikastlardan hükümdarların korunmasının kolay olmadığını belirtmek isterim. Kelleyi koltuğa almış birisi bunu rahatlıkla yapabilir. Ama hükümdar bu tür suikastların seyrek olduğunu düşünmeli ve korkmamalıdır. Ancak çevresinde kendisine hizmet etmek için dolanan ya da hükümdarlığında hizmetli olan kişileri kırmamak için dikkat etmelidir. Antoninus bunu yaptı. Muhafızının kardeşini yargısız infazla ortadan kaldırttı ve yüzbaşı da onu her gün tehdit etti. Ama gene de koruması olarak tuttu; korkusuzca yapılmış bir işti, kendi sonunu kendisi hazırlamıştı.

17. Şimdi de Commodus'a[1] gelelim. Onun imparatorluğu elinde tutması zor olmadı. Çünkü kalıtsal yolla imparator olmuştu, Marcus'un oğluydu. Gerek askerleri gerek halkı mutlu edebilmek için babasının izinden gitmesi yeterliydi. Ama hayvansı ve zalim bir ruha sahip olduğundan halka zulüm yapabilmek için askerin yanında yer aldı ve ona her türlü kötülüğü yapabilmesi yönünde güvence verdi. Öte yandan kişiliğini önemsemeden gladyatörlerle çarpışmak için sık sık arenaya indi ve imparatorluğun adına yakışmayan, imparatorluğu küçük düşüren daha birçok iş yaptı. Askerin gözünden düştü ve aşağılandı. Bir taraftan nefret gördü, öte yandan aşağılandı ve ardından bir darbe sonunda öldürüldü.

18. Geriye bir tek Maximinus[2] kaldı anlatacağımız. Yukarıda sözünü ettiğim Alexander'ın kadınsılığından bıkmış olan ordu, o ölünce, savaşçı ruhlu Maximinus'u imparator olarak seçti. Az bir zaman imparatorluk yapabildi, çünkü iki nedenden ötürü insanlar ondan hem nefret ettiler hem de onu aşağıladılar. Birinci neden, onun alt tabakadan biri olu-

1 Aurelius Commodus Antoninus. 180'de babası Marcus Aurelius'un yerine iktidara geçti. 192'de cinayete kurban gitti.

2 Iulius Verus Maximinus 235-238 yıllarında iktidar oldu.

şuydu, zamanında Trakya'da çobanlık yapmıştı (bunu herkes biliyordu, herkesin gözünde saygınlığı düşüktü); ikinci neden de adının acımasız birine çıkmış olmasıydı, çünkü imparator seçildikten sonra Roma'ya gitmesi ve tahtına oturması geciktiği için görevlendirdiği valiler imparatorluğun her yerinde onun adına çokça zulüm yapmışlardır. İmparatorlarının aşağı tabakadan biri oluşu insanların kanlarına dokunmuştu, ayrıca gaddarlığından herkes artık nefret boyutunda korkar olmuştu. Önce Afrika'da ayaklanmalar başladı; sonra senatoyla birlikte bütün Roma halkı. Tüm İtalya ona karşı tavır aldı. Buna bir de ordusu eklendi. O sırada Aquileia'yı kuşatmışlar, ancak ele geçiremiyorlardı. Başlarında bulunan imparatorun acımasızlığına artık dayanamıyorlardı ve ona herkesin düşman olduğunu bildikleri için artık korkuları da kalmamıştı. Bir fırsatını yakalayıp onu öldürdüler.

19. Ben, Elagabalus[1], Macrinus[2] ve Iulianus'tan söz etmek istemiyorum. Üçü de yerlerini dolduramayan kişiler olarak aşağılandıkları için ömürleri kısa sürdü. Ama bu konuda bir sonuca varmak istiyorum. Diyorum ki zamanımızda, hükümdarların, askerlerini olağan dışı ölçüde mutlu edebilmek için çok fazla çaba göstermelerine gerek kalmamıştır. Çünkü askerlere belirli ölçüde bir ilgi göstermek gerekiyorsa da, bu, sorun yaratacak boyutta olmamıştır. Komutanlar, Roma İmparatorluğu'nda olduğu gibi, bir eyalette, o eyaletin yönetiminde söz sahibi olacak kadar sürekli kalmamış, yer değiştirmişlerdir. Eğer o zamanlar orduyu halktan daha fazla mutlu etme zorunluluğu söz konusu olmuşsa, o günkü koşullar içinde ordular halktan daha güçlü oldukları için önemsenmişlerdir; oysa şimdi Türk ve Mısır hükümdarlıklarının dışında, tüm hükümdarların halkların ordulardan da-

1 Marcus Aurelius Antoninus Elagabalus 218-222 yılları arasında hüküm sürdü. Askerlerince öldürüldü.

2 Macrinus 217-218'e dek hüküm sürdü.

ha etkin oldukları gerçeğini göz önünde tutarak halkları gözetmeleri gerekmektedir.

20. Türkleri bu kuralın dışında tutmamın nedeni, sultanın on iki bin piyade, on beş bin süvariden oluşan bir orduyu devletin güvenliği ve gücü açısından beslemek gibi bir zorunluluğu olduğu içindir. Sultanın, her şeyin ötesinde, askerleri öne çıkarması ve onlarla barış içinde yaşaması gerekiyordu. Aynı durum Mısır Sultanlığı için de söz konusudur. Her şey askerlerin elindedir. Hükümdar halkı göz ardı edip askerle dostça geçinmek zorundadır. Dikkatinizi çekmiştir, bu hükümdarlığın bir benzeri yoktur. Papalığa benzemektedir. Buna kalıtsal diyemeyeceğimiz gibi, yeni hükümdarlık da diyemeyiz. Babadan oğula geçen bir iktidar söz konusu değildir. Mısır'da hükümdarlar yetke sahibi olan kişiler tarafından seçilirler. Burada eskil bir düzen söz konusu olduğu için, bunu, yeni hükümdarlık olarak adlandırmak da olanaklı değildir. Çünkü burada yeni hükümdarlıklarda var olan zorluklar yoktur. Hükümdar yeni de olsa devlet eskidir ve belirli bir düzeni vardır; hükümdar düzeni kucağında bulur. Hükümdar kalıtsal bir hükümdar gibi yönetir ülkeyi.

21. Biz konumuza dönelim. Yukarıda söylediklerimi okuyan biri, adı geçen hükümdarların kimilerinin nefretten, kimilerinin aşağılanmaktan ötürü iktidarlarını yitirdiklerini görecektir. Ayrıca kimilerinin bir yolu, kimilerininse tam tersi bir yolu izlediklerini ve bunlardan aynı yolu izleyenler içinde birinin mutlu sona ulaştığını, diğerlerinin niçin ulaşmadığının nedenini öğrenecektir. Pertinax ve Alexander'ın yeni hükümdarlar olarak kalıtsal yolla hükümdar olan Marcus'u izlemeleri gereksiz ve zararlı olmuştur. Aynı biçimde Caracalla, Commodus ve Maximinus da becerisine sahip olmadıkları Severus'a öykünmekle yanlış yapmışlardır. Bu nedenle yeni bir hükümdar yeni bir hükümdarlıkta Marcus'u izleyemez, ne de Severus'u izlemek gibi bir gereksinim duymalıdır. Severus'tan devletini kurmaya yarayacak ilkeleri, Mar-

cus'tan kurulu bir düzeni sürdürebilmek ve başarıya ulaşabilmek için gerekli ve üstün yolları öğrenmelidir.

XX

Hükümdarların Her Gün Yaptırdıkları Kaleler ve Öteki Şeyler Yararlı mıdır, Yoksa Değil midir?

1. Kimi hükümdarlar devletin güvenliğini sağlayabilmek için uyrukları silahsızlandırmışlar, kimileri egemenlikleri altındaki toprakları bölerek yönetmeyi yeğlemişler, kimileri kendilerine düşman yaratmaya çabalamışlar, kimileri başlangıçta kuşkulu saydığı kişilerin gönlünü kazanmaya çalışmışlar, kimileri kaleler yapmışlar, kimileri onları yıkmışlar, yerle bir etmişler. Buna benzer kararların alındığı devletlerin özelliklerine girilmeden bu konularda kesin yargılara varmanın olanaksız olmasına karşın gene de ben konunun izin verdiği ölçüde genel bir değerlendirme yapacağım

2. Yeni bir hükümdarın uyruğunu silahsızlandırdığı hiç görülmemiştir; tersine, silahsız olduğunu gördüğünde silahlandırmıştır. Çünkü silahlandırmakla, o silahlı gücü sahiplenmiş olursun; sana bağlılığı konusunda kuşku duydukların sana bağlanır, bağlı olanlar da bağlılıklarını sürdürürler ve tüm uyruğun artık yandaşın olur. Uyruğundan tüm insanları silahlandıramadığın için silahlandırdıklarının gönlünü edersen, ötekileri de daha sağlama almış olursun. Onlara farklı davranmış olman silahlandırdıklarını sana borçlu kılarken, diğerleri, daha çok tehlike ve zorunluluk içinde olanların daha ayrıcalıklı olmalarını olağan karşılayarak seni bağışlarlar. Uyruklarını silahsızlandırırsan onları gücendirirsin, korkaklıkları, ya da nankörlükleri nedeniyle onlara güvenmediğin kanısı uyandırmış olursun. Her iki durumda da sana karşı nefret uyanır. Silahsız kalamayacağın için sen paralı askerlere yönelmek zorunda kalabilirsin, ama onların da ne mal olduklarını yukarıda söylemiştim; varsayalım iyisine

çattın, ama o da seni güçlü düşmanlarından ve uyruğunun kuşku duyduğun insanlarından koruyamaz.

3. Dediğim gibi yeni bir hükümdar yeni bir hükümdarlıkta her zaman insanları silahlandırmıştır. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Ama hükümdar kendi topraklarına katmak için ele geçirdiği toprakları, o sırada kendi yanında bulduklarının dışında silahtan arındırmak zorundadır. Onları da zamanla punduna getirip etkisizleştirmek ve yumuşatmak ve tüm ülkede, bir tek sana yakın, eski devletin sınırları içinde yaşayan kendi öz askerlerinin silahlanabileceği bir düzen kurmak gereği vardır.

4. Atalarımız, özellikle bilge olarak bilinenler, Pistoia'yı parçalayarak, Pisa'yı kaleler inşa ederek elde tutmanın gerekli olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle egemenlikleri altındaki kimi toprakları kolaylıkla elde tutabilmek için parçalanmasına izin vermişlerdir. Bu da İtalya'da belli bir dengenin var olduğu zamanlarda uygulanabilir bir yöntemdi. Ama bunun günümüzde geçerli olacağına inanmıyorum, çünkü bölünmüşlüğün kimseye bir yarar sağlayacağı kanısında değilim. Dahası, düşman yaklaştığında bölünmüş kentlerin yitirilmesi kaçınılmazdır; çünkü daha zayıf olan taraf hemen dış güçlere katılır, diğer taraf ise karşı koyamaz.

5. Venedikliler, sanıyorum, yukarıda sözünü ettiğim nedenlerden kalkarak uyruk kentlerde halkın *guelfi* ve *ghibellini* adı altında iki ayrı parçaya bölünmesine göz yumdular, ama hiçbir zaman birbirleriyle savaşmalarına izin vermediler. Bu bölünmeyi sürekli işleyerek birbirleriyle didişmelerini körüklediler ve kendilerine karşı birleşmelerini önlediler. Ne ki böylesi bir uygulama işlerine yaramadı. Çünkü Venedikliler Vailà'da yenilir yenilmez taraflardan biri yüreklilik gösterip tüm ülkeyi ele geçirdi. Böylesi uygulamalar hükümdarın zayıflığını gösterir, çünkü gözü pek hükümdarlıklarda böyle bölünmelere asla izin verilmez. Barış zamanında uyrukları daha kolay yönetmek adına yararı olabilir, ama savaş zamanında işe yaramadığı görülmüştür.

6. Hükümdarlar zorlukların ve karşılarına konan engellerin üstesinden geldikçe kuşkusuz büyürler. Yazgı, kalıtsal bir hükümdardan çok, özellikle saygınlık kazanmaya gereksinimi olan yeni hükümdarları kalkındırmak istediğinde, onun karşısına düşmanlar çıkarır; üstesinden gelmek için uğraşmasını gerektiren eylemlere kalkmasını sağlar ve önüne düşmanlarının koyduğu merdivenden tırmanmasını sağlayarak daha yukarı basamaklara çıkmasına yol verir. Çoğu kişi, akıllı bir hükümdarın, fırsatını bulur bulmaz, kurnazlıkla kendisine düşmanlar yaratarak ve yarattığı bu düşmanları tepeleyip saygınlığını kendiliğinden artırması gerektiğini düşünür.

7. Hükümdarlar, özellikle yeniler, iktidarlarının ilk zamanlarında güven duydukları insanlardan çok, kuşku duyduklarından yarar ve bağlılık görmüşlerdir. Siena Hükümdarı Pandolfo Petrucci ülkesini güvendiği insanlardan çok, kuşku duyduklarıyla yönetmiştir. Ama bu konuda genellemeye gitmek olanaksızdır, çünkü durumdan duruma farklılık gösterir. Ancak şunu söylemek isterim: Başta düşman görünenler, eğer var olan konumlarında desteğe gereksinimleri olan insanlarsa, hükümdar bunları kolaylıkla yanına çekebilir. Bunlar da çoğunlukla haklarındaki olumsuz izlenimi silmeye yarayacak ölçüde yaptıkları olumlu işlerle hükümdara bağlılıkla hizmet etmek zorunluluğu duyarlar. Böylece hükümdar, fazlaca güvende oldukları için işlerini savsaklayanlardan çok, bunlardan yararlanır.

8. Konumuz gereği, yerli halktan gördüğü yardımla iktidarı ele geçiren hükümdarlara, görmüş olduğu ve görmekte olduğu yardımları hangi gerekçeyle insanların verdiğini düşünmeleri gerektiğini anımsatmak isterim. Eğer yerli halkın sana özel bir sevgisi yoksa, yalnızca güncel deki iktidardan memnun kalmadıkları için seni desteklemişlerse, senin onlarla dostluk kurman zor ve güç olur. Çünkü senin o halkı mutlu etmen olanaksızdır. Eski ve yeni

örneklere bakacak olursak bunun nedeni şudur: Önceki iktidardan mutlu olmayıp da sana dost olan ve iktidarı ele geçirmen için seni destekleyenlerden çok, önceki iktidardan mutlu olup da sana karşı olanlardan dost edinmen daha kolaydır.

9. Hükümdarlar, devletlerini daha güvenli bir biçimde ellerinde tutabilmek için kendilerine saldırmayı düşünenlere engel olacak, durduracak ve beklenmedik bir saldırıda sığınılabilecek bir yer olarak kaleler inşa etmeyi alışkanlık edindiler. Ben eskiden gelen bu alışkanlığı doğal karşılıyorum, ama Messer Niccolò Vitelli'nin[1] zamanımızda ülkesini koruyabilmek için Città di Castello'da iki kaleyi yıktığını biliyoruz. Urbino Dükü Guido Ubaldo[2], Cesare Borgia'nın gönderdiği sürgünden ülkesine dönünce, o eyaletin tüm kalelerini kökünden yıkmıştı ve kaleler olmadan ülkeyi elde tutmanın daha kolay olacağını söylemişti. Bentivogliler, Bologna'ya dönünce aynı şeyi yaptılar. Zamanına göre kaleler yararlı mıdır, değil midir? Bir yandan yararlıysa, bir yandan zararlıdır. Şimdi bunu tartışalım.

10. Dış düşmanlardan çok, halktan korkan hükümdar kale yaptırmak zorundadır; tam tersine halktan değil de yabancılardan korkan yaptırmasa da olur. Francesco Sforza'nın Milano'da inşa ettirdiği kalenin, Sforza ailesine yaptığı kötülüğü o devlette oluşan hiçbir karışıklık yapmamıştır, yapmayacaktır. En iyi kale halkın nefretini çekmemektir. Eğer halk senden nefret ediyorsa, istediğin kadar kale yap, gene seni kurtaramaz. Çünkü halk silaha sarıldı mı, ona yardım edecek yabancılar eksik olmaz. Zamanımızda kalelerin bir tek, kocası Kont Girolamo ölünce, Forlì kon-

1 Medicilerin yardımıyla Città di Castello'da iktidara gelmiştir. 1474'te Papa IV. Xystus tarafından iktidarına son verilmiştir.

2 Federigo da Montefeltro'nun oğlu Urbino Dükü Guido Ubaldo 1502 Haziran'ında Cesare Borgia tarafından devrilmiş. İktidara ancak Papa VI. Alexander'ın ölümünden sonra dönebilmiştir.

tesine yararı dokunmuştur; çünkü kale sayesinde halkın saldırısından korunmuş; Milano'nun yardımını beklemiş ve iktidarını yeniden elde etmiştir. O zamanın koşullarında yabancılar bir ülkenin halkına yardıma gidemiyordu; ancak daha sonra kaleler işine yaramadı ve Cesare Borgia ona saldırdığında o ülkenin halkı yabancı güçlere destek oldu. Bu nedenle o dönemde ve öncesinde kalelere sahip olmaktansa, halkının nefretini çekmemesi onun için daha iyi olurdu. Durum böyle olunca, ben kale yapanı da, yapmayanı da övgüyle karşılayacağımı, ama kaleye güvenip de halkın nefretini önemsemeyeni de kınayacağımı belirtmek isterim.

XXI

Beğenilmek İçin Hükümdar Ne Yapmalıdır?

1. Örnek olacak işler ve büyük girişimler kadar hiçbir şey hükümdarların beğenilmesini sağlamaz. Zamanımızda, bugünkü İspanya Kralı Aragonlu Ferrando var. O, yeni bir kral olarak tanımlanabilir, çünkü hiçbir gücü yokken ün ve şan kazanarak Hristiyanların baş kralı oluverdi. Yaptığı işlere bakacak olursanız, hepsini çok büyük, birkaçını olağanüstü bulacaksınız. O daha hükümdarlığının başlarında Granada'ya saldırdı. Bu girişimi devletinin temelini oluşturdu. Bu saldırıyı kimsenin engellemesine fırsat vermeyecek bir iç barış ortamında yaptı. Castiglia baronlarının aklı fikri o savaşta olduğu için içeride herhangi bir ayaklanmayı düşünmediler. Kral, bu yolla fark ettirmeden baronların üstünde saygınlık ve üstünlük kazanıyordu. Kilise'nin ve halkın parasıyla orduyu besliyordu. Ordu bu uzun savaşın sonucunda daha sonra krala onur kazandıracak girişimlerinde kullanacağı sağlam bir altyapı sağlamış oldu. Bunun dışında daha büyük girişimlerde bulunabilmek için dini kullanarak din adına zulüm yaptı

ve Marranileri[1] mallarından, mülklerinden etti ve İspanya'dan kovdu. Bundan daha acımasız ve eşine az rastlanan bir eylem görülmemiştir. Aynı bahaneyle Afrika'ya, ardından İtalya ve Fransa'ya[2] saldırdı. Bu büyük ve göz kamaştıran işler halkın hayranlığına ve şaşkınlığına neden olurken, insanlar onun bu girişimlerinden başka bir şey düşünemez oldular. Ve bu girişimleri öylesine birbiri arkasına geliyordu ki iki girişimi arasında bunlara karşı koymak için insanların fırsat ve zamanları hiç olmadı.

2. Hükümdarın, ülkenin iç işleriyle ilgili örnek girişimlerde bulunması da yararınadır. Tıpkı Milano Beyi Bernabo[3] ile ilgili olarak söylenenler gibi. Ülkede birileri toplum yaşamının iyiliğine ya da kötülüğüne olağanüstü bir şey yaptığında, bunu fırsat bilip, o kişiyi iyilik yapmışsa ödüllendirerek, kötülük yapmışsa cezalandırarak kendinden uzun süre söz ettirmeyi başarmıştır. Hükümdar, yaptığı her işte büyük ve olağanüstü akıllı bir insan olduğu izlenimini bırakmak için özellikle çaba göstermek zorundadır.

3. Hükümdar gerçek anlamda dost, gerçek anlamda düşman olduğunda saygınlık kazanır. Bir başka deyişle, korkusuzca birine karşı olmak ya da birinin yanında olmak anlamına gelir. Bu da tarafsız kalmaktan çok daha iyidir. İki tane komşu gücün kapıştıklarını varsayalım; sahip oldukları güçler nedeniyle, onlardan biri kazandığında sen kazanan-

---

1 Kuzey Afrika'dan, Mağrip'ten İspanya'ya geçmiş ve Yahudilerle birlikte görünüşte Katolikliği benimsemiş, ama özünde kendi ilkel inanışlarını sürdüren Berberiler. Berberiler, Yahudilerle birlikte İspanya'dan kovulmuşlardır.

2 1512'deki İtalya Savaşı'nın ardından Kutsal İttifak'ın kuruluşuyla Ferdinando, Pireneler'e göz koymuş ve Fransa'ya karşı düşmanca bir siyaset izlemeye başlamıştır.

3 1277-1247 yılları arasında Milano'ya hükmeden Viscontilerden olan Bernabo Visconti 1354'de Başpiskopos Giovanni'nin yerini almıştır. Sciascia (Bkz. *Il giorno della civetta*; Türkçeye *Baykuş* diye çevrildi) Giusti'den alıntı yaparak Bernabo Visconti'nin mühür ve belgeleri mühürlemek için kullanılan kurşunları elçilere yutturduğunu söyler.

dan ya korkacaksın ya da korkmayacaksın. Bu iki durumda da kendini net biçimde ortaya koyman ve kartlarını açık oynamanda yarar var. Kazanan korkacağın biri olursa, kendini belli etmezsen kazanan tarafın her zaman kurbanı olacaksın; bu da yitiren taraf için bulunmaz bir mutluluk olur ve hiçbir şekilde seni savunması ya da koruması altına alması için haklı bir nedenin olmaz. Çünkü kazanan kişi kuşku duyulan ve zor günlerinde yanında olmayanları istemez çevresinde, yitiren de silahlar elinde yardımına koşup yazgısını paylaşmadığın için seni uzak tutar kendisinden.

4. Antiokhos, Etolyalıların çağrısı üzerine Romalıları kovmak için Yunanistan'a girmişti. Antiokhos, Romalıların dostu olan Akhalara elçi göndererek tarafsız kalmalarını istedi. Öte yandan Romalılar, Akhaları kendi taraflarına çekmeye çalışıyorlardı. Konu Akhaların meclisine taşındı. Orada Antiokhos'un delegesi tarafsız kalmaları yönünde onları ikna ederken Roma delegesi şöyle diyordu: "*Quod autem isti dicunt non interponendi vos bello, nihil magis alienum rebus vestris est; sine gratia, sine dignitate, praemium victoris eritis.*"[1]

5. Aslında dostun olmayan kişi senin tarafsız kalmanı, sana dost olan da silahlarınla ortaya çıkmanı ister. Kararsız hükümdarlar var olan tehlikelerden kaçmak için çoğunlukla yansızlık yolunu seçerler ve çoğunlukla da yok olup giderler. Oysa hükümdar yüreğini ortaya koyup birinin yanında yer alır, yanında yer aldığı kişi de kazanırsa, gücü nedeniyle, sen ona bağımlı da olsan o sana borçlanır ve sana sevgiyle bağ-

1 Bu sözün aslı şöyledir: "*Nam quod optimum esse dicant, non interponi vos bello, nihil immo tam alienum rebus vestris est: quippe sine gratia, sine dignitate praemium victoris eritis*" (Titus Livius, *Annales*, XXXV, 48) (Yansız kalmak size en uygun tavır olarak gösteriliyorsa da hiçbir şey siyasetinize bunun kadar yararsız, bunun kadar aykırı değildir; gerçekte kimsenin gönlünü kazanmadığınız, ama saygınlığınızı yitirdiğiniz için sonunda kazanan tarafın kurbanı olursunuz.)

lanır. İnsanlar, bu denli nankörlük gösterip senin üzerinde baskı kuracak kadar şerefsiz olamazlar. Ayrıca galibiyetler, kazanan tarafın birçok şeyi, özellikle adaleti ayaklar altına almasına izin verecek kadar kesin değildir. Ama yanında olduğun kişi savaşı kaybederse, seni koruması altına alır ve sana, elinden geldiğince destek olur; böylece yükselme olasılığı olan yazgısının ortağı olursun. Birbirleriyle savaşanlar arasında güçleri nedeniyle kazanandan korkmayacağın ikinci durumda, taraflardan birinin yanında yer almakla en bilgece işi yapmış olursun; sen öyle birinin yardımına koşmuş oluyorsun ki birazcık aklı olsa, karşısındakini yıkmak yerine, sana karşı koruması gerekir. Çünkü senin desteğinle savaşı kazanamaması söz konusu olmadığı için, savaşı kazandığında da sayende kazandığı için sana bağımlı kalacaktır.

6. Buradan şunu çıkartabiliriz: Bir hükümdar kendisinden daha güçlü biriyle başkalarının zararına, yukarıda söylediğim gibi, zorunluluk yoksa bağlantıya girmeme konusunda dikkatli olmalıdır. Çünkü kazandığı takdirde onun tutsağı olur. Hükümdarlar olanaklı olduğu ölçüde başkasının boyunduruğuna girmemelidirler. Venedikliler, Fransa ile birlikte Milano düküne saldırdılar. Bu dayanışmadan kaçınabilirlerdi. Bu ortaklık onların sonu oldu. Ama kaçınmak olanaklı değilse (Papa ve İspanya Lombardia'ya saldırdıklarında, Floransalıların başına geldiği gibi) hükümdarın, yukarıda belirttiğim nedenlerden ötürü, iş birliği yapmasında yarar var. Ayrıca hiçbir devlet iş birliği yaptığı tarafın sağlam taraf olduğuna asla güvenmemeli; dahası, hepsine bir yanılma payı koymalıdır. Çünkü yağmurdan kaçarken doluya tutulmak olağandır. Önlemli birinin yağmur mu, yoksa dolu mu zararlı bilmesi ve daha az zararlı olanı yeğlemesi gerekir.

7. Hükümdar, erdem sevdalısı olduğunu göstermeli, erdemli ve yetenekli insanları kollayarak uğraşlarında öne çıkanları onurlandırmalıdır. Ayrıca ticaret, tarım ya da başka alanlarda insanların rahatlıkla işlerini yapabilecekleri konu-

sunda yurttaşlarını yüreklendirmelidir. Biri, elinden alınır korkusuyla mülkiyetini güzelleştirmekten geri kalmamalı, öteki vergi kaygısıyla iş yeri açmaktan kaçmamalı; ayrıca hükümdar bu işleri yapacak ve eyaletini, devletini zenginleştireceklere ödüller dağıtmalıdır. Yılın belirli zamanlarında yurttaşlarını oyalamak için festivaller ve şenlikler düzenlemelidir. Her eyalet farklı bölgelere ve meslek örgütlerine bölünmüş olduğu için, birlik ve beraberliği düşünerek, onlarla bir araya gelmeli ve her şeyde öne çıkması gereken konumunun onur ve saygınlığını koruyarak kendisini örnek gösterip insanlık ve soyluluk dersi vermelidir.

XXII
Hükümdarların Bakanları

1. Hükümdarın kendisine bakan seçmeyi bilmesi az önemli iş değildir. Bakanların iyi ya da kötü olması hükümdarın öngörüsüne bağlıdır. Hükümdarın akıllı olup olmadığı ilk bakışta çevresindeki adamlardan belli olur. Çevresinin becerikli ve sadık kişilerce çevrilmiş olması hükümdarın bilge kişiliğini gösterir. Çünkü çevresindeki adamların becerilerini değerlendirmeyi ve kendisine sadık kalmalarını sağlamayı bilmiştir. Tersine olduğunda hükümdarla ilgili olumlu bir yargıya varmanın olanağı yoktur. Çünkü ilk yanlışını bakanlarının seçiminde yapmıştır. Siena Hükümdarı Pandolfo Petrucci'nin kendisine bakan olarak seçtiği Antonio da Venafro'yu[1] tanıyıp da, Pandolfo'nun bakanı sayesinde çok değerli bir insan olarak kabul gördüğünü bilmeyen yoktur.

2. Üç tür insan vardır. İnsanların kimileri kendiliğinden anlar, kimileri anlayandan öğrenir, kimileri de ne kendisi

1 Antonio Giordani da Venafro (1459-1530) Siena Hukuk Okulu'nda profesör olarak ders verdi. Daha sonra Reform Konseyi'nde yargıçlık yaptı. Guicciardini de ondan söz eder.

anlar, ne de başkasının dediğinden anlar. Birinciler, çok akıllı olanlardır, ikinciler daha az akıllı, üçüncüler ise işe yaramaz olanlardır. Pandolfo ilk gruba girmezse de, mutlaka ikincisinde yer alır. Birinin yaptığı ya da söylediği, iyi ya da kötü bir şeyi anlama becerisini gösteren bir hükümdar, kendi başına anlama becerisinden yoksun olsa da bakanının yaptığı işlerin iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu bilir ve iyi işlerini beğenir, kötü işlerini eleştirir; ayrıca bakan da hükümdarı oyuna getiremeyeceğini anlar ve ona kötülük yapamaz.

3. Hükümdarın bakanını tanıyabilmesi için hiç şaşmayan bir yol vardır. Her işte senden çok kendisini düşünen ve gene kendi yararını gözeten bakandan yarar gelmez ve sana bağlanmaz, senin de ona güvenmemen gerekir. Çünkü birinin devletini elinde tutan kişi kendisini asla düşünmemelidir; düşüneceği kişi hükümdar olmalıdır. Hükümdarın çıkarlarına uygun olmayan hiçbir şeyi de aklından geçirmemelidir. Öte yandan hükümdar, bakanının kendisine oyun yapmasını engellemek için, onu, gözettiğinin göstergesi olarak onurlandırmak, onun zengin olmasını sağlamak ve kendisine zorunlu olduğunu göstermek, ayrıca onur ve görevleri onunla paylaşmak zorundadır. Öyle ki hükümdar olmadan olduğu yerde kalamayacağını anlasın. Ve öyle çok onurlandırılmalı, zenginleştirilmeli ki daha çoğuna göz koymasın ve öyle görevlere getirilsin ki elinden gider diye korksun. Bakanlar ve bakanlarla ilgili olarak hükümdarlar dediğim gibi davranırlarsa, biri diğerine güvenebilir, yoksa tersine bir yola girerlerse, ya o ya da diğeri biter.

XXIII

Dalkavuklardan Nasıl Uzak Durulacaktır?

1. Bir konuyu, dahası, bir yanlışı gündeme getirmeden geçmek istemiyorum. Eğer hükümdarlar akıllı olmaz ya da

iyi bir seçim yapmazlarsa, bu yanlıştan kendilerini kolay kolay koruyamazlar. Bu yanlış sarayları dolduran dalkavuklarla ilgilidir. Çünkü insanlar kendileriyle ilgili yaptıkları işlerden o kadar hoşlanır ve öyle oyuna gelirler ki zorlukla bu salgından korunabilirler. Korunmak isterken de aşağılanmak tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Dalkavukluktan kurtulmanın tek yolu, senin, gerçeği duymaktan rahatsız olmayacağını herkesin bilmesidir. Ama önüne gelen herkes gerçeği yüzüne söylemeye kalkarsa, bu kez de saygınlığın kalmaz.

2. Bu nedenle sağduyulu bir hükümdar üçüncü bir yol tutmak zorundadır. Sarayına bilge insanları almalı ve ancak bir başka şeyle değil, sorduğu sorularla ilgili olarak konuşmalarına, gerçeği söylemelerine izin vermeli ve fikirlerini aldıktan, her şeyle ilgili bilgi edindikten sonra kendi başına karar vermelidir. Onlarla toplu olarak ve teker teker görüştüğünde öyle davranmalı ki ne kadar özgürce konuşulursa o kadar çok söylenilenin kabul göreceğini herkes algılamalı. Bunun dışında kimseyi dinlememeli, alınmış kararları kovalamalı ve kararlarında inatçı olmalıdır. Bu yolun dışında kalan ya dalkavukların oyuncağı olur ya da o görüşten o görüşe göre durmadan karar değiştirir: Bunun sonucunda hükümdar saygınlığından yitirir.

3. Söylediklerimi güncel bir örnekle desteklemek istiyorum. Şu andaki İmparator Massimiliano'nun adamı Rahip Luca[1], ondan söz ederken kimseye danışmadığını ve hiçbir işi de kendi kafasına göre yapmadığını söyler. Kısacası, bizim dediğimizin tam tersini yaparmış. Çünkü imparator içine kapanık bir tipmiş ve kimseye düşüncelerini açmaz, kimseden görüş almazmış. Ama yaşama geçirmeye kalkar kalkmaz, herkes tarafından neyin ne olduğu anlaşılınca çevresindekilerin eleştirisine uğrarmış, o

1 Rahip Luca Rinaldi, İmparator Massimiliano'nun elçisi.

da zayıf kişiliği nedeniyle, bir gün ona, bir gün buna kanarmış. Doğal olarak bir gün yaptığını ertesi gün bozar ve ne yapmak istediğini, kafasından nelerin geçtiğini anlamak olanaklı olmaz, kararlarının güvenirliği de kalmazmış.

4. Hükümdar her zaman görüş alışverişinde bulunmak zorundadır. Ama başkaları değil, kendisi istediği zaman yapmalıdır; dahası, kendisi sormadan, olur olmaz akıl vermeye kalkanların cesaretini kırmalıdır. Ama hükümdar çok soru sormalıdır. Ve sorduğu sorularla ilgili olarak gerçeği bilme konusunda sabırla söylenenleri dinlemek zorundadır. Dahası, birilerinin çekinip de bir şeyleri kendisinden sakladığını duyumsadığı an öfkelenmelidir. Bilge bir insan olduğu izlenimi bırakan bir hükümdarın, ülkesinde öyle bilinmiş olmasının onun doğasından kaynaklanmadığını, çevresindeki danışmanlarına dayalı olduğunu söyleyenler kesinlikle yanılırlar. Çünkü kendisi bilge olmayan bir hükümdarın iyi danışmanlara sahip olamayacağı genel ve şaşmaz bir kuraldır. Ama varsayalım, rastlantı sonucu, çok akıllı bir danışman bulmuş ve kendisini her şeyden anlayan o bir tek danışmanın eline bırakmış olsun. Böyle bir şey olabilir, ama kısa sürer. Çünkü o akıllı danışman, devleti hükümdarın elinden alır. Öte yandan etrafında birden fazla danışmanı olan hükümdar, eğer akıllı değilse öğütleri bir araya getirip bir bireşime varamayacaktır. Danışmanların her biri hükümdarı kendi tarafına çekmeye çalışacak ve hükümdar da danışmanlarının gerçek düşüncelerini okuyamayacağı için kime inanacağını bilemeyecektir. Ne ki farklı kişiler bulmak da olanaklı değildir. Çünkü insanlar, eğer iyi olmalarını gerektiren bir zorunluluk yoksa, kötü insanlar olarak karşımıza çıkarlar. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim: Hükümdarın sağduyusu akılcı fikirlerin ürünü değil, akılcı fikirler kimden gelirse gelsin hükümdarın sağduyusunun ürünü olmalıdır.

XXIV

İtalya'daki Hükümdarlar Hangi Nedenler Dolayısıyla Devletlerini Yitirdiler?

1. Yukarıda söylediklerim akıllıca uygulanırsa, yeni bir hükümdar eski biri gibi görünebilir ve hemen yerini sağlamlaştırır, çok eskiden beri hükümdarmış gibi, kimse de onu yerinden edemez. Çünkü yeni bir hükümdar yaptığı işlerden nedeniyle soydan gelme birinden çok daha fazla izlenir. Yaptığı işler beğenildiğinde de eski bir hükümdara oranla çok daha fazla taraftar bulur ve çok daha fazla kişiyi kendisine bağlar. Çünkü insanlar eskiden yapılanlardan çok yenilerden etkilenirler. Yeni yapılan işlerde aradıklarını bulduklarında keyiflerine diyecek yoktur; dahası, hükümdar kişiliği ve saygınlığıyla ilgili yanlış işler yapmazsa, her fırsatta onu savunurlar. Hükümdar olarak doğmuş, ama az akıllı olduğu için hükümdarlığını yitirmiş ve bu nedenle utancını ikiye katlayan bir hükümdarın tersine, bu hükümdar, yeni bir hükümdarlığa başlangıç yaptığı, onu kalkındırıp, yeni yasalar, silahlar ve örnek işlerle donattığı için utancını değil, şanını, şöhretini ikiye katlar.

2. Günümüz İtalya'sında devletlerini yitiren hükümdarları düşünecek olursak, örneğin, Napoli kralı, Milano dükü ve başkaları gibi, ilk akla gelen, askeri yönden, daha önce sözünü ettiğim, ortak bir yanlış yaptıklarını söyleyebiliriz. Ardından bunlardan kimileri ya halkın düşmanlığını kazanmışlar ya da halkın dostluğunu sağlamışlar, ama seçkin kişilerin desteğini alamamışlardır. Çünkü bu yanlışlar yapılmamış olsa, güçlü orduları savaş meydanlarına indirebilecek güce sahip hükümdarlar devletlerini yitirmezler. Büyük İskender'in babası olan değil de Titus Quintus'un yendiği Makedonyalı Philippos'un, kendisine saldıran Romalılar ve Yunanlılara göre daha küçük bir devleti vardı. Buna karşın iyi bir asker olduğu, halkla iyi geçindiği, seç-

kin kişilerle de ters düşmediği için, uzun süre düşmanlarına karşı kendisini savunabilmiştir. Sonunda birkaç kentin egemenliğini yitirmiş olmasına karşın, devletini elinde tutmuştur.

3. Uzun süren hükümdarlıklarında iktidarlarını yitiren hükümdarlar yazgılarını değil, aymazlıklarını suçlamalılar. Çünkü iyi havalarda havanın değişebileceğini hiç düşünmemişlerdir (Aslında tüm insanlar böyledir, dingin havalarda fırtınayı düşünmezler). Kötü havalarda da bırakıp kaçmayı ve kendilerini savunmayı akıllarına hiç getirmemişlerdir. Ardından, halkın yeni hükümdarın baskısından bıkıp kendisini göreve çağıracağını beklemişlerdir. Böylesi bir beklenti başka yollar tıkanmışsa iyi bir yoldur, ama başka yolları bunun için görmezden gelmek yanlıştır. Çünkü nasıl olsa biri gelip beni kaldırır düşüncesiyle yere düşülmemelidir. Ya kimse gelip seni kaldırmaz ya da gelir kaldırır, ama senin yararına olmaz. İnsanın kendisini bu biçimde savunmaya kalkması korkakça ve istenci dışında bir savunmadır. Bir tek kendi istenç ve becerisinden doğan savunmalar iyidir, kesindir ve süredurandır.

XXV

Dünya İşlerinde Yazgının Gücü Nedir ve Nasıl Karşı Konulması Gerekir?

1. Çoğu kişinin, dünya işlerini yazgı ve Tanrı'nın yönettiğine ve insanların sağduyusuyla bu gidişi değiştiremeyeceğine, dahası, çaresiz kaldıklarına, bu nedenle çokça ter dökmenin gereği olmadığına ve her şeyi yazgıya bırakmanın doğru olacağına inandıklarını, inanmayı sürdürdüklerini bilmez değilim. Bu görüş, insan istenci dışında gelişen fırtınalı günlerin yaşandığı ve yaşanmakta olduğu zamanımızda daha çok ağırlık kazanmıştır. Olaylara baktıkça ben de zaman zaman onlar gibi düşünmüşümdür.

2. Ne ki dünya işlerinin yönetiminde yazgının işlevsel payının yarı yarıya olduğunu ve geri kalan yarısını ya da ona yakınını da özgür istencimiz yok olmasın diye insana bıraktığı olasılığını yok saymıyorum. Yazgı, bana göre, taştığı zaman her şeyi altüst eden, ortalığı sele boğan, ağaçları deviren, evleri yıkıp harap eden taşkın bir ırmağa benzer. Herkes önünden kaçar, hiç kimse şiddetine dayanıp karşısında duramaz. Durum böyle olunca, insanoğlunun, suyun durgun zamanlarında önlem alarak, bent ve barajlarla suyun hızını kesmekten başka yapacağı bir şeyi yoktur. Irmak taştığı zaman suyunu kanallara akıtacağı için öylesine şiddetli ve başıboş akamayacak ve zararlı olamayacaktır.

3. Yazgı da böyledir. Yazgı, kendisine karşı koyacak erdemin var olmadığı yerde gücünü gösterir. Şiddetini erdemin olmadığı yere yönlendirir, çünkü bilir ki orada onu engelleyecek setler ve bentler yoktur. Bir an bu taşkınlara kapılan, bu taşkınlara yol veren bir ülke olarak İtalya'yı düşünecek olursak, engellerin olmadığı, bentlerin bulunmadığı, bir yolgeçen hanı olduğunu görürüz. Ama eğer İtalya kendisine yakışır bir erdemle korunsaydı, tıpkı Almanya, İspanya ve Fransa gibi ya o taşkınlar bu denli büyük değişikliklere neden olmazdı ya da buralara hiç uğramazdı. Genel olarak, yazgıya karşı koymak bağlamında bu söylediklerimin yeterli olmasını dilerim.

4. Ama özel durumlara inecek olursak, huyunda ve suyunda hiçbir değişiklik olmamasına karşın bir hükümdarın nasıl bir gün başarılı, öteki gün başarısız olduğunun nedenlerini tartışmak istiyorum. Bence, bunun kaynağı yukarıda uzunca sözünü ettiğim nedenlerdir. Bir başka deyişle, tümüyle yazgıya sırtını dayayan hükümdar yazgı değiştiği anda batar. Öte yandan siyasetini zamanının koşullarına uyduran hükümdarların başarılı, zamanına ters düşenlerin de başarısız olacaklarını düşünüyorum.

5. Çünkü insanlar ün ve zenginlik gibi, gelecekteki beklentilerine kendilerini götürecek olan girişimlerinde farklı yollar izlerler: Kimisi kılı kırk yarar, kimisinin gözü karadır; kimisi saldırgandır, kimisi kurnazdır; biri sabırlıdır, diğeri sabırsızdır; her biri bu farklı yollardan ereklerine ulaşırlar. İki kılı kırk yaran kişiden biri başarılı, biri başarısız olabilir; öte yandan farklı yöntemler uygulayan, örneğin, biri kılı kırk yaran, diğeri gözü kara iki kişinin gene başarılı olduğunu görürüz. Bu da hükümdarların yönetim biçimleriyle kendilerini zamanlarına uydurup uyduramadıklarının bir sonucundan başka bir şey değildir. Demin söylediğime geldik: İki farklı yol izleyenler aynı sonuca ulaşırken, aynı yolu izleyen iki hükümdardan biri ereğine ulaşır, diğeri yaya kalır.

6. İyilik ve kötülük buna bağlıdır. Çünkü kılı kırk yarıp ve sabırla ülkesini yöneten bir hükümdarın içinde bulunduğu zaman ve koşullar yönetim biçimine uygun düşüyorsa, o hükümdarın başarılı olmaması için bir neden yoktur. Ama zaman ve koşulların değişmesine karşın, hükümdar o yönetim biçimini değiştirmezse batar. Dahası, değişikliklere kendini uydurabilecek öyle akıllı insan da bulmak olanaksızdır. Çünkü kişi huyundan kolay kolay vazgeçmez ve belirlediği yoldan ayrılmak istemez. Bu nedenle kılı kırk yaran hükümdar saldırgan olması gerektiğinde olamaz ve batar. Varsayalım zamana ve koşullara kendini uydurdu, ama bu kez de yazgıyı çeviremez.

7. Papa II. Giulius tüm işlerinde saldırgan olmayı yeğledi; zaman ve koşullar da yönetim tarzıyla örtüştüğü için hep başarılı oldu. Giovanni Bentivogli henüz sağken onun Bologna'ya yapmış olduğu saldırıyı düşünün bir kere. Venedikliler bundan hoşnut değillerdi; İspanya kralı aynı şekilde; Fransa ile bu konuda pazarlık yapıyorken tüm saldırganlığı ve şiddetiyle saldırıya geçti. Bu girişimiyle İspanya ve Venediklileri ne yapacaklarını bilemedikleri için durdurdu. Vene-

dikliler korkularından, öteki de Napoli Krallığı'nı yeniden ele geçirmek istediğinden kararsız kalmışlardı. Ardından Fransa geri çekilmek zorunda kaldı. Çünkü Fransa, papanın harekete geçtiğini görünce Venediklileri dize getirmek için onu yanına çekmek istemişti. Herkesin önünde papanın onurunu kıracağını düşündüğünden dilediği yardımı geri çeviremeyeceğine karar verdi.

8. II. Giulius, hiçbir papanın kılı kırk yaran yaklaşımlarıyla yaşama geçiremeyeceğini, akla gelmez gözü kara girişimleriyle gerçekleştirmiştir. Çünkü bir başka papanın yapacağı gibi her şeyi yoluna soktuktan ve düzene koyduktan sonra Roma'dan ayrılmayı bekleseydi, girişiminde başarılı olamazdı. Fransa kralı binlerce bahane bulur; diğerleri onu caydırmak için olmadık korkular salarlardı. Başka girişimlerinden söz etmeyeceğim. Tümünü başarıyla sonuçlandırdı. Kısa yaşamında tersine giden bir girişimi olmadı. Çünkü yaşamı her şeyin enine boyuna düşünülerek yapılmasını gerektiren bir döneme rastlasaydı, papa bu gözü kara tavrıyla ancak sonunu görürdü. Elbette zamana ve koşullara uymak için huyundan vazgeçemeyeceği için.

9. Son söz: Yazgı yerinde durmadığına göre, insanlar huylarından vazgeçmemekte ısrarlı oldukları için, yazgıyla uyuşurlarsa başarılı olurlar, ama uyuşmazlarsa kaybederler. Bana kalırsa insanlar kılı kırk yarmak yerine gözü kara olmalılar ve işlerin üstüne üstüne gitmeliler. Çünkü yazgı dişidir[1] ve ona egemen olmak isteniyorsa sert davranıp okşamak gerek. O zaman göreceğiz ki kendini soğuk soğuk hareket edene değil, ateşli olana teslim edecektir. Yazgı, kadın olarak gençlerin dostudur, çünkü gençler çok hesap kitap yapmaz ve girişirler, daha büyük bir yüreklilik gösterip ona egemen olurlar.

---

1 İtalyanca yazgı sözcüğü *la fortuna* dişildir.

XXVI

İtalya'yı Barbarların Elinden Kurtarmaya Çağrı

1. Yukarıda söylenilenler göz önünde tutulduğunda, bugün İtalya'da yeni bir hükümdar bulup öne sürmenin zamanının gelip gelmediğini ve kendisine şan şöhret kazandıracak, bu ülkenin halklarına yararı dokunacak bir devlet yönetimini oluşturacak, yetenekli, erdemli bir kişinin ortaya çıkmasına fırsat verecek bir ortamın olup olmadığını kendi kendime sorduğumda, birçok şeyin yeni bir hükümdar fikrini desteklediğini ve bundan daha uygun bir zamanın olamayacağını düşünüyorum. Demin dediğim gibi, eğer Musa'nın büyüklüğünü anlamak için İsrail halkının Mısır'da tutsak olması, Kyros'un ruh yüceliğini anlamak için Perslerin Medlerce baskı altında tutulmaları ve Theseus'un seçkin kişiliğini algılayabilmek için Atinalıların darmadağın olmaları gerekmişse, bugün İtalya'da erdemli bir İtalyanı öne çıkarmak için günceldeki durumuna düşmüş olması, Yahudilerden daha tutsak, Perslerden daha köle, Atinalılardan daha çok darmadağın, ayrıca başsız, düzensiz, yılgın, varlığından soyutlanmış, paramparça olmuş, düşman postalları altında ezilmiş ve her türlü yıkımı göğüslemek zorunda kalması gerekiyordu.

2. Bugüne değin, tam da İtalya yerde cansız yatarken, yaralarının sarılmasını umarken, Lombardia'nın yağmalanmasına, Napoli Krallığı'nın ve Toscana'nın haraca bağlanmasına son verecek ve artık uzun süredir kangrene dönüşmüş yaralarını sağaltacak birilerini beklerken, Tanrı'nın buyruğuyla, onun kurtuluşu adına, birilerinde bir ışık parıltısı görmesine gördük, ama o kişi[1] hükümdarlığının zirvesinde yazgının tokadını yedi. İtalya'nın, barbarların baskı ve küstahlığından kendisini kurtaracak birilerini göndermesi için Tan-

1 Cesare Borgia.

rı'ya nasıl yalvardığını, eline bayrak alıp öne düşecek birilerini izlemeye nasıl gönüllü olup, hazır beklediğini görmek olanaklıdır.

3. Ve bugün İtalya, sizin o görkemli aile ocağınızdan[1] başka kimden bunu beklesin ki? Bu aile ocağı, Tanrı ve şu anda başını çektiğiniz Kilise'nin desteğindeki yazgısı ve erdeminin yardımıyla bu kurtuluşun önderi olabilir. Eğer yukarıda andığımız kişilerin eylem ve yaşam serüvenlerini iyice bellerseniz, bu iş çok zor olmaz. O insanlar seçkin ve etkin kişilikler olmalarına karşın sonunda insandı ve her biri bugüne oranla daha kısıtlı olanaklar içindeydi. Çünkü eylemleri bundan daha haklı bir nedene dayanmadığı gibi, ne daha kolay ne de Tanrı bu kadar yakındı kendilerine. Burada haklılık nedeni su götürmez bir nedendir: "*Iustum enim est bellum quibus necessarium et pia arma ubi nulla nisi in armis spes est.*"[2] Burada koşullar çok uygun, koşullar uygun olunca zorluk kalmaz, yeter ki benim işaret ettiğim kişileri eylemlerinde örnek alsınlar. Ayrıca burada Tanrı'nın eliyle hiç görülmedik mucize benzeri olaylar yaşanmıştır: Deniz durduğu yerde ikiye ayrıldı, bir bulut yol boyunca size eşlik etti, taştan su fışkırdı, gökten kudret helvası indi sofranıza; her şey büyüklüğünüze yardımcı oldu. Gerisi size kalmış. Tanrı, bizi tümüyle istencimizden ve bize düşen başarı payından yoksun bırakmamak için her şeyi kendisi yapmak istemez.

4. Yukarıda sözünü ettiğimiz İtalyanlardan birileri, o soylu ocağınızdan beklediklerimizi yerine getiremediyse, şaşırmamak gerek ve İtalya'da yaşanan bir sürü siyasal dönüşüm ve askeri girişimlerde askeri yeteneğin tükenmiş gibi görünmesi de bizi şaşırtmamalı. Bu, eski düzenin iyi olma-

---

1 Mediciler Floransa'ya yeni dönmüşlerdi ve en güçlü zamanlarıydı. *Hükümdar*'ın ithaf edildiği Lorenzo de' Medici'nin amcası Giovanni de' Medici X. Leo adıyla papa seçilmişti.

2 Titus Livius (IX. 1) "Gerekli olan savaşlar haklıdır yalnızca ve silahtan başka çarenin olmadığı yerde silahlar geçerlidir."

dığını ve yeni düzenlemeler getirecek birinin de bulunamadığını gösterir. Yeni bir hükümdara çıkaracağı yeni yasalar ve yeni yönetmelikler kadar hiçbir şey şan ve şeref kazandıramaz. Bunlar gerektiği biçimde oturaklı, etkin yasa ve yönetmelikler olursa ancak sahibine saygınlık ve hayranlık kazandırır. İtalya'da biçimi düzenleyecek içerik vardır. Burada gerekli olan başımızdakilerin erdemli olmasıdır. Bir bakın bakalım, ikili ya da küçük çaptaki kapışmalara[1], göreceksiniz ki, İtalyanlar akılda, beceride, güçte öndeler, ama ordular arasındaki büyük savaşlarda değil. Her şey liderlerin yetersizliğinden kaynaklanır. Çünkü bu işi bilenler saygı görmüyorlar, herkes kendini bilgili sanıyor ve bugüne dek erdemiyle, yazgısıyla başkalarını dize getirecek hiç kimse ortaya çıkmadı. Son yirmi yılda yapılan savaşlara bakın, göreceksiniz ki savaşa katılan orduların tümü İtalyan olunca hiçbir sonuç alınamamıştır. İlkin Taro'yu, sonra Alessandria'yı, Capua, Genova, Vailà, Bologna, Mestre'yi kanıt olarak gösterebiliriz.

5. Seçkin aile ocağınız, ülkelerinin bağımsızlığını sağlayan o ünlü kişileri eğer izlemek isterse, her şeyin ötesinde, her savaşın temel malzemesi olan askerlerin kendi bünyenizden çıkması gerektiğini aklımızdan çıkarmayalım. Çünkü onlardan daha sadık, daha gerçek ve daha başarılı olacak asker yoktur. Her biri tek başlarına iyi olan bu askerler, komutanlarının gerçek bir asker olması ve kendilerine iyi davranması ve beğenmesi karşısında çok daha iyi olurlar. Dışarıdan gelecek saldırılara karşı ülkenizi İtalyan erdemiyle savunabilmek için bu askerlerle yola çıkmanız gerekir.

6. İsviçre ve İspanyol piyadeleri ürkütücü kabul edilseler de, ikisinin de öyle bir kusuru vardır ki farklı bir savaş yöntemiyle birileri onlara karşı koyabileceği gibi, onları yenebi-

1 1503'teki Barletta kapışmasından söz eder. On üç İtalyan on üç Fransızla kapışmış ve İtalyanlar galip gelmişlerdir.

lir de. İspanyollar süvari saldırısına direnemezler. İsviçreliler karşılarında kendileri gibi inatçı bir piyade bulurlarsa ürkerler. Zaman içinde görülmüştür ve daha da görülecektir ki İspanyollar Fransız süvarilerine karşı koyamazlar, İsviçreliler de İspanyol piyadelerince bozguna uğratılırlar. Bu sonuncu olayla ilgili elimizde somut kanıt yok, ama Ravenna baskınında İspanyol piyadeleri, İsviçre savaş taktiğiyle savaşan Alman piyadeleriyle karşı karşıya geldiklerinde buna ilişkin bazı ipuçları sağlanmıştı. İspanyol piyadeleri çeviklikleri ve kullandıkları kısa boylu kılıç ve kalkanlardan ötürü alttan çalışarak düşmanların içine kadar girmişlerdi. Savunma olanakları ortadan kalkan Almanlara karşı başarı kazanacakları kesindi. Ve eğer İspanyollar süvarilerin hücumuna uğramasalardı, Almanların tümünü yok edeceklerdi. Söz konusu piyadelerden birinin ve ötekinin zayıf yanları anlaşıldıktan sonra süvarilere karşı koyabilecek ve piyadelerden çekinmeyecek yeni piyade birliği oluşturulabilir. Bunun için savaş düzeni ve silah gereklidir. Bunlar da öyle şeylerdir ki yeniden düzenlenirse yeni bir hükümdara büyüklük ve saygınlık kazandırır.

7. Bu fırsat kaçırılmamalıdır. Uzun zamandan beri bekleyen İtalya'nın kurtarıcısını görme zamanı artık gelmiştir. Kurtarıcısını, yabancı boyunduruğuna boyun eğmiş ülkenin tüm yörelerinde ne denli bir aşk, nasıl bir intikam ateşi, sarsılmaz bir inanç, sevecenlik ve gözyaşı ile kucaklayacağını anlatamam. Hangi kapı onun yüzüne kapanabilir? Hangi halk onun sözünden çıkabilir? Hangi kıskançlık ona karşı koyabilir? Hangi İtalyan ona saygısızlık edebilir? Herkes bu barbar zorbalıktan bıkmış usanmıştır. Şanlı ocağınız, insanların haklı davalar uğruna beslediği umut ve taşıdığı ruhla bu görevi üstlenmeli... Yurdumuz sancağınızın altında soyluluk kazanırken, kanatlarınız altında Petrarca'nın şu sözleri yaşam bulmalıdır:

Erdem silahlanacaktır yabancı
kudurganlığa karşı, kısa sürecektir savaş,
sönmemiştir daha kahramanlık ateşi yüreğinde
İtalyanların, atalarından kalan.[1]

1 Francesco Petrarca'nın *Italia mia* (İtalyam) şarkısından.

Niccolò Machiavelli'nin Franceso Vettori'ye[1] Yazdığı Mektup

10 Aralık 1513

Ekselansları,

Kutsal iyilikler hiçbir zaman gecikmiş sayılmadılar. Bunu söylüyorum, çünkü uzun zamandır bana yazmadığınız için lütfunuzu yitirmiş olduğumu değil ama, lütfunuzun yolunu şaşırdığını düşünüyordum. Ve bu gecikmenin neden kaynaklandığı konusunda kuşkularım vardı. Aklıma gelen tüm kuşkuları biri dışında önemsemiyordum. O da bana göndermiş olduğunuz mektupları gerektiği biçimde koruyamadığım yönünde size yanlış bilgiler iletildiğine ilişkin kuşkumdu. Oysa bildiğim kadarıyla, Filippo ve Pagolo dışında kimse bu mektupları görmemişti. Lütfunuza en son geçen ayın 23'ünde ermiştim. Mektubunuzdan şu anda üstlenmiş olduğunuz kamusal görevinizi nasıl da keyfinize göre yürüttüğünüzü öğrendim, size işlerinizi böyle sürdürmenizi salık veririm. Başkası için keyfinizi kaçırmayın, çünkü kendi keyfinizi kaçırmış ve karşılığını da görmemiş olacaksınız. Yazgı, her şeyi kendisi yapmak istediği için, işleri onun keyfine bırakmak-

1 Medici ailesinin Roma'daki elçisi.

ta yarar var ve onu zorlamak yerine sakin sakin oturup insanların yapacaklarıyla ilgili ondan bir görevlendirme beklemek daha uygundur. Zamanı geldiğinde size daha çok iş düşecek ve gelişmeleri daha yakından gözlemlemeniz gerekecektir; bana da ortaya çıkıp "ben buradayım" demek düşecektir. Ben bana armağan ettiğiniz iyilik karşılığında size buradaki yaşamımı anlatmaktan başka bir şey veremem. Yaşantılarımızı değiştirmek gibi bir inceliğiniz olursa eğer, ben bunu mutlulukla yaparım.

Ben köydeki evimde oturuyorum. Başıma son gelenlerden sonra Floransa'da toplam yirmi gün kalmadım. Şimdiye kadar ardıç kuşlarını tek başıma yakaladım. Gün ağarmadan önce kalkıyor, ökselerimi hazırlıyordum. Yolda, sırtımda bir sürü kafesle giderken Amphitryon'un kitaplarıyla limandan dönen Geta'ya[1] benziyordum. En az iki, en çok altı ardıç kuşu yakalıyordum. Tüm eylül ayını böyle geçirdim. Bana yakışmasa da, alışkanlıklarıma uymasa da o eğlenceyi o zamandan beri çok özledim. Günlük yaşamımı size anlatmak istiyorum:

Güneşle birlikte kalkıp, ağaçlarını kestirdiğim korularımdan birine gidiyorum. Orada iki saat kalıyorum, bir önceki günün işlerini bir kez daha gözden geçiriyorum ve odun kesicilerimle çene çalıyorum. Kesiciler her zaman kavga edecek bir şeyler buluyorlar ya kendi aralarında ya da komşularla. Size, bu korulukla ilgili Frosino da Panzano ve bu odunlardan isteyen diğerleriyle başımdan geçen binlerce güzel öykü anlatabilirim. Özellikle Frosino ile ilgili olanı anlatmak isterim: Bana haber vermeden kim bilir kaç kucak odun alıp götürmüş adam. Ödemeye gelince on liramı vermek istemedi. Dört yıl gibi bir süre önce Antonio Guicciardini'nin evinde tavla oynamışız da, beni yenmiş de... Oradan kalma bir ala-

1 Amphitryon, Atina'da öğrenimini tamamladıktan sonra eve dönerken kitaplarını önceden Geta'yla göndermiş.

cağı varmış da... Bunu duyunca tepem attı. Odunları alıp götüren arabacıyı neredeyse hırsızlıkla suçluyordum ki Giovanni Machiavelli araya girdi ve ortalığı yatıştırdı. Batista Guicciardini, Filippo Ginori, Tommaso del Bene ve başkaları, insanın içini titreten o poyraz çıkınca her biri bir kucak sırtlayıp götürdü. Herkese sözüm vardı. Tommaso'ya da bir kucak odun yolladım. Bir kucak Floransa'da yarıya indi. Çünkü o kucağı yarıya indirmek için karısı, kâhyası ve çocuklarıyla iş birliği yapmış[1]. Tıpkı Gaburra[2] gibi: Hani her perşembe, çocuklarıyla birlikte sopayı öküze indirip dururlar ya... Sonunda bu işte kimin kazançlı çıktığını görünce satacak odunumun kalmadığını söyledim herkese. Hepsi bana çok kızdılar, bir dövmedikleri kaldı. Özellikle Batista... Prato'da böylesi görülmemiştir, deyip duruyor.

Ormandan ayrılıp, oradan bir su kaynağına, oradan da kuşluğuma gidiyorum. Koltuğumun altına bir kitap alıyorum. Bu bazen Dante, bazen Petrarca, kimi zaman da Tibullus, Ovidius gibi ikinci sınıf şairlerden birinin kitabı oluyor: Onların aşklarını okumaya dalıyorum ve kendi aşklarımı anımsıyorum. Böylelikle geçirdiğim güzel zamanları yeniden yaşıyorum. Sonra anayoldaki hana gidiyorum. Orada gelip geçenlerle konuşuyor, yaşadıkları yörelerle ilgili haberler alıyorum. Böylece neler olup bittiğini öğrendiğim gibi, insanların zevklerini, nelerden hoşlanıp hoşlanmadıklarını öğreniyorum. Derken öğle yemeği zamanı geliyor. Ev halkı ile birlikte yoksul çiftliğimin ve küçük mal varlığımın bana sağlayabildiği yemekleri yiyoruz. Öğle yemeğini yer yemez yeniden hana gidiyorum. Orada genellikle hancı ile birlikte bir

---

1 Eskiden tartı değil, oylum üzerinden malın değeri ölçülürdü. Tommaso çocuklarıyla birlikte o kucak odunu döve döve sıkıştırarak yarıya indirmiş gözükmekteler. Bu nedenle Machiavelli'ye ödenen para yarıya inmiş... Machiavelli'nin isyanına neden olay budur.

2 Kasap Gaburra. Her perşembe geleneğe göre kasaplık hayvanları vura vura öldürürmüş.

kasap, bir değirmenci ve iki kireç ocağı işçisi bulunur. Bütün bir öğleden sonrasını tavla, pişti gibi kâğıt oyunları oynayarak geçirmek bayağılığına giriyorum. Oyunun sonunda kavga, küfür, bini bir para. Topu topu ortaya konan bir kuruş için oluyor tüm bunlar. Sesimiz San Casciano'dan duyuluyor. Bu bitli heriflerle boğuşuyor ve beynimi paslanmaktan kurtarıyorum. Kara yazgım rahatlasın istiyorum. Beni böyle bayağı insanlarla düşüp kalkmaya zorladığı için sonunda yüzünün kızarıp kızarmayacağını görmek dileğimdir. Hava kararınca eve dönüyorum. Çalışma odama giriyorum. Girmeden, eşikte, çamura, toza toprağa bulanmış giysilerimi çıkarıyor; saraya, hanedanlara yaraşanları giyiyorum. Bu uygun kılıkla eskil insanların eskil saraylarına giriyorum. Orada incelikle karşılanıyorum ve yalnızca bana ayrılmış olan o yiyecekle besleniyorum. Ben o yiyecek için dünyaya geldim. O insanlarla konuşmaktan, onlara soru yöneltmekten ve yaptıklarının nedenlerini sorgulamaktan çekinmiyorum. Onlar insanlıkları nedeniyle beni yanıtlıyorlar. Dört saat boyunca hiç sıkılmıyorum. Bütün acılarımı unutuyorum, yoksulluktan korkmuyorum. Ölüm bile beni korkutmuyor. Onlarla özdeşleşiyorum. Dante şöyle diyordu: Bilim yapmak istiyorsan, öğrendiğini özümlemek zorundasın. Ben de o insanlarla yaptığım konuşmaları yazıya döktüm ve *De Principatibus*[1] adlı bir kitap yazdım. Bu kitapta hükümdarlığın ne olduğu, kaç çeşit hükümdarlık bulunduğu, hükümdarlığın nasıl ele geçirilip korunduğu ve nasıl yitirildiği konularıyla ilgili sorunları elimden geldiğince irdeledim. Eğer benim uçuk kitaplarımdan birini okuyup sevmişseniz bunu da seversiniz. Bu kitabımın bir hükümdar, özellikle yeni bir hükümdar tarafından kabul görmesi gerekir. Bu nedenle kitabımı Yüce Julianus'un adına sunuyorum. Filippo Casavecchia'nın bundan haberi var. Size gerek kitabın içeriğini gerekse kitaba iliş-

1 *Hükümdarlıklar Üstüne.* Sözünü ettiği kitap *Hükümdar*'dır.

kin yaptığımız tartışmaları kısaca aktarabilir. Ne ki, ben bu arada kitabı elden geçirerek düzeltiyor ve geliştiriyorum.

Ekselansları, bu yaşamı bırakıp, gelip sizinle orada yaşamamı istiyorsunuz. Ben gelmez miyim, ama şu anda yapacak işlerim var, altı hafta içinde yapacaklarımı bitirebileceğimi düşünüyorum. Ne ki, Soderini ailesinin orada olması ve oraya geldiğimde onları da gidip görmek zorunda kalacağım fikri beni zora sokuyor. Eve dönüşümde ev yerine Bargiello'yu[1] mekân tutmak istemem; bu devlet köklü ve yerleşik bir devlet olmasına karşın gene de yeni bir devlet olduğu için buluttan nem kapıyor. Biliyorsunuz, insanları ateşe atıp canını yakarak kendilerine yer yapmak isteyen dalkavuklar var, Pagolo Bertini gibi. Bu kuşkuyu kafamdan söküp atmam gerek; bana lütfen yardımcı olunuz! O zaman dediğim tarihte kesinlikle gelip sizi göreceğim.

Bu küçük kitabımla ilgili olarak Filippo ile konuştum. Kitabı verip vermemek, vermem gerekiyorsa hangi yolla, bizzat götürerek mi, yoksa birisiyle göndererek mi ulaştırmak konusunu tartıştık. Vermezsem, Julianus[2] bu kitabı en azından okuyamayacak, Ardinghelli de benim bu son çalışmamı sahiplenmiş olacaktır. Çektiğim maddi sıkıntılar beni bu kitabı vermeye zorluyor. Yoksulluğum nedeniyle horlanmadan uzun süre böyle kalamayacağımı düşünüyorum. Ayrıca Medici ailesi, artık bana bir biçimde bir görev vermelidir diye umuyorum. Taş taşımaya bile razıyım. Gereği gibi görevimi yerine getiremezsem günah benimdir. Bu kitaba gelince, okuduklarında, devlet işlerinde geçirdiğim on beş yılı dalga geçip boşa harcamadığımı göreceklerdir. Başkalarının hizmetinde kalarak iş öğrenmiş birinin deneyimlerinden yararlanmayı kim istemez... Bağlılığımdan kimsenin kuşkusu

1 Tutukevi ya da karakol.

2 Ama kitap ölümünden ötürü (1516) Julianus'a değil, Piero'nun (Julianus'un kardeşi) oğlu Lorenzo'ya sunulmuştur.

olmasın. Şimdiye dek kimseye ihanet etmedim. Bundan sonra mı edeceğim?.. Kırk üç yaşına dek –ben kırk üç yaşındayım– bağlılıkla ve iyi niyetle hizmet etmiş birinin huyunu değiştirmesi olanaksızdır. Bağlılığımın ve iyi niyetimin kanıtı yoksulluğumdur.

Bana konuyla ilgili düşüncelerinizi yazmanızı isterim. Mutluluklar dilerim.

Niccolò Machiavelli / Floransa

Niccolò Machiavelli (1469-1527): Siyaset kuramcısı, tarihçi, yazar ve bir devlet adamı olan Machiavelli, Hükümdar, Konuşmalar *ve* Floransa Tarihi *adlı kitaplarıyla tanınmıştır. En ünlü yapıtı olan* Hükümdar'*daki temel düşüncesi ülkesinin işgalden kurtulması ve tek egemenlik altında toplanmasıdır. Bu düşünce etrafında güçlü bir iktidarın nasıl oluşturulabileceği ve ne şekilde sürdürülebileceğini ele alır. Egemenlik, askeri güç, ruhban sınıf, bağımsızlık, devlet-birey-özgürlük ilişkilerini irdeleyen politik bir başyapıt olarak dikkati çeken* Hükümdar, *aynı zamanda "İtalya'yı barbarların elinden kurtarmaya çağrı" dır. Machiavelli'nin şiirleri, öyküleri ve oyunları da İtalyan edebiyatının eşsiz örnekleri arasında yer alır.*

Necdet Adabağ (1942): Ankara Üniversitesi, DTCF İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan Alberto Moravia üzerine yaptığı tezle mezun oldu. Urbino Üniversitesi'nde İtalyan Edebiyatı üstüne doktora yaptı. Tezini Giacomo Leopardi üzerine yazdı. On yıla yakın bir süre İtalyan Kültür Merkezi'nde çevirmen, kültür ve sanat danışmanı olarak çalıştı. Başta Leopardi, Petrarca, Machiavelli, Sciascia, Goldoni, Pirandello, Manzoni olmak üzere pek çok İtalyan sanatçı ve düşünürünün eserlerini Türkçeye çevirdi.

ARADIĞINIZ HER KİTAP İÇİN
www.besirkitabevi.com.tr
0212 513 15 02 - 519 34 48

9 789944 883764

KDV dahil fiyatı
14 TL